

A-L
1646

MEŽOTNES MUIŽA

MEŽOTNE

1. Mežotne 1860. gadā. 1866. g. gravūra pēc V. Z. Stafenhāgena zīmējuma.
Межотне в 1860 г. Гравюра 1866 г. по рисунку В. З. Стафенхагена.
Mesothen im Jahre 1860. Stahlstich nach der Zeichnung von W. S. Stavenhagen.

Seno zemgaļu slavas un posta laikus, hercoga Jēkaba manufaktūru rosību, firstu Līvenu rezidences spožo dzīvi pārlaidusi šī vieta, saglabājot nemainīgu vienīgi Lielupes rāmo tecējumu. Turpinot krāt sevi garas vēstures pretrunīgo nastu, 20. gadsimtā Mežotne pieredzējusi gan izpostīšanu, gan arī centienus atgriezt dzīvei muižas nozīmīgo arhitektūru.

Среди Земгальской равнины Межотне выделяется своим живописным рельефом, восторженно описанным в сборнике видов Курземе, вышедшем в 1866 году. ("Album baltischer Ansichten"). Альбом иллюстрирован рисунками В. Стафенхагена, сопровождаемыми описанием впечатлений путешественника,

Dieser Ort hat wechselvolle Zeiten überdauert, sowohl die ruhmvolle Geschichte der alten Semgaller und deren trauriges Ende als auch die Betriebsamkeit der herzoglichen Manufakturen und die Pracht der Residenz der Fürstenfamilie Lieven, und nur der ruhige Lauf der Kurischen Aa/Lielupe hat sich unverändert erhalten. Nach einer Jahrhundert alten, von Widersprüchen belaste-

2. Mežotnes muiža no pilskalna. Foto 19. gs. b.
Межотне, вид с городища. Фото конца XIX в.
Gut Mesothern, Blick vom Burgberg. Foto Ende 19. Jh.

Zemgales līdzenumā Mežotne izceļas ar savu gleznaino reljefu, kas apjūsmots jau 1866. gadā izdotajā Kurzemes skatu krājumā "Album baltischer Ansichten". V. Stafenhāgena zīmēto Mežotnes muižas skatu pavada ceļotāja vērtējums, kas, braucot no Jelgavas uz Mežotni, raksta: "...ceļa abās pusēs raženi labības lauki mijas ar to apstrādātāju pieticīgajiem mitekļiem, tikai reti līdzenumu ierobežo mežmala, šur un tur tālajā plašumā iezīmējas kāda celtnē. Tad pēkšņi zeme sāk viļņveidīgi cīlāties, ainavas raksturs kļūst interesantāks, jo šeit Lielupes ielejas augstākās vietas vainagotas ar slaidiem skuju kokiem un ēnainām birztalām, kur skats var atpūsties un sagatavoties priecīgajai ainai, kas drīz pavērsies. Vēl viens ceļa likums - un mūsu priekšā izplešas Mežotne, pārsteidzoši un tomēr gaidīta, kā šajā lapā to mēģinājis pārnēst mākslinieka zīmulis. Zaļi zaigojošā plakankalne, ko pārtrauc Lielupes rotalīgie viļņi, nāk panorāmas veidā pret skatītāju. Ainava te noapaļojas ar asi izgrieztu mežmalu, te atkal virsroku gūst celtnes un cilvēku roku veidojumi. Apkārtnes skatu daudzveidība tiek izmantota apburošam kopiespaidam. Ja upes labajā krastā pārsteidz gaumīgā itāļu stila

едущего из Елгавы в Межотне.

Карандаш В. Стафенхагена запечатлел усадьбу в пору ее расцвета, однако история этой знаменитой местности уходит в далекое прошлое.

Еще в эпоху железного века (V - IX века) в Межотне находилось мощное укрепление земгалов. На левом берегу Лиелупе, рядом с городищем еще и ныне можно видеть древнеземгальскую гавань, которая определяла значение и процветание этого края. В XIII веке в период немецкой экспансии Межотне - центр Восточноземгальского округа Упмале - также сыграло значительную роль. В 1219 году Рижский епископ Альберт по приглашению земгальского посла отправился в Межотне, окрестил там часть населения и оставил в крепости свой гарнизон. Это послужило поводом для начала войны между земгалами и немцами.

По настоящему ухоженным этот край стал лишь в XV веке, когда орденом была возведена Бауская крепость с замком, положившая конец литовским набегам.

Начиная с 1561 года и на протяжении всего существования Курляндско-Земгальского герцогства

ten Geschichte hat Mesothern/Mežotne im 20. Jahrhunderts sowohl Verwüstung erlebt als auch Bemühungen zum Wiedererstehen der bedeutenden Gutsarchitektur.

In der Sengaller Ebene hebt sich Mesothern durch sein malerisches Relief hervor, das schon in dem 1866 herausgegebenen "Album baltischer Ansichten" schwärmerisch erwähnt wurde. Den Stich von Wilh. Stavenhagen, das Gut Mesothern darstellend, kommentiert die Beschreibung eines Reisenden von Mitau/Jelgava nach Mesothern: "sein Auge ist ermüdet von der Einförmigkeit des Weges, zu dessen beiden Seiten üppige Kornfelder mit den bescheidenen Wohnstätten ihrer Bebauer abwechseln; nur selten begrenzt ein Waldessaum die Ebene, von der sich in weiter Ferne größere Baulichkeiten hier und dort abzeichnen. Da beginnt der Boden allmählich sich wellenförmig zu heben; der landschaftliche Charakter wird interessanter, denn die Höhenzüge des hier tiefer einschneidenden Flußthales der Aa krönen sich mit schlanken Nadelhölzern und schattigen Laubforsten, auf denen der Blick ausruhen und sich schärfen kann für das freundliche Bild, das sich ihm bald entrollen soll.

3. Skats uz Mežotnes parku no pilskalna.
Вид на парк Межотне с городища.
Blick zum Park vom Burgberg Mesothern.

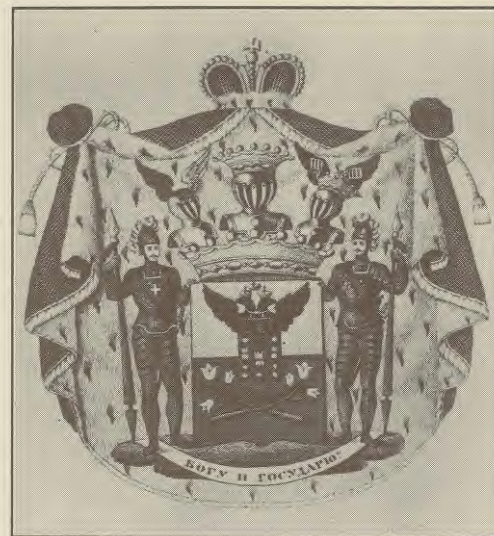
4. Š. M. Līvenas portrets. F. G. fon Kigelgens, 1801. g. (reprodukcija).
Портрет Ш. М. Ливен. Ф. Г. фон Кюгельген, 1801 г. (репродукция).
Bildnis Ch. M. Lieven. F. G. von Kügelgen, 1801. (Reproduktion).

celtnē, kam pieslēdzas plašs angļu parks, tad kreisajā krastā, kur paceļas Mazmežotnes muiža, uzpērk dabas idilliskā vienkāršība ar veiksmīgo stafāžu šveiciešu tipa mājas izskatā, kas ar savu masīvo jumtgali valda pār plašu apkārtni. Ja mēs sekosim pa zaļo taciņu, kas pāri t. s. Vīna kalnam ved cauri piemīļīgai ielejai, kurai pāri juntu sedz vilkābeles ar zvaigžņveida ziediem un vīnogu ķekariem līdzīgie ceriņi; pie šīs ielejas izejas uz kalna līdzenuma klusā mierā guļ Mežotnes pastorāts un tikai dažus soļus tālāk vecā ordeņa laiku baznīca, kuras krusts redzams jau no tālienes.”¹

V. Stafenhāgena zīmulis notvēris Mežotnes muižu tās pilnbrieda laikā, bet šīs vietas vēsture atkāpjas tālu atpakaļ un ir ļoti slavena.

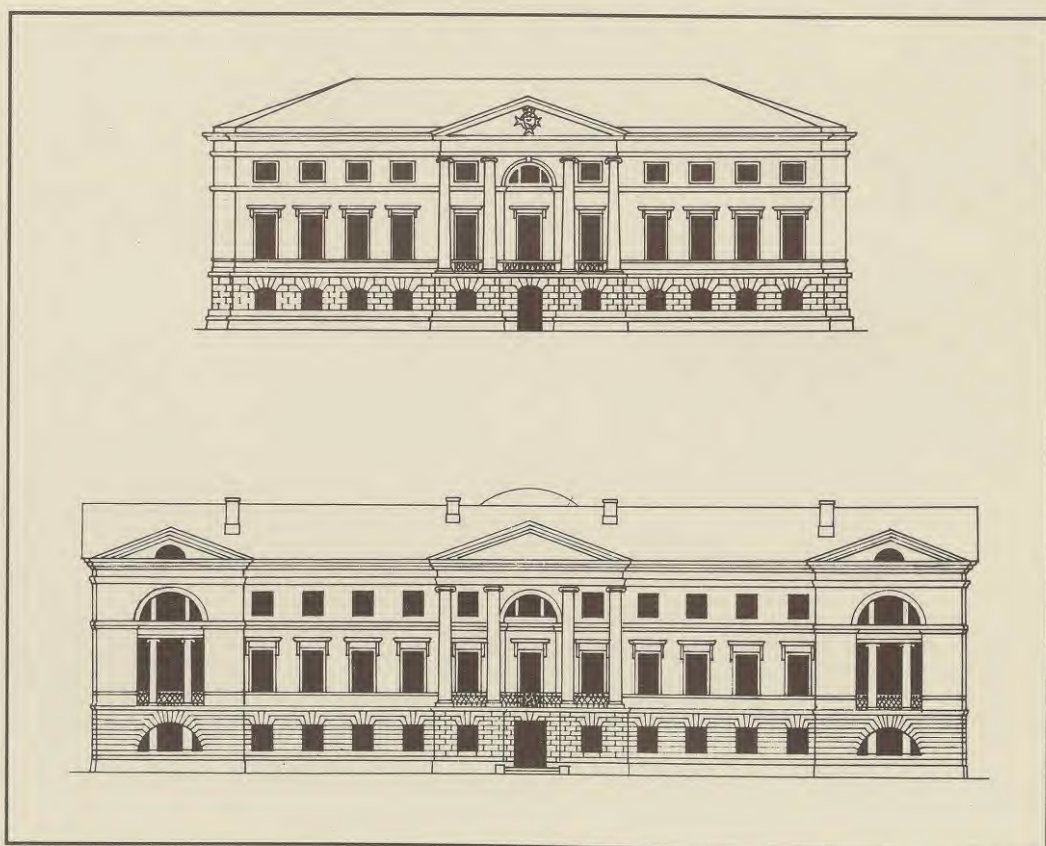
Jau vidējā dzelzs laikmetā (400. - 800. gadi) Mežotnē atradās zemgaļu nocietinājums. Lielupes kreisajā krastā blakus Mežotnes pilskalnam vēl joprojām var redzēt arī seno zemgaļu ostu, kas noteica šīs vietas nozīmi un ilgo uzplaukumu. Lielā loma Mežotnei - Austrumzemgales novada Upmales centram, bija arī vācu ekspansijas laikā 13. gadsimtā. 1219. gadā Rīgas bīskaps Alberts pēc zemgaļu sūtņu uzaicinājuma devās uz Mežotni, nokristīja daļu vietējo iedzīvotāju un atstāja pili savu garnizonu. Līdz ar to sākās kara darbība starp vāciešiem un zemgaļiem: “.. pēc tam Viestarts, citu zemgaļu vecākais no kaimiņu novada, ko sauca par Tērveti, dzirdēja par viņu kristīšanu Mežotnē un savāca karaspēku no visas savas zemes, lauza mieru un nāca pie pils, un cīnījās ar vāciešiem visu dienu; un viņi sanesa kaudzi koku, un pielika uguni un, nevarēdami tomēr ieņemt pili, cīnījās ļoti varonīgi.”² Kaut gan triecienā Mežotnes pili ieņemt neizdevās, vācu garnizons aizbēga uz Rīgu pēc tam, kad Viestarts sakāva vācu karaspēka

Mežotnē служило доменной усадьбой и, как другие, сдавалось в аренду. Только в XVII веке здесь на правом берегу Лиелупе опять наступило заметное оживление. Благодаря энергии предприимчивого герцога Якоба, Межотне превратилось в небольшой промышленный городок. Были построены кирпичные заводы, металлопрокатная мастерская, льняная и суконная ткацкие мануфактуры, красильная войлочная мастерская и даже мастерские по изготовлению парчи и шпалер. Однако в связи с началом Северной войны все это пришло в упадок, и Межотне снова превратилось в тихую сельскую усадьбу. От бывшего процветания сохранилась лишь обширная каменная постройка, имеющая необычно большие для того времени размеры - 29 x 9 саженей (прим. 45 x 17 метров). Очевидно, в свое время она была задумана для приема герцогского двора. Дом имел восемь комнат, кухню и ряд небольших помещений, не отличавшихся особой роскошью - с деревянным полом и потолком и покрытыми черной глазурью изразцовыми печами. Об этом свидетельствует инвентарная опись 1741 года, но в описи 1756 года уже упоминаются голубые расписанные изразцовые печи, что говорит о последующей модернизации помещений. Несколько странным кажется то, что эти же документы отмечают аварийное состояние крыши. В 1761 году в этом доме в семье тогдашнего арендатора

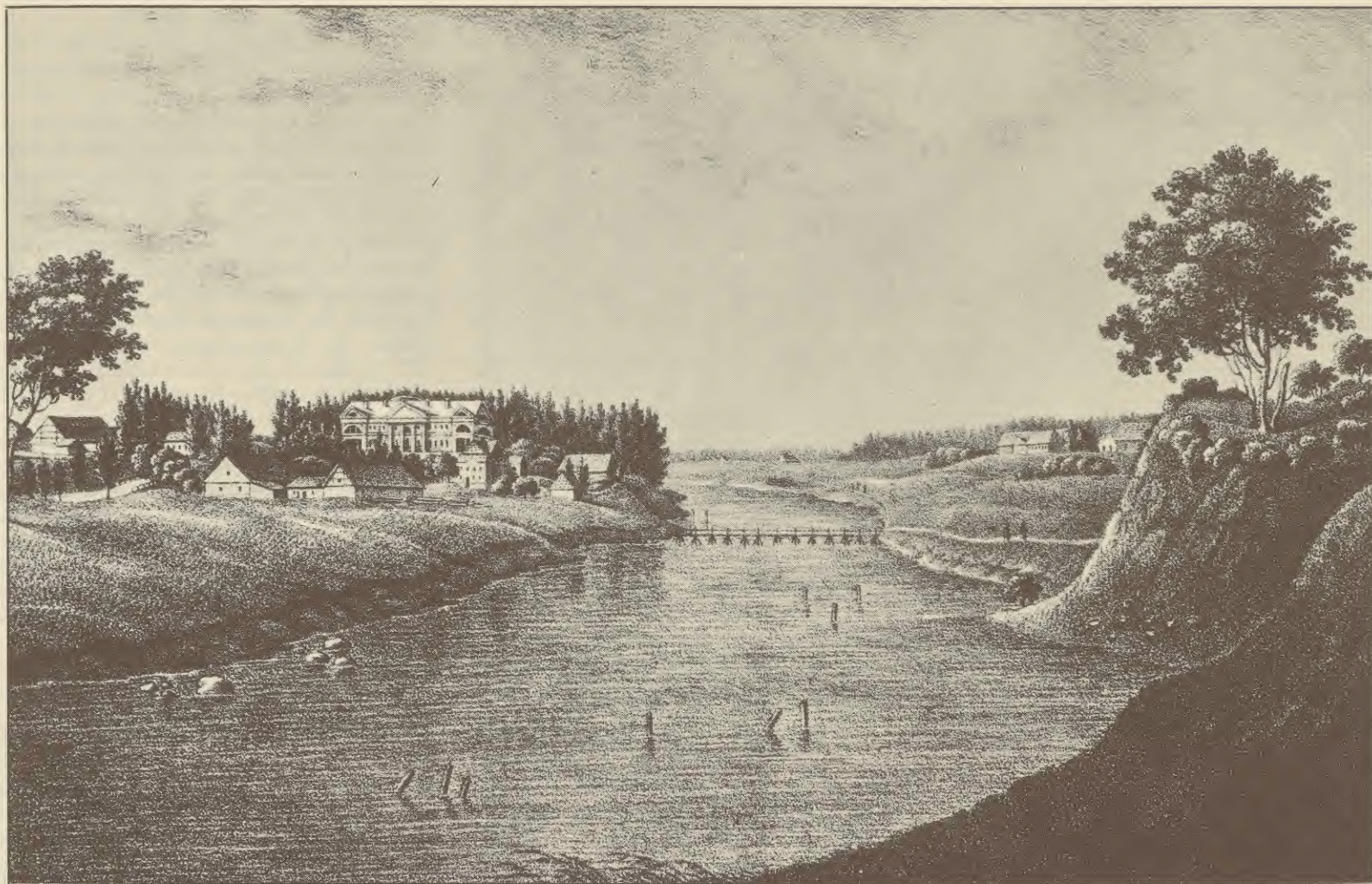

5. Firstu Līvenu ģerbonis. 1836. g. gravūra.
Герб князей Ливенов. Гравюра 1836 г.
Wappen der Fürsten Lieven. Kupferstich 1836.

liche Bild, das sich ihm bald entrollen soll. Noch eine Biegung des Weges - und vor uns liegt ausgebreitet, überraschend und doch erwartet Mesothien, wie es der Stift des Zeichners auf dieses Blatt zu übertragen versucht hat. Ein grünschimmerndes Plateau, durchschnitten von den spielenden Wellen der Aa, tritt panoramaartig dem Beschauer entgegen; hier rundet sich das landschaftliche Bild in dem scharfen Rahmen waldiger Abgrenzung, dort gewinnt es Vordergrund durch die Baulichkeiten und Anlagen der Menschenhand. Die Mannigfaltigkeit der Scenerie verwebt sich zum reizvollen Ganzen. Ueberrascht auf der rechten

6. Elejas pils (Dž. Kvarengi projekts) un Mežotnes pils fasāžu shēmu salīdzinājums.
Сравнительные схемы Элейского (по проекту Дж. Кваренги) и Межотненского дворцов.
Schematischer Vergleich zwischen den Schlossfassaden in Elley (nach dem Entwurf von G. Quarenghi) und in Mesothien.

7. Mežotne 19. gs. 20. gados. 1823. g. litogrāfija pēc K. Minkeldē zīmējuma.
 Межотне в 20-х гг. XIX в. Литография 1823 г. по рисунку К. Минкельде.
 Mesothen in 20-er Jahren des 19. Jh. Lithographie v. J. 1823 nach der Zeichnung von K. Minkeldé.

vienību, kas no Rīgas devās uz Mežotni. Mežotnes pili izbūvēja par vēl spēcīgāku nocietinājumu, taču 1220. gadā Mežotni tomēr ieņēma vāciešu, lībiešu un latgaļu apvienotais karaspēks, ko vadīja bīskaps Alberts, Zobenbrāļu ordeņa mestrs Volkvīns Senke fon Vinteršetens un Saksijas-Anhaltes hercogs Alberts. Nopostītās zemgaļu pils vietā kopš 1232. gada minēts jauns nocietinājums, kas pastāvēja līdz 1240. gadam, kad to atkal iekaroja zemgaļi. Pēdējais trieciens zemgaļu neatkarībai Mežotnē nāca 1271. gadā, kad Livonijas ordeņa mestrs Valters fon Nordeks ieņēma Mežotnes pili, un pēdējie karotāji devās uz Lietuvu. Kopā ar visu Zemgali Mežotnes novads nonāca Livonijas ordeņa rokās, kas 1321. gadā pilskalnā uzcēla savu pili. Tās mūžs nebija ilgs - 1346. gada Lieldienās vācu nocietinājumu nodedzināja lietuvieši, iznīcinot visu garnizonu līdz ar komturu R. fon Baheimu. Tāpat kā citi ordeņa īpašumi Zemgalē, arī Mežotne varēja kļūt par kārtīgi apsaimniekotu zemi tikai pēc tam, kad ordeņa pils uzcelšana Bauskā 15. gadsimta vidū darīja galu biežājiem lietuviešu iebrukumiem.

Ordeņa valdīšanas laikā Mežotne netika izlēnota. Pēc 1561. gada tā bija domeņu muiža visu Kurzemes-Zemgales hercogistes pastāvēšanas laiku un, kā vairums domeņu īpašumu, tika izrentēta. 17. gadsimta vidū Mežotnē atkal sākās rosība, gan ne vairs senpilsētā Lielupes kreisajā

Mežotne И. Ф. фон Медема родилась дочь Анна Шарлотта Доротея, будущая жена курляндского герцога Петра.

В 1795 году русская императрица Екатерина II пожаловала имение Межотне в пожизненное пользование гувернантке своих внуков Шарлотте фон Ливен, а 7 марта 1797 года император Павел I закрепил его за фон Ливен как наследственное владение. Несмотря на то, что Ш. фон Ливен постоянно находилась в Петербурге при императорской семье, в том же году она решила начать в Межотне строительство жилого дома. В письме к управляющему имением Ф. фон Ливену от 16 июня 1779 года она подчеркивала, что старая постройка неудачно расположена и в лучшем случае может быть использована для прислуги, и что она хотела бы ...“выбрать наиболее красивое место и построить деревянный дом на высоком каменном фундаменте, в котором можно устроить погреб, кухню и жилье для прислуги. Из экономических соображений постройку возвести в английском стиле, столь почетном сейчас в Петербурге. Если Вам необходимы проекты, я могу их заказать... Если строение будет иметь 16 сажень в длину и 8 в ширину, то это будет добротный

Seite des Flußufers der geschmackvolle Schloßbau in italienischem Styl, an den sich die ausgedehnten englischen Parkanlagen schließen, so gewinnt auf dem linken Ufer, wo sich der Hof Klein-Mesothen erhebt, die idyllische Einfachheit der Natur mit der glücklich gewählten Staffage eines Schweizerhauses, das mit seinem massiven Giebel weit die Gegend beherrscht. Verfolgen wir den grünen Pfad, der über die sogenannten Weinberge durch ein liebliches Thal führt, das von sternblühigen Crategus und traubenblumigen Siringen überdacht wird, so liegt am Ausgange dieses Thales auf dem Plateau in friedlicher Stille das Pastorat Mesothen, nur wenige Schritte davon entfernt die alte heermeisterliche Kirche, deren Thurmkreuz weithin sichtbar.”¹

Der Bleistift W. Stavenhagens hat das Gut Mesothen in seiner vollen Reife erfaßt, doch die Geschichte dieses Ortes hat eine weit ausholende Vergangenheit und ist sehr ruhmvoll.

Schon in der mittleren Eisenzeit (400-800) befand sich in Mesothen eine Befestigung der Semgaller. Am linken Ufer der Kurischen Aa/Lielupe sieht man noch heute den alten Hafen der Semgaller, der diesem Ort seine Bedeutung und lange Blütezeit verlieh. Eine bedeutende Rolle spielte Mesothen als Zentrum des Ostsemgaller Gebietes Upmale auch im 13. Jahrhundert, der Zeit der deutschen Expansion. Im Jahre 1219 begab sich Bischof Albert auf Einladung der Semgaller

8. Firsts Anatols Līvens. 1896. g. foto (reprodukcija).
Князь Анатолий Ливен. Фото 1896 г. (репродукция).
Fürst Anatol Lieven. Foto 1896 (Reproduktion).

krastā, bet muižā, tieši pretējā pusē upei. Hercoga Jēkaba enerģiskā saimniekošana te izveidoja mazu rūpniecības pilsētiņu. Tur bija ķieģeļnīcas, metāla veltuve, līnu un vadmalas austuves, krāsotava, tūbas veltuve un pat gobelēnu un brokāta darbnīca. Tas viss panāca līdz ar Ziemeļu karu, un Mežotne atkal kļuva par klusu lauku muižu. No kādreizējā uzplaukuma laikā bija palikusi lielā mūra dzīvojamā ēka, kuras tiem laikiem neparasti lielie izmēri - 29 x 9 asis (apm. 45 x 17 metri) liek domāt, ka 17. gadsimtā tā būš bijusi paredzēta arī hercoga galma uzņemšanai. Mājā bija astoņas istabas, virtuve un vairākas mazas telpas. Iekštelpas nebija greznas - dēļu grīdām un griestiem, melnu glazētu podiņu krāsnīm. Tādu to rāda 1741. gada inventārs, toties 1756. gada aprakstā jau minētas zili gleznotas podiņu krāsnis, kas liecina par ēkas modernizēšanu. Tajā pašā laikā visi muižas inventāra apraksti rāda sabrukšanai tuvu jumta stāvokli. Šajā mājā 1761. gadā piedzima tobrīdējā Mežotnes arendatora J. F. fon Mēdema meita Anna Šarlote Doroteja, vēlākā Kurzemes hercoga Pētera sieva.

Pārējās muižas ēkas visos 18. gadsimta inventāros³ aprakstītas kā vienkāršas koka būves - kalpu ērberģis, četras klētis, divi zirgu stalli, trīs cūku kūtis, četrstūrī būvēts laidars, četri siena šķūņi, smēde, trīs rījas, siernīca, spirta brūzis, putnu kūts, ledus pagrabs, iesala brūzis, veļas mazgātava un pirts. Blakus dārzs ar dažiem veciem augļu kokiem un trīs sakņu dārziņi.

1795. gadā Krievijas ķeizariene Katrīna II Mežotnes muižu nodeva mūža lie-

двухэтажный сельский дом, где сможет разместиться вся семья, а также хорошие друзья"¹. Уже в следующем письме Ш. фон Ливен, полагаясь на совет управляющего, выражает согласие возводить каменную постройку вместо деревянной, но придерживаясь тех же размеров. В письме 6 октября она сообщает, что проект заказать не может "... и если у Вас на примете есть хорошие зодчие, закажите им планы"². По иронии судьбы "хорошие зодчие" находились все в том же Петербурге, однако Ш. фон Ливен пришлось прибегнуть к проектам, предназначенным для другого сооружения. Осенью 1797 года управляющий имением прислал ей копию проекта петербургского архитектора Джакомо Кваренги, разработанного для Элейского дворца. Сам проект находился в Курземе у архитектора Иоганна Георга Адама Берлица, саксонца по происхождению, прибывшего в Курземе по приглашению брата герцогини Доротеи графа Жанно Медема для руководства строительством Элейского дворца. Строительство Элейского дворца задерживалось, поскольку в мае 1797 года граф Медем отправился в Петербург, где поступил на военную службу, а проект почти без изменений был использован Берлицем для Межотне. Этим объясняется и тот факт, что в письме от 6 октября Ш. фон Ливен только просит заказать проект, а уже 10 ноября пишет ответ на предложенные планы дворца.

Очевидно с легкой руки автора издания "Das baltische Herrenhaus" Х. Пиранга закрепилось мнение об авторстве Берлица в Межотне, хотя во всех литературных источниках прошлого века, связанных с дворцом, речь идет о проекте некоего итальянского архитектора. Более того, последний владелец дворца - князь А. Ливен даже точно называет Кваренги истинным автором проекта, однако

nach Mesothen, taufte einen Teil der einheimischen Bevölkerung und hinterließ in Mesothen eine Garnison. Hiermit begann die kriegerische Auseinandersetzung zwischen den Semgallern und den Deutschen: "Nunmehr, da Vesthard, der Aelteste der andern Semigallen von der benachbarten Landschaft, welche Thervetene heißt, hörte von der Bekehrung Jener von Mesiothe, sammelte er ein Heer von seinem ganzen Gebiete, brach den Frieden und kam an die Burg und kämpfte mit den Deutschen ein ganzen Tag hindurch. Und sie schleppten einen Holzhaufen zusammen und legten Feuer daran, ohne doch die Burg gewinnen zu können, und fochten auf das Tapferste."²

Wenn auch die Burg Mesothen nicht erstürmt werden konnte, so floh doch die deutsche Garnison nach Riga, nachdem Westhard die zum Einsatz geschickte deutsche Einheit geschlagen hatte. Burg Mesothen wurde noch stärker befestigt, doch im Jahre 1220 wurde sie von den vereinigten deutschen, livischen und lettgalischen Kräften unter Führung des Bischofs Albert, des Ordensmeisters Volkwin Schenke von Winterstetten und des Herzogs Albert von Sachsen-Anhalt erstürmt. Anstelle der zerstörten Burg wurde seit 1232 eine andere erwähnt, die jedoch 1240 wieder von den Semgallern eingenommen wurde. Den letzten Schlag erhielt die Unabhängigkeit der Semgaller in Mesothen im Jahre 1217, als der livländische Ordensmeister Walter von Nordeck Burg Mesothen einnahm und die letzten semgallischen Kämpfer sich nach Litauen absetzten. Zusammen mit ganz Semgallen geriet Mesothen in die Hände des livländischen Ordens, der im Jahre 1321 auf dem Burgberg eine neue Burg aufbaute. Deren Lebensdauer war kurz - zu Ostern 1346 brannten die Litauer die Burg nieder und vernichteten die Garnison mitsamt dem Komtur R. von Bachheim. Wie auch andere Ordensbesitzungen in Semgallen konnte Mesothen erst ordentlich bewirtschaftet werden, nachdem die 1443 in Bauske aufgebaute Burg die häufigen litauischen Einbrüche unmöglich machte.

9. Firsts A. Līvens pie ieejas pili. Foto ap 1913. g.
Князь А. Ливен у входа во дворец. Фото ок. 1913 г.
Fürst A. Lieven am Schloßeingang. Foto um 1913.

tošanā savu mazbērnu audzinātājai Šarlotei fon Līvenai, bet 1797. gada 7. martā ķeizars Pāvils I to pārvērtā dzimtsipašumā. Neskatoties uz to, ka Šarlote fon Līvena nepārtraukti atradās blakus ķeizariskajai ģimenei, jau tajā pašā gadā viņa nolēma Mežotnē celt jaunu dzīvojamo ēku. Vēstulē muižas pārvaldniekam F. fon Līvenam Š. fon Līvena 1797. gada 16. jūnijā rakstīja no Pēterburgas, ka vecā dzīvojamā ēka sliktā novietojuma dēļ izmantojama labākajā gadījumā par ērberģi un ka viņa gribētu "... izvēlēties skaistu vietu un celt koka māju uz mūra pamatiem, kas ir krietni augstu virs zemes un kur var ierīkot pagrabu, virtuvi un dzīvokļus kalpotājiem. Bet angļu stilā, kas ieteicams koka ietaupīšanas dēļ un tagad iecienīts Pēterburgā. Ja jums vajag projektu, es varu to pasūtīt. ... Ja māja būtu 16 asis gara un 8 asis plata, diviem stāviem, tad tā būtu ērta lauku māja, kur var apmesties ģimene un labi draugi."⁴ Jau nākošajā vēstulē Š. fon Līvena, paļaujoties uz pārvaldnieka fon Līvena ieteikumu, piekrita dzīvojamo ēku celt nevis no koka, bet no mūra, taču pieturoties pie tiem pašiem izmēriem. 6. oktobra vēstulē fon Līvena paziņoja, ka ēkas projektu viņa nevar nosūtīt un "... ja Jums ir labi arhitekti, lieciet izgatavot plānu".⁵ Šiem vārdiem bija tālejošas sekas. Likteņa ironija gribēja, lai "labie arhitekti" tomēr izrādītos turpat Pēterburgā un lai Līvenai nāktos izmantot svešas celtnes projektu. 1797. gada rudenī Mežotnes pārvaldnieks piesūtīja fon Līvenai kopijas no projekta, ko Pēterburgas arhitekts Džakomo Kvarengi neilgi pirms tam bija izstrādājis Elejas pilij. Taču šis būvmets tobrīd vairs neatradās Pēterburgā, bet bija nokļuvis Kurzemē - arhitekta Johana Georga Ādama Berlica rokās. Šo Jēnā dzimušo arhitektu, domājams, uz Kurzemi būvdarbu vadībai bija uzaicinājis Kurzemes hercogienes Dorotejas brālis Ž. Mēdems, kuram viņš bez Elejas pils vēlāk uzcēla arī vairākas citas ēkas. Tā kā 1797. gada maijā grāfs Mēdems iestājās Krievijas militārajā dienestā un pārcēlās uz dzīvi Pēterburgā, būvdarbi Elejā netika uzsākti. J. G. Ā. Berlicis Kvarengi projektu bez vilcināšanās izmantoja Mežotnei. Vienīgi tā izskaidrojams tāds fakts, ka 6. oktobrī fon Līvena tikai lūdza izgatavot projektu, bet jau 10. novembrī varēja rakstīt atbildes vēstuli par atsūtītajiem pils plāniem. Tā aizsākās divainais Berlica liktenis, kam bija lemts radīt savu karjeru uz viena paša - un pie tam sveša - projekta pamata: Kvarengi metu viņš izmantojis gan Mežotnē, gan Kazdangā, gan Elejā, no tā viņš darināja atvasinājumus Blidenē un Kalnamuižas pils nerealizētajā būvmetā. Pateicoties H. Piranga izteikumiem grāmatā "Das baltische Herrenhaus", iesakņojies pieņēmums par J. G. Ā. Berlicu kā celtnes autoru, taču tradīcija, ka pils celta pēc itāļu arhitekta projekta, atrodama visā 19. gadsimta literatūrā, kur vien kas rakstīts par Mežotnes pili. Vēl vairāk - pēdējais pils īpašnieks firsts A. Livens pat

этому факту в литературе не придавалось достаточного значения³.

В письме от 10 ноября 1797 года Ш. фон Ливен так отзывалась о присланном ей проекте: "... для моего большого семейства дом несколько маловат, я бы хотела расположиться в нем с удобствами и в кругу друзей. Распорядитесь добавить еще несколько комнат"⁴. При сравнении проекта Элейского дворца с Межотненским нетрудно заметить, что средняя часть последнего полностью соответствует проекту Кваренги, однако по бокам появились два поперечных корпуса, что и отвечало желанию заказчицы. Ее письма свидетельствуют о том, что находясь вдали, она, тем не менее, внимательно следила за происходящим в Межотне. Сначала она дала было местным лесничим указание заготовить древесину, хотя Межотне не было богато лесом, но в письме от

Zur Zeit der Ordensherrschaft wurde Mesothien nicht ausgelehnt. Nach 1561 war es Domänenngut des Herzogtums Kurland-Semgallen und wurde wie der größte Teil aller Domänen verpachtet. In der Mitte des 17. Jahrhunderts begann in Mesothien wieder ein neues Leben, doch nicht am linken Ufer der Semgallenburg, sondern am entgegengesetzten Ufer. Hier hat der energisch wirtschaftende Herzog Jakob ein kleines Industriezentrum eingerichtet. Darin waren Ziegeleien, ein Metallwalzwerk, Lein- und Wollwebereien, eine Färberei, eine Filzwalzerei und sogar eine Werkstatt zur Anfertigung von Gobelins und Brokatstoffen. Diese wirtschaftliche Tätigkeit verkümmerte während des nordischen Krieges, und Mesothien wurde abermals zu einem stillen Landgut. An die ehemalige Blütezeit erinnerte nur noch das große in Stein gebaute Herrenhaus, dessen für die damalige Zeit ungewöhnliche Ausmaße (29 x 9 Faden) schlußfolgern ließen, daß es auch zur Aufnahme des herzoglichen Hofes vorgesehen

11. Kuppola zāle ar vācu karavīriem. Foto starp 1915. un 1918. g.
Купольный зал с немецкими солдатами. Фото 1915 / 1918 гг.
Kuppelsaal mit deutschen Soldaten. Foto 1915 / 1918.

precīzi nosaucis isto projekta autoru - Dž. Kvarengi - taču tam netika piegriezta vajadzīgā uzmanība.⁶

1797. gada 10. novembrī Š. Līvena rakstīja par piesūtīto projektu: „.. māja šķiet nedaudz par mazu manai lielajai ģimenei, kad došos atpūtā, es gribētu ērti iekārtoties un dzīvot starp cilvēkiem. Lieciet vēl pievienot vairākas istabas.”⁷ Tiešām, salīdzinot Dž. Kvarengi Elejas pils metu ar dabā realizēto Mežotnes pils ēku, redzam, ka tās vidējā daļa precīzi atbilst šim projektam, taču abos galos parādījušies šķērskorpusi - tāpat Līvenas prasība ēku paplašināt tikusi ievērota. Kā rāda viņas vēstules, Mežotnes īpašniece no attāluma dzīvojusi līdzī visam muižā notiekošajam, arī jaunās ēkas celtniecībai. Jau pirms tam viņa bija devusi norādījumus par kokmateriālu sagādi mežiem nabadzīgajā Mežotnē, bet 10. novembra vēstulē vēl piebilda savā aprautajā un enerģiskajā stilā: „Ideja par kriegļu cepli ir lieliska. Lieciet to ierīkot! Dieva dēļ, neapspiediet nabaga zemniekus. Noliģstiet krievus! Pasūtiet viņus! Es labāk gribu maksāt, nevis izsūkt zemniekus. Tas ir grēks un nenes svētību.”⁸ 1797. gada 10. decembrī F. fon Līvens Kurzemes kamerālvaldei lūdza atļauju Taurkalnes mežos nocirst 200 baļķu spārēm, 800 dažādu būvbaļķu un 100 zāģbaļķu „.. tā kā nākošajā gadā jāceļ muižā jauna māja, tad, lūdzot atļauju, piestādu tāmi, lai kokmateriāli šai būvei gadu ātrāk paspētu izžūt.”⁹

1798. gada 20. oktobra vēstulē fon Līvenai Mežotnes pārvaldnieks F. fon Līvens ziņoja, ka jaunās ēkas pamati jau pacēlušies 7 pēdu augstumā. Diemžēl F. fon Līvens drīz pēc tam atkāpās no sava amata, un līdz ar to tālākā darbu gaita vairs neatpoguļojas viņa sarakstē ar Šarloti Līvenu. Savas pēdējās vēstules uzmetumā, kas tapis 1799. gada sākumā, viņš rakstīja: „..rūpējieties, lai ..mūra darbi pie jaunās

10 ноября со свойственной ей эмоциональностью добавляет: „Идея насчет обжига печей великолепна! Немедленно ее воплощайте! Но ради бога не обижайте несчастных крестьян. Наймите русских! Вызовите их! Я согласна лучше платить, чем эксплуатировать крестьян. Это большой грех”⁵. 10 ноября 1797 года Ф. фон Ливен обращается с просьбой к Курляндским властям разрешить заготовку в Тауркалнском лесу 200 бревен для стропил, 800 строительных и 100 пиловочных бревен. „... поскольку в следующем году в имении предусмотрено большое строительство, прилагаю к заявке смету, чтобы древесина за год до начала работ успела просохнуть.”⁶

В письме Шарлотте фон Ливен от 20 октября 1798 года управляющий имением сообщает, что фундамент здания уже поднялся на семь пядей. К сожалению, вскоре Ф. фон Ливен ушел с занимаемой должности, в связи с чем прервалась переписка о дальнейшем ходе работ. В черновике последнего письма 1799 года он пишет: „...позаботьтесь, чтобы... в этом году была продолжена кладка стен. Этим летом ее желательно завершить, тогда на следующий год останутся только плотничьи работы. Иначе Вы потеряете целый год”⁷. По сообщениям князя А. Ливена от 1931 года, строительство дворца было завершено в 1802 году.

Очевидно, началом строительных работ руководил Берлиц, но известно и то, что уже с 1800 года он занимался возведением дворца в Казданге. В одном из документов 1804 года речь идет об итальянском архитекторе Смолиане, который „... за многие года

gewesen ist. Das Haus hatte acht Stuben, eine Küche und mehrere kleinere Räume. Die Innenausstattung war nicht prächtig - Holzdielen und -Decken, schwarzglasierte Kachelöfen. So wird das Haus in der Bestandsaufnahme von 1741 beschrieben, aber 1756 werden schon Öfen mit blau bemalten Kacheln erwähnt, was auf eine Modernisierung des Hauses hinweist. Doch zur selben Zeit zeigen alle Beschreibungen einen auffälligen Dachzustand. In diesem Hause wurde 1761 die Tochter des damaligen Guts-pächters J. F. von Medem, Anna Charlotte Dorothea, die nachmalige Gemahlin des Herzogs Peter von Kurland, geboren.

Die übrigen Gutsgebäude sind in allen Inventarien des 18. Jahrhunderts als einfache Holzbauten bezeichnet - die Herberge für die Dienstleute, vier Kornkammern, zwei Pferdeställe, drei Schweineställe, ein im Karree gebauter Kuhstall, vier Heuscheunen, eine Schmiede, drei Riegen, eine Käserei, eine Branntweinbrennerei, ein Faselstall, ein Eiskeller, eine Malzbrauerei, ein Waschhaus und eine Badestube. Daneben ein Garten mit einigen alten Obstbäumen und drei Gemüsegärten.

Im Jahre 1795 übergab die Kaiserin Rußlands Katharina II. Mesothien zur lebenslänglichen Benutzung der Erzieherin ihrer Enkelkinder Charlotte Margaretha von Lieven, aber am 7. März 1797 bestätigte es Kaiser Paul I. zu ihrem Erbesitz. Charlotte von Lieven befand sich beständig in der Nähe der kaiserlichen Familie, doch entschloß sie sich schon im selben Jahr zum Bau eines neuen Herrenhauses in Mesothien. In einem Brief an den Gutsverwalter F. von Lieven schreibt sie am 16. Juni 1797 aus St. Petersburg, daß das alte Herrenhaus wegen seiner ungünstigen Lage im besten Falle zur Herberge für die Dienstleute zu nutzen sei und daß sie den Wunsch hegt „Lieber schon eine gute Lage gewählt und ein hölzernes Haus gebaut auf einem steinernen Fundament, das recht hoch ist über der Erde, wo Keller und Wohnung für die Leute und Küche gemacht werden können. Aber auf englische Art, die zur Schonung des Holzes sehr zu empfehlen ist und jetzt in Petersburg stark angelegt wird. Brauchen Sie einen Riß, so werde ich ihn machen lassen. ... Wenn man das Haus 16 Faden lang und 8 Faden breit macht, und zwei Etagen hoch, so ist es ein comodes Landhaus, wo man seine Familie und gute Freunde beherbergen kann...”⁴ Schon im nächsten Brief stimmte Charlotte von Lieven dem Rat ihres Gutsverwalters bei, das neue Herrenhaus nicht aus Holz, sondern in Stein zu mauern, doch sich an dieselben Ausmaße zu halten. Im Brief vom 6. Oktober teilt sie mit, daß sie den Entwurf nicht schicken kann und „... wann sie gute Architekten haben, lassen Sie ein Plan machen.”⁵

Dieser Brief hatte weitreichende Folgen. Die Ironie des Schicksals wollte es, daß der „gute Architekt” doch aus Petersburg kommt, und daß Charlotte von Lieven den Entwurf zu einem fremden Bau nutzen mußte. Im Herbst des Jahres 1797 übersandte der Gutsverwalter von Mesothien der Besitzerin die Kopien des vom Petersburger Architekten Giacomo Quarenghi vor kurzem ausgearbeiteten Entwurfs für Schloß Elley/ Eleja. Dieser Entwurf befand sich nicht mehr in Petersburg, sondern war nach Kurland in

12. Ēdamzāle ar ādas tapetēm. 1933. g. foto.

Столовая с кожаными обоями. Фото 1933 г. →
Speisesaal mit Ledertapeten. Foto 1933.

mājas šogad tiktu turpināti. Šovasar tos varētu pabeigt, tā ka nākošajā gadā paliktu vairs tikai galdnieka darbi. Citādi jūs pazaudēsiet veselu gadu.”¹⁰ Pēc firsta A. Līvena 1931. gadā sniegtajām ziņām pils celšana pabeigta 1802. gadā.

Var pieņemt, ka būvdarbus sākumā vadīja J. G. A. Berlits, taču kopš 1800. gada viņš bija nodarbināts Kazdangas pils celtniecībā. Kādā 1804. gada dokumentā toties minēts itāliešu arhitekts Smolians, kurš “..kopš vairākiem gadiem ir Kurzemē un rūpējas par viņa gaišības grāfienes kundzes būvi šeit Mežotnē, ko pēc lietpratēju domām viņš dara nevainojami.”¹¹ Maz domājams, ka viņš būtu paspējis ietekmēt celtnes ārējo izskatu, taču šim, citādi gluži nepazīstamajam arhitektam varētu pierakstīt Mežotnes pils interjeru izveidojumu, kas izceļas ar tam laikam Kurzemē vēl neredzētu modernismu un rāda nobriedušu klasicisma stilu. Gan dekora stilistika, gan arī nevainojamā mākslīgā marmora tehnoloģija ļauj pieņemt ne tikai itāļu arhitekta darbošanos Mežotnē, bet arī viņa tautiešu mākslinieku līdzdalību interjeru izveidošanā. Itāļu gleznotāji monumentālisti, tēlnieki un mākslīgā marmora meistari tajā laikā Krievijā nebija nekāds retums; itāļu stuka darbu meistari nedaudz vēlāk strā-

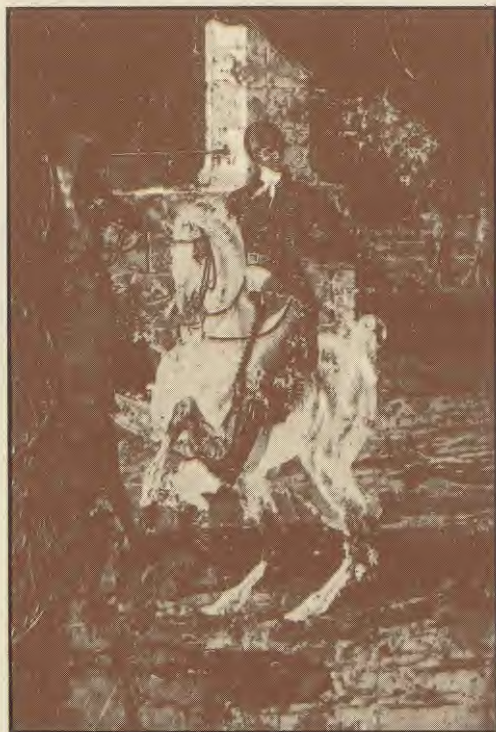
пребывания в Курземе заботился о строении ее светлости госпожи графини и делал это безукоризненно.”⁸ Маловероятно, что Межотненский дворец обязан ему своим внешним видом, но что касается интерьеров, то их создание, пожалуй, можно было бы приписать авторству этого малоизвестного архитектора.

Шарлотте фон Ливен не удалось провести остаток жизни в своем имении. Далекую земгальскую усадьбу она посетила всего один раз. Об этом имеется запись межотненского священника в церковной хронике: “... 2 сентября 1818 года пол-второго после обеда по пути в Германию в Межотне пожаловала ее Императорское Величество благочестивая и милосердная императрица Мария Федоровна со всей своей свитой. Вместе с ней к нам прибыла милостивая патронесса церкви госпожа графиня Ш. Ливен, которая ее здесь принимала. Очень трогательно обнявшись перед входом, воспитательница царской семьи госпожа графиня и ее Императорское Величество зашли в дом”. Уже в четыре часа утра императорская свита вместе с Шарлоттой фон Ливен двинулась в путь.

В 1799 году Ш. фон Ливен была удостоена графского титула, а в 1826 году - пожалована в княжеское достоинство и прожила в царской семье до конца своих дней (скончалась 8 марта 1828 года по новому стилю). Во время похорон гроб с телом Ш. фон Ливен несли император Николай I и великий князь Михаил, а также прусский кронпринц Вильгельм. По мнению современников, посвящение, содержащееся в некрологе, опубликованном Петербургской Академией наук, не было лишь светской данью особе столь высокого ранга: “... 45 лет службы при дворе она смогла сохранить всех друзей и не занять ни одного недруга.

die Hände des Architekten Johann Georg Adam Berlitz geraten. Diesen aus Jena gebürtigen Architekten hatte der Bruder der Herzogin Dorothea J. v. Medem nach Kurland zur Leitung der Bauarbeiten eingeladen, wo er außer dem Schlosse Elley noch weitere andere Bauten errichtet hat. Da der Graf J. v. Medem im Mai 1797 in den russischen Militärdienst eintrat und nach Petersburg übersiedelte, wurde mit den Bauarbeiten in Elley nicht begonnen. J. G. A. Berlitz hat unverzüglich diesen Entwurf für Mesothien genutzt. Nur so kann die Tatsache erklärt werden, daß schon am 10. November eine bestätigende Antwort aus Petersburg über den Empfang der am 6. Oktober angeforderten Entwürfe folgte. So begann das wunderliche Schicksal Berlitzs, dem es vergönnt war, seine Karriere auf einem Entwurf - und dabei auf einem fremden - aufzubauen: er hat den Entwurf Quarenghis sowohl in Mesothien wie auch in Katzdangen/Kazdanga und Elley genutzt, diesen Entwurf entwickelte er in Blieden/Blidene und auch zu dem nicht ausgeführten Bau in Hofzumberge/Kalnamuiža (Tērvete) weiter. Dank H. Pirang, in dessen Werk “Das baltische Herrenhaus” J. G. A. Berlitz als Urheber des Schlosses Mesothien genannt wurde, hat sich diese Annahme eingebürgert, doch die Überlieferung, daß das Schloß nach dem Entwurf eines italienischen Architekten erbaut worden ist, ist in der Literatur des 19. Jahrhunderts überall anzutreffen, wo nur etwas über Schloß Mesothien geschrieben ist. Mehr noch - der letzte Besitzer des Schlosses, Fürst A. Lieven, hat präzise den rechten Urheber - Giacomo Quarenghi - beim Namen genannt, doch diesem Umstand wurde nicht die nötige Aufmerksamkeit geschenkt.⁶

Am 10. November 1797 schrieb Charlotte von Lieven über den zugesandten Entwurf: “das Haus scheint mir ein wenig klein zu sein für meine Familie, die zahlreich ist. Wann ich zur Ruhe mich begeben sollte, so möchte ich gern mich commode einrichten und mit Menschen leben. Laßen Sie noch mehrere Zimmer zumachen.”⁷ Und wahrhaftig, beim Vergleich des durchgeführten Baues mit dem Entwurf Quarenghis ist zu erkennen,

13. Fragments no papīra tapetēm “Medības Kompjēnā” (zem ādas tapetēm). Parīze, Žakmāra un Benāra fīrma, 1814. g. Foto 1933. g.

Фрагмент бумажных обоев “Охота в Компьене” (под кожаными обоями). Париж, фирма Жакмара и Бенара, 1814 г. Фото 1933 г.

Fragment der Papiertapeten “Jagd im Compiègne” im Speisesaal (unter den Ledertapeten). Paris, Jacquemart & Benard, 1814. Foto 1933.

14. Pils no parka puses. 1936. g. foto.
Дворец со стороны парка. Фото 1936 г.
Parkseite des Schlosses. Foto 1936.

dājuši arī Elejas pili. 1809. gadā Mežotnē uzturējies Kurzemes guberņas arhitekts J. P. Kriks, bet 1815. gadā Mežotnē minēts cits arhitekts - Pjetro Pončini no Milānas, kurš pirms tam uzturējies Elejā. Nekas nav zināms par Kriķa un Pončini lomu Mežotnes pils būvdarbos, hipotētiski varētu pieņemt, ka viņi turpinājuši Smoliana pienākumus interjeru izveidošanā.

1804. gadā Mežotnē darbojies Jelgavas galdnieks Frīdrihs Benjamins Rahalss, kurš vēl 1807. gadā Mežotnes baznīcas grāmatās pieminēts kā meistars, "kurš Mežotnē darbā salīgts."¹² Šis apstāklis liecina par nopietnu apdares darbu turpināšanos pili. Kvalificēto Jelgavas galdnieku var uzskatīt par daudzu sarkankoka durvju un ozola parketa grīdu autoru. No 1811. gada Mežotnē pieminēts galdnieks Oto Pēteris Linde.

Šarlotei Līvenai nebija lemts mūža nogali pavadīt Mežotnē. Tikai vienu reizi viņai izdevās ieraudzīt savu tālo Zemgales muižu un jauno pili. Kā Mežotnes mācītājs ierakstīja baznīcas hronikā, "...1818. gada 2. septembrī pusdivos pēcpusdienā Mežotnē ieradās Viņas Keizarišķā Majestāte, dievbijīgā un žēlīgā ķeizariene māte Marija Fjodorovna ar visu savu svītu, kas to pavadīja ceļojumā uz Vāciju. Viņa mums atveda godājamo baznīcas patronesi grāfieni Š. Līvenas kundzi, kas šeit viņu uzņēma

Постоянно испытывая исключительную высочайшую милость, она тем не менее сохраняла духовную свободу, принципиальность, нетерпимость к интригам, открытость и врожденную добродетель, сочетающуюся с просветленным благочестием и исключительной прямоотой характера. Неспособная к притворству даже в мелких будничных делах, она возводила любовь к правде в высшую степень, сохраняя благородство характера в самых сложных и деликатных ситуациях. Безукоризненный такт ставил госпожу Ливен над всяческими иллюзиями, а свобода ее взглядов - над любыми внешними влияниями. Свойственные ей добросердечность, природная возвышенность чувств, прямоота речи позволила ей до конца дней сохранить исключительную оригинальность, которую, кажется, не замечала лишь она одна"¹⁰.

С 1817 года, оставив русскую военную службу, в Курляндию поселился младший сын Шарлотты Ливен князь Иоганн. После смерти матери он унаследовал Межотненскую усадьбу и, возможно, только тогда было завершено внутреннее убранство дворца. Так сообщает об этом автор статьи о Межотне И. фон Лауренти в альбоме В. Стафенхагена: "... благоустроявая свое жилище, он обставил внутренние покои, украсив их произведениями искусства".¹¹ О том, что до смерти Ш. Ливен Межотненский

даß der Mittelteil vollständig dem Entwurf entspricht, doch an beiden Enden Quertrakte entstanden sind - also ist der Forderung der Besitzerin nach einer Erweiterung entsprochen. Wie ihre Briefe es bezeugen, hat die Besitzerin von Mesothien sich aus der Ferne um alle Vorgänge auf dem Gut gekümmert, auch um den Bau des neuen Schlosses. Schon vordem hatte sie Anordnungen zum Anschaffen von Holzmaterial nach dem waldarmen Mesothien gegeben, aber im Brief vom 10. November hat sie in ihrem energischen und wortarmen Stil hinzugefügt: "Die Idee wegen einer Ziegelbrennerei ist herrlich. Lassen Sie sie anlegen. Und um Gottes willen, beschweren Sie die armen Bauern nicht. Miethen Sie Russen. Lassen Sie die kommen. Lieber will ich bezahlen, als die Bauern aussaugen lassen. Es ist Sünde und bringt keinen Segen."⁸

Am 10. Dezember 1797 wandte sich F. v. Lieven an die Kammeralverwaltung mit dem Gesuch um Fällen von Bäumen in der Forstei Tauerkaln/Taurkalne, davon 200 Balken für Sparren, 800 verschiedene Rundhölzer und 100 Rundhölzer zum Brettschneiden, "da im nächsten Jahr ein neues Haus gebaut wird, und ich den Kostenanschlag einreiche, damit das Holz zum Bau schneller austrocknet."⁹

Im Brief vom 20. Oktober 1798 teilt der Gutsverwalter F. v. Lieven mit, daß die Grundmauern des neuen Hauses schon eine Höhe von 7 Fuß erreicht haben. Leider trat F. v. Lieven kurz danach zurück, und somit ist der weitere Verlauf der Bauarbeiten in dem Briefwechsel nicht widerspiegelt. Im Entwurf seines letzten Briefes Anfang 1799

15. Sagrūtā pils no parka puses. 1958. g. foto.
Разрушенный дворец со стороны парка.
Фото 1958 г.
Zerstörtes Schloß von der Parkseite. Foto 1958.

16. Griestu gleznojums kupola zāles vestibālā.
1949. g. foto.
Роспись потолка в вестибюле у купольного зала.
Фото 1949 г.
Deckenmalerei im Vestibül des Kuppelsaales. Foto 1949.

дворец почти не был обжит, свидетельствует родословная таблица Ливенов - пятеро детей Иоганна Ливена, родившиеся с 1818 по 1824 год, появились на свет в видземских усадьбах, и только младшая дочь Александра родилась в Межотне в 1831 году. Тем не менее стилистические особенности внутреннего оформления дворца - стюковый декор, а частично и живопись относятся к раннему периоду строительства - началу XIX века.

Сын князя И. Ливена Пауль, оберцеремониймейстер русского двора и ландмаршал лифляндского рыцарства присоединил к своим владениям Бауское имение с руинами замка, а также имения Дерпеле и Кримулда. В 1881 году Межотне унаследовал его сын Анатолий, который начал свою карьеру в Петербурге, а затем в звании лейтенанта Кавалергардского полка вышел в отставку и переселился в Межотне, присоединив к своим владениям усадьбы Свитене и Цоде. Кроме того, имя А. Ливена вошло в историю освободительной борьбы Латвии, так как 15 января 1919 года он начал создавать русскую боевую часть для борьбы с большевиками, носящую его имя.

Во время аграрной реформы в 1920 году А. Ливен лишился своих владений, получив лишь имение Мазмежотне как неотчуждаемую часть имущества, которое принадлежало Ливенам до 1939 года.¹²

сreibt er: "Sorgen Sie doch durch den, dem Sie es anvertraut haben, daß die Mauer bei dem neuen Hause dieses Jahr (1799) fortgesetzt wird. Sie konnte diesen Sommer fertig werden, so daß für künftiges Jahr nur noch die Tischlerarbeit zu machen bliebe. Anders verlieren Sie ja ein ganzes Jahr."¹⁰ Nach den Angaben des Fürsten A. Lieven aus dem Jahre 1931 sind die Bauarbeiten 1802 zu Ende geführt.

Es kann angenommen werden, daß anfangs die Bauarbeiten von J. G. A. Berlitz geleitet worden sind, doch seit dem Jahre 1800 war er am Bau des Schlosses zu Katzungen tätig. In einer Urkunde aus dem Jahre 1804 ist ein italienischer Architekt Smolian erwähnt, der "...er ist ein Italiener, schon seit mehreren Jahren in Kurland u. hat den Bau Sr. Erlaucht der Frau Gräfin von Lieven, hier in Mesoth zu besorgen - welchen er nach dem Urtheil von Sachverständige Personen, vollkommen gut aufgeführt."¹¹

Man kann sich nicht vorstellen, daß Smolian auf das Äußere des Baues einen Einfluß ausüben konnte, doch konnte man diesem sonst unbekannten Architekten die Innenausstattung des Schlosses Mesoth zuschreiben, die sich durch einen bis dahin in Kurland nicht anzutreffenden Modernismus auszeichnet und einen reifen klassizistischen Stil aufweist. Sowohl die Stilistik des angewandten Dekors als auch die tadellose Technologie des Stuckmarmors geben nicht nur Grund zur Annahme, daß hier ein italienischer Architekt am Werk gewesen ist, sondern auch dazu, daß hier italienische Künstler mitgewirkt haben, Italienische Mo-

17. Ēdamzāle atjaunošanas darbu sākumā. Foto ap 1960. g.
Столовая в начале восстановительных работ. Фото ок. 1960 г.
Speisesaal am Anfang der Wiederherstellungsarbeiten. Foto um 1960.

pie sevis. Ļoti aizkustinoši Viņas Keizariškā Majestāte ieveda keizariskās ģimenes audzinātāju grāfienes kundzi viņas pašas mājā, abām apkampjoties ieejas durvju priekšā.¹³ Jau četros no rīta keizariskā svīta līdz ar Š. Līvenu devās ceļā.

Š. Līvena, kura 1799. gadā saņēma grāfienes titulu, bet 1826. gadā tika iecelta Krievijas impērijas kņazu kārtā, dzīvoja keizariskās ģimenes vidū līdz pat savai nāvei 1828. gada 8. martā (pēc jaunā stila). Līvenas zārku bērēs nesa keizars Nikolajs I un lielkņazs Mihails, kā arī Prūsijas kronprincis Vilhelms. Pēterburgas Zinātņu akadēmijas publicētajā nekroloģā viņai bija veltīti vārdi, kuri pēc laikabiedru atzinuma nebija tikai nodevas nelaiķes

Во время первой мировой войны дворец был занят немецкой армией, в результате чего погибла часть его отделки, но самые большие разрушения здание потерпело во время советской власти 1919 года и, особенно, от налета армии Бермондта-Авалова. Часть дворцовой обстановки удалось спасти и она находилась в Мазмежотне.

1921 году большое Межотненское имение (4275 гектаров) было поделено на 83 новых хозяйства, а центральная часть пахотных земель (286 гектаров) министерством земледелия была выделена Латвийскому сельскохозяйственному обществу для учреждения двух-

нументалмалер, Bildhauer und Meister des Stuckmarmors waren zu der Zeit in Rußland keine Seltenheit; italienische Meister für Stuckarbeiten haben etwas später auch in Elley gearbeitet. Im Jahre 1809 hat sich der Gouvernementsarchitekt Kurlands J. P. Kryk in Mesothien aufgehalten, aber im Jahre 1815 wird in Mesothien ein anderer Architekt - Pietro Poncini aus Mailand - erwähnt, der sich zuvor in Elley aufgehalten hatte. Über die Tätigkeiten dieser Architekten in Mesothien ist nichts bekannt, doch kann hypothetisch angenommen werden, daß die von Smolian begonnenen Aufgaben an der Innenausstattung von ihnen fortgesetzt worden sind.

Im Jahre 1804 arbeitete in Mesothien der Mitauer Tischler Friedrich Benjamin Rachals, der noch 1807 in den Kirchenbüchern erwähnt ist und „.. in Mesothien auf Arbeit steht“.¹² Dieser Umstand zeugt von einer ernsthaften Fortsetzung der Innenausstattungsarbeiten. Den befähigten Mitauer Tischler kann man als den Hersteller der vielen Mahagonitüren und des Parketts aus Eichenholz ansehen. Seit dem Jahre 1811 wird in Mesothien der Tischler Otto Peter Linde erwähnt.

Charlotte von Lieven war es nicht beschieden, ihren Lebensabend in Mesothien zu verbringen. Nur ein einziges Mal hatte sie die Gelegenheit, ihr fernes Gut und das neue Schloß zu erblicken. Der Pastor von Mesothien schrieb in der Kirchenchronik: „Am 2ten septb. 1818 mittags um 1/2 2 Uhr traf ihre Kaiserliche Majestät, die fromme, huldreiche Kaiserin Mutter Maria Feodorowna in Mesothien ein mit ihrem ganzen Gefolge, das sie auf der Reise nach Deutschland begleitet. Sie führte uns die verehrte würdige Kirchenpatronin, die Frau Gräfin C. von Lieven, Staats- u. Ordens Dame, zu, von welcher sie sich hier bewirthen ließ. Auf das rührendste führten ihre Kaiserl. Majestät die Erzieherin der Kaiserlichen Familie, die Frau Gräfin, selbst ein in ihr Haus, unter der herzlichsten Umarmungen vor der Thür.“¹³ Schon um vier Uhr morgens begab sich das kaiserliche Gefolge mit Charlotte von Lieven auf den Weg.

Charlotte von Lieven, die im Jahre 1799 den Grafentitel erhielt, aber 1826 in den Fürstenstand Rußlands erhoben wurde, lebte inmitten der kaiserlichen Familie bis zu ihrem Tode am 8. März (n.St.) 1828. In der Bestattungszereemonie wurde ihr Sarg vom Kaiser Nikolai I., dem Großfürsten Michail und dem preußischen Kronprinzen Wilhelm getragen. Die Akademie der Wissenschaften in St. Petersburg veröffentlichte einen Nachruf, dessen Inhalt nach Ansicht der Zeitgenossen nicht bloß ihrem hohen Rang Rechnung zollte: „... in fünfundvierzig am Hof verbrachten Jahren hat sie keinen Freund verloren und keinen Feind getroffen. Umgeben von der höchsten und ausgesprochensten Gunst der Herrscher hat sie die geistige Freiheit, die Gründlichkeit der Prinzipien, die Verachtung der Intrigen und die offenen und eingeborenen Tugenden aufrecht erhalten, denen eine aufgeklärte Gottesfurcht und eine hervorragende Unmittelbarkeit des Charakters einen besonderen Glanz verlieh. ... Unfähig zu Heuchelei sogar in den alltäglichsten Fällen, hat sie das Gerechtigkeitsgefühl bis zum höchsten Grade entwickelt, und auch in

18. Pārvaldnieka māja. 20. gs. sāk. foto (reprodukcija).
 Дом управляющего именем. Фото нач. XX в.
 (репродукция).
 Verwalterhaus. Foto Anfang 20. Jh. (Reproduktion).

augstajam rangam: „četrdesmit pieci galmā pavadītie gadi viņai nelika zaudēt nevienu draugu un satikt nevienu ienaidnieku. Visizteiktākās un vislabāk uzņemtas valdnieku labvēlības vidū viņa saglabāja to gara brīvību, principu pamatīgumu, intrigu nicināšanu un tos atklātos un iedzimtos tikumus, kam apgaismota dievbijība un izcils rakstura tiešums piedeva īpašu spožumu. ...Nespējīga izlikties pat dzīves ikdienišķajās lietās, viņa līdz augstākajai pakāpei bija pacēlusi taisnības mīlestību, pat visgrūtākajās un delikātākajās situācijās nekad neaizliedzot savu cildeno raksturu. ...Nevainojams takts Līvenas kundzi nostādīja pāri visām ilūzijām, bet viņas uzskatu brīvība - pāri visām ārējām ietekmēm. Labsirdība, dabisks jūtu cēlums un valodas atklātība viņai ļāva līdz pat mūža beigām saglabāt izcilu oriģinalitāti, ko, šķiet, nepamanīja viņa vienīgā.”¹⁴

19. Pārvaldnieka mājas gala fasāde.
 Торцевой фасад дома управляющего.
 Seitenfassade des Verwalterhauses.

20. Pils pagalma fasāde.
Дворовый фасад дворца.
Hofront des Schlosses.

Š. Līvenas jaunākais dēls Johans 1817. gadā atstāja dienestu Krievijas armijā un apmetās uz dzīvi Kurzemē. Pēc mātes nāves viņš saņēma mantojumā Mežotnes muižu: tikai tad, domājams, pilnīgi pabeigta Mežotnes pils iekšējā izbūve. Tā par viņu rakstīja arī V. Stafenhāgena albuma Mežotnes apraksta autors J. fon Laurenti: „..pārvērtā par savu mitekli, pēc tam, kad viņš bija pilij devis iekšējo iekārtojumu un to izgreznojis ar mākslas darbiem.”¹⁵ Uz to, ka pils līdz Š. Līvenas nāvei nav tikusi apdzīvota, netieši norāda arī Līvenu dzimtas ģealoģijas tabula - firsta Johana Līvena pieci bērni, kas dzimuši laikā starp 1818. un 1824. gadu, dienas gaismu ieraudzījuši Vidzemes muižās, un tikai meita Aleksandra piedzimusi 1831. gadā Mežotnē. Tomēr, kā liecina interjeru stilistiskās īpatnības, stuka apdare un vismaz daļēji arī gleznojumi attiecas uz pils celtniecības agrīno posmu 19. gadsimta sākumā.

Firsta J. Līvena dēls Pauls, Krievijas galma virsцерemonijmeistars un Vidzemes bruņniecības landmaršāls, saviem īpašumiem pievienoja Bauskas muižu ar pilsdrupām, Derpeli un Krimuldas muižu Vidzemē. 1881. gadā Mežotni mantoja viņa dēls Anatols, kas savu karjeru sāka Pēterburgā, taču, sasniedzis gvardes kavalērijas leitnanta dienesta pakāpi, izstājās no armijas un pārcēlās uz dzīvi Mežotnē.

годовой хозяйственной школы со своей фермой. В 1936 году из Елгавы в Межотне была переведена государственная сельскохозяйственная средняя школа. В 1935-36 годах во дворце проводились ремонтные и перестроечные работы. С 1927 года дворец состоял в списке архитектурных памятников, охраняемых государством.

В сентябре 1944 года Межотне оказалось в зоне военных действий. Очень серьезно пострадал дворец и другие постройки ансамбля в результате обстрела Красной Армией 14 сентября. В 1946 году в Межотне была создана селекционно-опытная станция, дворец к тому времени пребывал в катастрофическом состоянии. В конце сороковых годов, кроме повреждений от снарядов - почти полностью была разрушена западная часть здания, зияло отверстие в стене купольного зала, а также разрушены внутренние стены соседних с ним комнат, памятник стал жертвой вопиющего вандализма. Несмотря на статус памятника, охраняемого государством, до 1952 года продолжалось его опустошение. В 1954 году была выдвинута, правда, не получившая дальнейшего развития идея перестроить здание под детский дом инвалидов. Так описывается состояние дворца в одной из газетных заметок 1956 года: “Здесь поселились люди, игнорирующие закон. Часть первого этажа используется как склад

den allerschwierigsten und delikatesten Situationen hat sie ihren edlen Charakter nie verleugnet. ... Ein tadelloses Taktgefühl hat die Fürstin Lieven über alle Illusionen erhoben, aber die Freiheit ihrer Ansichten trotzte allen äußeren Einflüssen. Gutmütigkeit, natürlicher Edelmut und Offenheit erhielten ihr bis zum Lebensende eine hervorragende Originalität, deren scheinbar nur sie selbst nicht bewußt war...”¹⁴

Ihr jüngster Sohn Johann quittierte den Dienst in der russischen Armee 1817 und ließ sich in Kurland nieder. Nach dem Tode seiner Mutter erbte er das Gut Mesothien: erst dann scheint die Innenausstattung des Schlosses zu Ende geführt worden zu sein. So schreibt der Verfasser der Annotation zu Stavenhagens Stich über Mesothien J. von Laurenty: “der es zu seinem bleibenden Wohnsitz machte, nachdem er dem Schlosse die innere Einrichtung gegeben und es mit Kunstschätzen geschmückt hatte.”¹⁵ Darauf, daß das Schloß bis zum Tode Charlottes von Lieven nicht bewohnt wurde, weist auch die Genealogie der Familie von Lieven hin - fünf Kinder des Fürsten Johann Lieven, die in der Zeit von 1818 bis 1824 geboren sind, haben das Tageslicht auf den livländischen Gütern erblickt, und nur die Tochter Alexandra ist 1831 in Mesothien geboren. Doch die stilistischen Eigenschaften des Interieurs, die Stuckverzierungen und ein Teil der Bemalung entsprechen der früheren Bauperiode - Anfang des 19. Jahrhunderts.

Der Sohn des Fürsten Johann Lieven, Paul, russischer Oberhofzeremonienmeister und Landmarschall der livländischen Ritterschaft, fügte seinem Besitz das Gut Bauske

21. Pils no parka puses.
Дворец со стороны парка.
Parkseite des Schlosses.

Saviem īpašumiem viņš vēlāk pievienoja arī Svītenes un Codes muižu. Firsts A. Līvens iegājis arī Latvijas brīvības cīņu vēsturē, jo 1919. gada 15. janvārī Liepājā sāka veidot cīņai pret bolševikiem krievu karaspēka nodaļu, kas nesa viņa vārdu un piedalījās turpmākajā kara darbībā.

1920. gada agrārās reformas gaitā firsts A. Līvens zaudēja muižas, kā neatsavināmo daļu saņemot Mazmežotnes muižu, kas piederēja Līveniem līdz 1939. gadam.¹⁶ Pirmā pasaules kara laikā pili mitinājās vācu armija, kas daļēji izputināja iekšējo iekārtu, taču vēl daudz postošāk tas notika padomju varas laikā un Bermonta-Avalova karaspēka sirojumos. Daļa pils iekārtas tika izglābta un vēlāk atradās Mazmežotnē.

1921. gadā 4275 hektāri lielā Mežotnes muiža tika sadalīta 83 jaunsaimniecībās, bet muižas centru ar 286 hektāriem aramzemes Zemkopības ministrija iznomāja Latvijas Lauksaimnieku ekonomiskajai sabiedrībai, kas šeit ierīkoja divgadīgu lauksaimniecības skolu un fermu. 1936. gadā no Jelgavas uz Mežotni pārcēla valsts lauksaimniecības vidusskolu. 1935. - 1936. gadā pili tika veikti pārbūves un remonta darbi. No 1927. g. Mežotnes pils bija ierakstīta valsts aizsargājamo pieminekļu sarakstā.

1944. gada septembrī Mežotne nonāca kauju joslā. Sarkanajai Armijai 14. septembrī apšaudot Mežotni no Lielupes kreisā

dļā удобрений, другая часть - как хлев для скота работников станции, рядом - распилочная для дров с грудями опилок. Тут же разбросан сломанный инвентарь. Потолок, стены и окна дворца выламываются на дрова."¹³

От неминуемой гибели дворец спасло решение, принятое селекционной станцией, предусматривающее восстановление здания для нужд администрации и под жилье сотрудникам. В конце 1958 года был утвержден проект восстановления, разработанный Научно-реставрационными производственными мастерскими комитета по архитектуре и строительству. К первым ремонтным работам - восстановлению наружных стен и перекрытию кровли - приступили в 1959 году. Одновременно Научно-реставрационными мастерскими было выработано задание по реставрации первоначального облика дворца, предусматривающее восстановление не только фасада, но также художественной отделки помещений второго этажа. Однако работы велись очень медленными темпами, к тому же в ходе их пришлось менять перекрытия внутренних помещений, в результате этого к 1966 году было закончено только восстановление штукатурки фасадов. В 1971 году когда планировалось начать реставрацию интерьеров, выяснилось, что от живописной и стюковой отделки, а тем более от искусственного мрамора

mit der Burgruine, Dörpers-Memelhof/Derpele und das Gut Kremon/Krimulda in Livland hinzu. Im Jahre 1881 erbt Mesothens sein Sohn Anatol, der seine Karriere in St. Petersburg begonnen hatte, doch mit Erreichen des Dienstgrades eines Gardekavallerie-Leutnants verließ er den Dienst und siedelte nach Mesothens über. Seinen Besitz erweiterte er um die Güter Schwitten/Svitene und Zohden/Code. Fürst Anatol Lieven ist auch in der Geschichte der Unabhängigkeitskämpfe Lettlands bekannt, denn am 15. Januar 1919 bildete er zum Kampf gegen die Bolschewisten in Libau/Liepāja eine russische Kavallerieeinheit, die seinen Namen trug und an den weiteren Kampfhandlungen teilnahm.

Im Zuge der Bodenreform des Jahres 1920 verlor Fürst Anatol Lieven seine Güter, als Restgut Klein-Mesothens/Mazmežotne behaltend, das der Familie bis zum Jahre 1939 gehörte.¹⁶ Während des ersten Weltkrieges wurde das Schloß von deutschen Militärs besetzt, was zum teilweisen Ruin der Innenausstattung führte, doch viel vernichtender waren die Raubzüge der Bolschewisten und der Bermond-Awalow-Armee. Ein Teil der Ausstattungsgegenstände konnte gerettet werden und befand sich später in Klein-Mesothens.

Im Jahre 1921 wurde das 4275 Hektar umfassende Gut Mesothens in 83 Neubauernparzellen aufgeteilt, aber das Gutszentrum mit 286 Hektar Ackerland der Landwirtschaftsgesellschaft Lettlands übergeben, die hier eine zweijährige Landwirtschaftslehranstalt und eine Viehfarm einrichtete. Im Jahre 1936 wurde die staatliche Landwirtschaftsschule

krasta, vairāki šāviņi trāpīja pili, cieta arī citas muižas ansambļa ēkas. 1946. gadā Mežotnes centrā tika izveidota selekcijas un izmēģinājumu stacija, taču pils ēka vairs nebija lietojama. Jau 1947. gadā tika konstatēts, ka pils ēka ne tikai cietusi no šāviņiem - sagrauts bija rietumu gals, izgāzts caurums kupola zāles sienā, trūka zāles blakustelpu ārsienas, - bet ne mazākā mērā no apkārtējo iedzīvotāju vandālisma. Tas turpinājās arī uz priekšu, kaut gan ēka 1952. gadā tika ierakstīta valsts aizsargājamo arhitektūras pieminekļu sarakstā. 1954. gadā radās doma ēkā izbūvēt bērnu invalīdu namu, taču tā neguva tālāku virzību. Pils stāvokli 1956. gadā rāda kāds raksts avīzē: "Te iekārtojušies ļaudis, kas no šāda likuma nebistas. Pirmā stāva vienā galā atrodas mākslīgo māslu noliktava, otrā - kāda selekcijas stacijas darbinieka cūku un putnu kūts, bet blakus malkas zāģis ar skaidu kaudzi. Blakus mētājas salauzti rati un lauksaimniecības inventārs. Celtnes griestus, grīdu un logus izmanto malkai."¹⁷

Pili glāba Mežotnes selekcijas un izmēģinājumu stacijas ierosme ēku atjaunot, lai tajā ierīkotu administrācijas telpas un dzīvokļus. Arhitektūras un celtniecības komitejas Zinātniskās restaurēšanas ražošanas darbnīcas izstrādāja atjaunošanas tēmi, kas tika apstiprināta jau 1958. gada beigās, un 1959. gadā varēja sākties vienkāršākie remontdarbi - sagrauto ārsienu atjaunošana un jauna jumta likšana. Vienlaicīgi Zinātniskās restaurēšanas darbnīca izstrādāja restaurācijas uzdevumu, kas paredzēja atjaunot ne tikai fasādes, bet arī daļu no otrā stāva telpu mākslinieciskās apdares. Darbu izpilde tomēr gāja lēni, nācās pārprojektēt iekštelpu pārsegumus, un tikai 1966. gadā tika atjaunots fasāžu apmetums. 1971. gadā, kad bija paredzēts uzsākt interjeru atjaunošanu, izrādījās, ka Zinātniskās restaurēšanas darbnīcas rosība pili atstājusi tikai nožēlojamas paliekas no glezniecības un stuka apdares, no mākslīgā marmora - tas viss bez žēlastības bija iznīcināts. Griestu gleznojumus pēc fotogrāfijām unniecīgām paliekām būtībā no jauna nācās rekonstruēt. Ļeņingradas restauratoru brigādei A. Stupina vadībā. Tēlnieciskos darbus izpildīja gan Ļeņingradieši, gan lietuvieši - stuka frīžu un virsdurvju veidojumu atjaunošana bija iespējama, pateicoties daudzajiem fragmentiem, ko 50. gadu beigās projektēšanas gaitā bija noņēmuši Restaurācijas darbnīcas arhitekti un kas vēlāk tika nodoti Rundāles pils muzejam. Restaurācijas darbi, īpaši mākslīgā marmora atjaunošana kupola zālē, ieilga līdz pat 1989. gadam. Atjaunotās telpas Mežotnes selekcijas un izmēģinājumu stacija izmanto dažādiem sabiedriskiem pasākumiem, dažās no tām iekārtots muzejs,

сохранились лишь жалкие остатки. Несмотря на это, бригада ленинградских реставраторов под руководством А. Ступина взялась за реконструкцию живописного плафона. Скульптурную и мраморную отделку восстанавливали ленинградские и литовские мастера. Восстановление стюка, фриз и наддверного декора было возможным благодаря многим фрагментам, снятым в конце 50-х годов архитекторами Научно-реставрационных мастерских и переданным на хранение в Rundālskij dvorcu-muzej. Таким образом реставрация дворцовых интерьеров, и особенно искусственного мрамора, растянулась до 1989 года. В настоящее время эти помещения используются для общественных мероприятий и частично для музея, руководит которым Илона Клевиня, отдавшая многие годы самоотверженной борьбе за осуществление реставрации в Межотне.

aus Mitau hierher versetzt. In den Jahren 1935-36 wurden im Schloß Umbau- und Reparaturarbeiten ausgeführt. Seit 1927 wurde Schloß Mesothien unter staatlichen Denkmalschutz genommen.

Im September 1944 geriet Mesothien in die Frontlinie. Am 14. September erhielt das Schloß beim Beschuß seitens der Roten Armee mehrere Treffer. Im Jahre 1946 wurde in Zentrum Mesothens eine Versuchs- und Zuchtstation eingerichtet, doch das Schloßgebäude war nicht mehr zu gebrauchen. Schon im Jahre 1947 wurde festgestellt, daß das Schloß nicht nur unter Artilleriebeschuß - der Westteil war zerstört, in die Wand des Kuppelsaals war ein Loch eingeschlagen, mehrere Nebenräume des Saales hatten mehr keine Außenwand -, sondern auch unter dem Wandalismus der umlebenden Bevölkerung in nicht minderem Maße gelitten hat. Dieser setzte sich weiter fort, obgleich das Gebäude im Jahre 1952 in die Denkmalschutzliste eingetragen wurde. Im Jahre 1954 wurde der Gedanke wach, hier ein

kura vadītāja Ilona Klēviņa ilgus gadus pašizliedzīgi cīnījies par pils restaurācijas tālāko virzīšanu.

Bijušās Mežotnes muižas centrs atrodas Lielupes labajā krastā, 8 kilometri uz leju no Bauskas. Apbūves kompleksa galvenā simetrijas ass stiepjas paralēli upei dienvidaustrumu-ziemeļrietumu virzienā. Dienvidu pusē plešas parks, ziemeļrietumu pusē kārtojas saimniecības ēku ansamblis. Šādu kārtojumu muižas apbūve ieguva līdz ar pils uzcelšanu. Vecā dzīvojamā ēka bija novietota paralēli upei, bet pārējās ēkas grupējās pret tās simetrijas asi, perpendikulāri upei. Senatnīgo vienstāva ēku 19. gadsimta sākumā pārbūvēja, paaugstinot ar lielu mezonīna stāvu un abos galos piebūvējot šķērskorpusus. Šī plānojuma kompozīcija ēku vienoja ar jauno pili, tāpat arī raksturīgā pusloka logu forma frontonos. 20. gadsimta 30. gadu beigās celtni vēlreiz pārbūvēja - paaugstināja gala korpusus un mezonīna vietā izbūvēja vienlaidus otro stāvu. Tas pilnīgi iznīcināja būvmasu interesanto rotaļu, dažādo jumta formu pretstatus un ēku darīja smagnēju. Upes pusē, pateicoties krasta slīpajam reljefam, šī ēka nu ieguvusi trīs stāvu augstumu. 19. gadsimtā te atradās muižas pārvaldnieka un kalpotāju dzīvokļi, tagad tajā izvietotas Mežotnes selekcijas un izmēģinājumu stacijas administratīvās telpas un dzīvokļi. Celtnes dienvidaustrumu gala plānojumā vēl var samantīt 18. gadsimta inventāros aprakstīto telpu dalījumu - četras izmēros tuvas dzīvojamās istabas, taču kopumā grūti izdalīt hercogu laiku ēkas kodolu. Nesakrīt arī ārējie gabarīti: 1741. gadā atzīmētie 25 x 9 asu (apm. 45 x 17 metri) izmēri neiekļaujas pašreizējos un liek domāt par radikāliem āršiem pārveidojumiem 19. gadsimta sākuma pārbūves laikā.

Š. Līvenai celtā jaunā pils ir 54,5 x 25,7 metri liela un 18 metri augsta apmesta ķieģeļu būve. Kā pagalma fasāde ar četrkolonnu portiku, tā parka fasāde ar pusrotondu atbilst Dž. Kvarengi meta kopijai Latvijas Nacionālajā bibliotēkā Rīgā un arhitekta pašrocīgi parakstītajai skicei

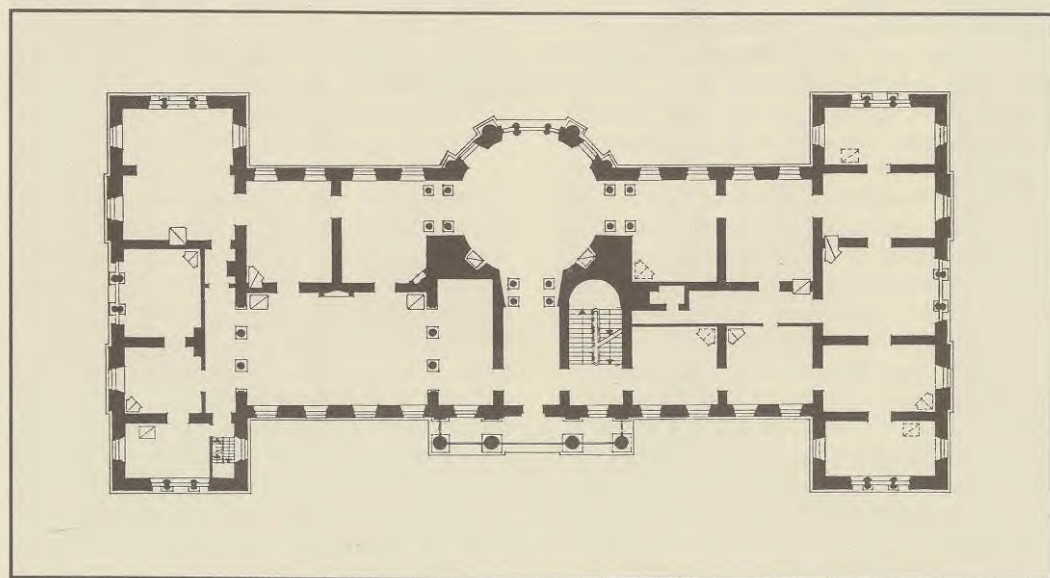
Центр Межотненской усадьбы располагается на левом берегу Лиелупе в 8 километрах от Бауски. Главная ось симметрии усадебного комплекса протянулась параллельно реке в направлении юго-восток - северо-запад. В южную сторону простирается парк, в северо-западной располагается комплекс хозяйственных построек. Такая композиция установилась в связи со строительством нового дворца. Герцогская же постройка XVII века была расположена параллельно реке, а остальные строения сгруппированы перпендикулярно по отношению к ней. В начале XIX века старое одноэтажное жилое здание было дополнено мезонином и двумя поперечными корпусами. Подобная планировка, так же как полукруглые окна во фронтонах, объединили его со зданием дворца. В конце XIX века это сооружение еще раз подверглось перестройке - были повышены боковые корпуса, мезонин заменен вторым этажом. В результате этого здание обрело более выраженную монолитность, утратив своеобразную игру строительных объемов и многообразие в форме крыши. Со стороны реки, благодаря уклону берега, высота строения достигла трех этажей. В прошлом веке в нем проживали управляющий имением и служители, сейчас здесь находятся административные помещения и квартиры сотрудников Межотненской ОСС. В юго-восточной части здания еще можно различить планировку XVIII века, однако весьма затруднительно определить ядро постройки герцогских времен. Несовпадение размеров внешних габаритов здания 1741 года - 25 x 9 саженей (прим. 45 x 17 метров) - с современными также наводит на мысль о радикальной перестройке наружных стен сооружения в прошлом веке.

Новый дворец представляет собой

Heim für behinderte Kinder auszubauen, doch dabei blieb es. Den Zustand des Schlosses beschreibt ein Zeitungsartikel: "Hier haben sich Leute eingenistet, die vor keinem Gesetz zurückschrecken. An einem Ende befindet sich ein Lager für Kunstdünger, am anderen hat ein Angestellter der Zuchtstation seinen Schweine- und Geflügelstall eingerichtet, aber daneben ist ein Sägewerk mit einem Haufen Sägemehl. Ringsherum liegen zerbrochene Wagen und Landwirtschaftsgerät. Die Deckenbalken, Dielen und Fensterahmen werden zum Heizen ausgebrochen".¹⁷

Eine Rettung erfuhr das Schloß durch Anregung der Versuchs- und Zuchtstation, hier Verwaltungsräume und Wohnungen für die Angestellten auszubauen. Die wissenschaftliche Restaurierungswerkstatt des Komitees für Architektur und Bauwesen erarbeitete einen Kostenanschlag zur Erneuerung des Schlosses, der im Jahre 1958 bestätigt wurde, und im Jahre 1959 konnte mit den einfachsten Arbeiten - dem Wiederaufbau der zerstörten Wände und einer neuen Bedachung - begonnen werden. Gleichzeitig wurde auch ein Auftrag erarbeitet, der nicht nur die Erneuerung der Fassaden, sondern auch der künstlerischen Ausstattung der Räume im Obergeschoß vorsah. Doch die Ausführung der Arbeiten zog sich in die Länge, die Decken der Innenräume mußten von neuem entworfen werden, und erst im Jahre 1966 wurde der Fassadenputz erneuert. Im Jahre 1971, als man an die Erneuerung der Innenausstattung gehen wollte, zeigte sich, daß die bisher durchgeführten Arbeiten vom künstlerischen Schmuck nur klägliche Reste übrig gelassen hatten, von der Bemalung, vom Stuck und Stuckmarmor war fast alles erbarmungslos vernichtet. Die Deckenbemalung wurde nach winzigen Resten und alten fotografischen Aufnahmen von einer Leningrader Restauratorengruppe unter Leitung von A. Stupin wiederhergestellt. Die plastischen Arbeiten wurden sowohl von Leningrader als auch von litauischen Meistern ausgeführt. Die Erneuerung des Stuckfrieses und der Gesimssüberdachungen an den Türen war dadurch ermöglicht, daß Ende der 50-er Jahre die Architekten der Restaurierungswerkstatt verschiedene Bruchstücke gesammelt und dem Schloßmuseum Ruhenthal/Rundāle übergeben hatten. Die Restaurierungsarbeiten, insbesondere die Erneuerung des Stuckmarmors im Kuppelsaal, dauerten bis zum Jahre 1989. Die erneuerten Räume nutzt die Versuchs- und Zuchtstation zu verschiedenen gesellschaftlichen Zwecken, in einigen Räumen ist ein Museum untergebracht, dessen Leiterin Frau Ilona Klēviņa sich lange Jahre uneigennützig für die Restaurierung des Schlosses eingesetzt hat.

Das Zentrum des ehemaligen Gutes Mesothien liegt am rechten Ufer der Kurischen Aa, 8 Kilometer flussabwärts von Bauske. Die Hauptsymmetrieachse des Gebäudekomplexes zieht sich parallel zum Fluß in südöstlich-nordwestlicher Richtung. Im Süden erstreckt

24. Pils otrā stāva plāns - rekonstrukcija.

План - реконструкция второго этажа дворца.

Grundriß des ersten Geschosses (rekonstruktion der ursprünglichen Planung).

25. Kuppola zāle.

Купольный зал.

Kuppelsaal.

Academia Carrara Bergamo (Itālijā). J. G. Ā. Berlita pievienotajos gala korpusos, parka, pagalma un gala fasādēs izmantots rotundas trīsdalīgā loga motīvs, t. s. Palladio logs, ko savās celtnēs ļoti iecienījis jau pats Kvarenģi. Šis celtnes vidusdaļai paredzētā motīva atkārtojums arī būvbloka malās laupa parka fasādei centrālās rotundas nozīmību un tās akcenta lomu. Celtnē izveidojusies līdzsvarota un atvērta uz ārpusauli, kaut gan ieguvusi J. G. Ā. Berlita raksturīgo atturību, pat zināmu sausumu būvmasu attiecībā un detaļu zīmīgumā. Pie tam Berlita pavisam nedaudz mainījis Kvarenģi metu - viegli paaugstināta logu forma pirmajā un trešajā stāvā, taču jau ar to pieticis, lai celtnē iemantotu lielāku vertikālismu un līdz ar to arī trauslumu: Kvarenģi formas ir masīvākas un vitālākas. Berlita papildinājums ir arī linetu logi gala rīzalītu frontonos. Šis motīvs, kas salauz frontona plaknes viengabalainību, pielietots Berlita vēlāk veidotajos portikos Durbes un Blīdenes pilīs.

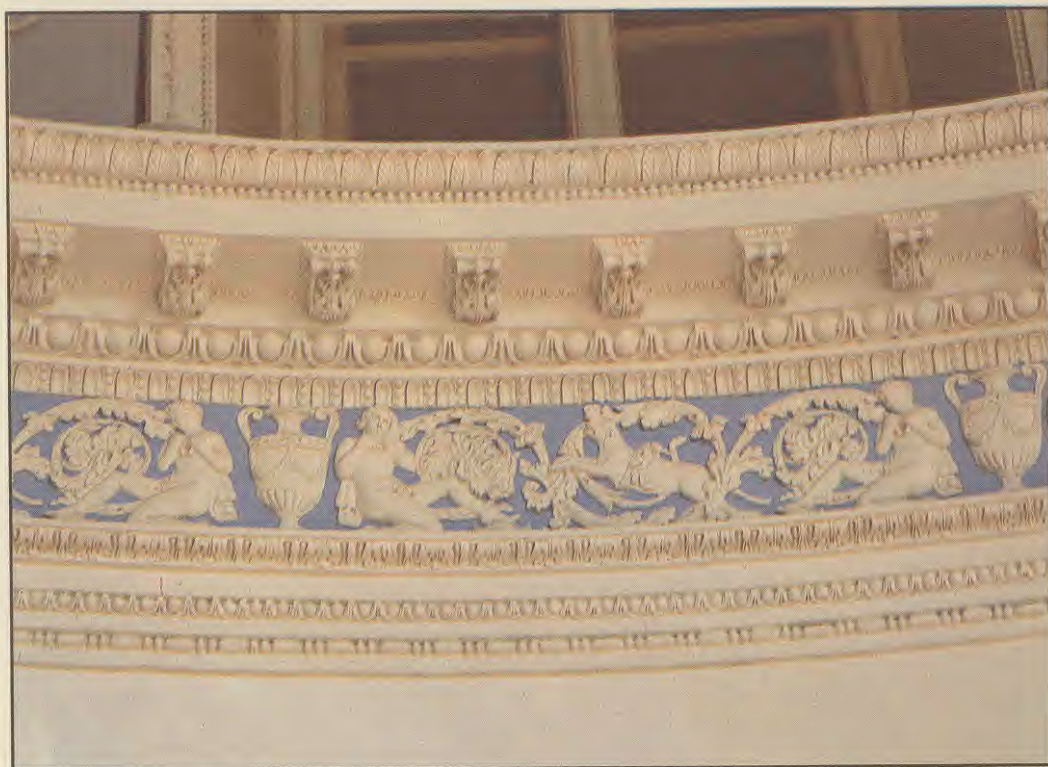
Balkonu dzelzs kalumi pakāpeniski izzuda pēckara laikā un atjaunošanas periodu nesagaidīja. To rekonstrukcija ir iecerēta, bet pagaidām divās redzamākajās vietās pagalma un parka pusē to lomu izpilda 19. gadsimta pirmās puses dzelzs kaluma margas, kas atvestas no Rīgas.

Pils parādes interjeri atrodas otrajā stāvā, ko ar zemes stāvu saista 19. gadsimta otrajā pusē izbūvēta kāpņu telpa. Tā radīta, likvidējot vienu no otrā stāva saloniem, jo sākotnējā kāpņu telpa, kas kopēja kāpņu ieceri Kvarenģi zīmētajā Elejas pils plānā, bija lietošanai pārāk šaura un neērta. Iegūtais kāpņu trakta risinājums gan deva plašumu, toties radīja neveiklu un sarežģītu telpu savienojumu ar maz pievilcīgu ieeju firsta dzīvojamā telpu gaitenī. No otrā uz trešo stāvu kāpnes veda caur veco pusapaļo kāpņu telpu, no turienes turpinājās garš kāpņu laids pils šķērssiēnā.

оштукатуренное кирпичное здание с размерами 54,5 x 27,7 метра при высоте 18 метров. Его дворовый фасад с четырехколонным портиком ионического одера, так же как и парковый фасад с выступающей полукруглой ротондой, полностью соответствует копии проекта Дж. Кваренги, хранящейся в Латвийской национальной библиотеке в Риге, а также авторскому эскизу, находящемуся в Accademia Carrara Bergamo (Италия). На трех фасадах боковых корпусов, пристроенных И. Г. А. Берлицем, использован мотив трехчастного окна, позаимствованного от ротонды, т. н. палладианское окно, которое любил применять и сам Кваренги. Повторение в боковых корпусах этого центрального мотива паркового фасада несколько снизило роль ротонды как главенствующего архитектурного акцента. В целом здание стало восприниматься более уравновешенным и как бы раскрытым наружу хотя одновременно обрело свойственную Берлицу сдержанность и даже некоторую суховатость как в отношении архитектурных масс, так и в рисунке отдельных деталей. Кажущихся незначительными изменений проекта Кваренги - удлинение формы окон второго и третьего этажей - уже было достаточно для того, чтобы придать зданию ощущение более выраженного вертикализма и большей хрупкости: формы Кваренги более монументальны. Появление полукруглых окон во фронтонах боковых ризалитов, нарушающих цельность фронтовой плоскости, также относится к авторству Берлица; позднее этот же прием он использует при возведении портиков дворцов в Дурбе и Блдене.

sich der Park, im Nordwesten reihen sich die Wirtschaftsgebäude. Das Gutsensemble hat diese Anordnung nach dem Bau des Schlosses erhalten. Das alte Herrenhaus lag parallel zum Fluß, aber die übrigen Gebäude gruppierten sich um die Symmetrieachse senkrecht zum Fluß. Das altertümliche einstöckige Haus wurde Anfang des 19. Jahrhunderts umgebaut und durch ein breites Dachgeschoß und an beiden Enden mit Quertrakten ergänzt. Dieser Grundriß und die halbrunden Fenster in den Giebeln brachten einen Einklang mit dem Schloß. Ende der 30-er Jahre des 20. Jahrhunderts wurde das Gebäude nochmals umgebaut - die Seitentrakte wurden erhöht und anstelle des Dachausbaues ein durchgehendes zweites Geschloß aufgeführt. Dadurch wurde das interessante Spiel der Baukörper mit den kontrastierenden Dachformen völlig zerstört und das Gebäude wurde schwerfällig. An der Flußseite erhebt sich das Gebäude dank der Uferböschung auf drei Stockwerke. Im 19. Jahrhundert lebten hier der Gutsverwalter und die Bediensteten, heute sind hier die Verwaltungsräume der Versuchs- und Zuchtstation wie auch Wohnungen der Angestellten. Am Südostende des Gebäudes läßt sich noch die in den Inventarien des 18. Jahrhunderts beschriebene Raumeinteilung erkennen - vier in ihren Ausmaßen ähnliche Wohnzimmer - doch ist es schwierig, den Kern des herzoglichen Baues zu bestimmen. Es stimmen auch die äußeren Ausmaße mit denen des Jahres 1741 (25 x 9 Faden) nicht überein, was auf einen gründlichen Umbau Anfang des 19. Jahrhunderts schließen läßt.

Das für Charlotte von Lieven erbaute Schloß ist ein verputzter Ziegelbau und hat die Ausmaße von 54,5 x 25,7 Meter bei einer Höhe von 18 Metern. Sowohl die Hoffassade mit dem ionischen Viersäulenportikus als auch die Gartenfassade mit der Halbrunde entsprechen der Kopie des Entwurfes von G. Quarenghi in der Rigaer Nationalbibliothek und auch der vom Architekten eigenhändig unterzeichneten Skizze in der Academia Carrara Bergamo. In den vom Architekten J. G. A. Berlitz hinzugefügten Seitentrakten wiederholt sich das dreiteilige Fenstermotiv des Rotundenfensters. Dieses sogenannte Palladio-Fenster war auch bei Quarenghi selbst in seinen Bauten beliebt. Die Wiederholung dieses Motivs in den Seitentrakten beraubt die zentrale Rotunde ihres besonderen Akzentes. Das Gebäude ist ausgeglichen und offen zur Welt gestaltet, wenn es auch eine dem Architekten J. G. A. Berlitz eigentümliche Zurückhaltung gewonnen hat, ja sogar eine gewisse Trockenheit in den Verhältnissen der Baukörper und in der Zeichnung der Details. Dabei hat Berlitz den Entwurf Quarenghis nur wenig abgeändert - die Fensteröffnungen im ersten und dritten Stock sind leicht erhöht, doch das genügt, um dem Bau einen vertikaleren Charakter und somit auch eine gewisse Nüchternheit zu geben: Quarenghis Formen sind massiver und lebenskräftiger. Ein Zusatz Berlitz sind auch die Lünettenfenster in den Giebeln der

26. Kupola zāles frīzes fragments. Фрагмент фриза в купольном зале. Fries des Kuppelsaales.

27. Kupola zāles griesti. Потолок купольного зала. Decke des Kuppelsaales.

28. Frīze kabinetā pie kupola zāles.
Фриз в кабинете у купольного зала.
Fries im Kabinett neben dem Kuppelsaal.

Šobrīd trešajā stāvā ved divas kāpnes abos pils galos. Kā parasti Latvijas klasicisma pils, ieejas vestibils arī Mežotnē ir vienkāršs un nepavisam neatbilst otrā stāva parādes telpu greznībai. 1990. gadā vestibils un kāpnes no pirmā uz otro stāvu pēc arhitekta V. Liepas projekta ieguvušas reprezentablāku izskatu - ar pelēkā marmora pakāpieniem un ornamentālu teraco grīdu pirmā stāva līmenī.

No divām paralēlajām anfilādēm pēckara laikā restaurētas galvenās telpas - apaļā kupola zāle ar tai pieslēgtajiem kabinetiem: kādreizējo dīvana istabu un kamīna istabu, t. s. puķu istabu un tās priekštelpa, pagalma anfilādē - ēdamzāle, vestibils ar pārveidoto bijušo kāpņu telpu. Nav atjaunotas kara postījumos visvairāk cietušās telpas pils rietumu galā - muižas īpašnieku guļamistabas, kabineti, ģērbistabas.

Kupola zāle šobrīd ir nozīmīgākā klasicisma stila telpa Latvijā, kas, kaut arī rekonstruētā veidā, rāda nobriedušā klasicisma iespaidīgāko telpisko ideju, kam pamatā likts Panteons Romā. Baltā mākslīgā marmora sienas augšā nobeidzas ar klasicistisku stuka frīzi, kur smalku akanta arabesku vijumos iepītas cilvēku un zvēru figūras. Frīzes gaišzīlais fons saskaņots ar kupola iluzorā gleznojuma kolorītu, kas imitē reljefu dekoru. Kupolu ar tajā attēlotajām dekoratīvajām kasetēm balsta astoņas gleznotas atlantu figūras. Šīs skaistās zāles un pils pārējo telpu dekoratīvā apdare rāda Pēterburgas klasicisma un ampīra noskaņas: baltais mākslīgais marmors raksturīgs Kvarengi interjeriem, bet reljefu imitējošo grīzaļas gleznojumu Pēterburgā izkopa daudzie itāļu dekoratori, īpaši Skoti dzimtas locekļi.

No zāles uz trim pusēm ved vaļējas aīlas, tajās katrā pa diviem dzeltenīga mā-

На втором этаже дворца располагаются парадные апартаменты, соединяющиеся с нижним этажом посредством лестницы, возведенной во второй половине XIX века. При ее создании пришлось ликвидировать одну из гостиных второго этажа, поскольку первоначальная лестница, позаимствованная из проекта Элейского дворца Кваренги, оказалась узкой и весьма неудобной. Новое решение, хотя и обеспечивало большой простор лестнице, однако усложняло и без того неудачное соединение служебных помещений с анфиладой княжеских апартаментов. Соединение второго и третьего этажей начиналось со старой полуовальной лестничной клетки, откуда шел длинный лестничный марш на третий этаж. Сегодня туда ведут две лестницы, расположенные по краям бывшей парадной анфилады. Входной центральный вестибюль дворца, как и в других подобных постройках Латвии эпохи классицизма был весьма сдержан и далеко не соответствовал богатству парадных залов второго этажа.

Из главных парадных помещений дворца после войны был восстановлен круглый купольный зал с примыкающими к нему диванным и каминным кабинетами, а также т. н. цветочная комната и передняя к ней; из дворовой анфилады - столовая, вестибюль и переделанная лестница. Остались не восстановленными помещения западной стороны, более всего пострадавшие в военное время, - спальня владельца, гардеробная, кабинеты.

Одним из ярчайших примеров латвийского парадного усадебного интерьера эпохи зрелого классицизма является сегодня купольный зал

Endrisalite. Dieses Motiv, das die Einheitlichkeit des Giebfeldes zerstört, hat Berlitz auch bei den Portiken der Schlösser zu Blieden/Blidene und Durben/Durbe angewandt.

Die Schmiedeeisengitter sind in der Nachkriegsperiode nach und nach verschwunden und haben den Neuaufbau nicht erlebt. Ihre Rekonstruktion steht noch bevor, aber vorläufig sind sie in den zwei wichtigsten Stellen in der Hof- und Parkfassade durch Schmiedeeisengitter der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts aus Riga ersetzt.

Die Paraderäume befinden sich im Obergeschoß, das mit dem Erdgeschoß durch einen in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts eingebauten Treppenraum verbunden ist. Dieser wurde im Obergeschoß geschaffen, indem einer der beiden Salons liquidiert wurde, weil das ursprüngliche Treppenhaus, das dem von Quarenghi gezeichneten Entwurf entsprach, zu eng und unbequem war. Diese Lösung ergab wohl eine räumliche Erweiterung, doch schuf sie gleichzeitig eine verwickelte und ungelenke Verbindung mit dem Wohntrakt des Fürsten. Vom ersten zum zweiten Stock führte die Treppe durch den alten halbrunden Treppenraum, von dort aus führte eine lange Treppe zum zweiten Obergeschoß. Heute gelangt man in den zweiten Stock durch neuerbaute Treppen an beiden Enden des Schlosses. Wie üblich in den Schlössern des Klassizismus in Lettland ist das Vestibül ganz einfach und entspricht keineswegs dem Prunk der Räume in der Hauptetage. Im Jahre 1990 sind Vestibül und Treppe nach dem Entwurf des Architekten V. Liepa etwas repräsentabler geworden - die Treppe erhielt Stufen aus grauem Marmor und das Vestibül im Erdgeschoß einen ornamentalen Terrazzo-Fußboden.

Von zwei Raumfluchten sind in der Nachkriegszeit nur die Haupträume restauriert - der runde Kuppelsaal mit den Nebenräumen; das ehemalige Divanzimmer, das Kaminzimmer, das sog. Blumenzimmer und dessen Vorraum; in der Enfilade an der Hofseite - der Speisesaal, das Vestibül mit dem umgewandelten Treppenhaus. Die am meisten vom Krieg in Mitleidenschaft gezogenen Räume - die Schlafzimmer der Gutsbesitzer, die Kabinette, Ankleideräume - sind nicht wiederhergestellt worden.

Der Kuppelsaal ist zur Zeit der bedeutendste klassizistische Raum auf dem Lande, der, wenn auch nur restauriert, so doch uns die eindrucksvollste Raumlösung des reifen Klassizismus vor Augen führt, die vom Pantheon in Rom inspiriert ist. Die weißen Wände aus Stuckmarmor enden oben mit einem klassizistischen Stuckfries, in dem feine Akanthusarabesken Tier- und Menschenfiguren umranken. Der hellblaue Hintergrund des Frieses ist mit der illusionistischen Malerei des Kuppelgewölbes abgestimmt, die uns ein Dekorrelief vortäuscht: das kassettierte Kuppelgewölbe wird von acht gemalten Atlanten getragen. Die dekorative Ausstattung dieses schönen Saales und auch der übrigen Räume des Schlosses zeigt uns die Stilformen des Petersburger Klassizismus

29. Kupola zāles vestibils.
Вестибюль у купольного зала.
Vestibül des Kuppelsaales.

30. Ēdamzāles sienas fragments.
Фрагмент стены в столовой.
Wandfragment im Speisesaal.

slīgā marmora kolonnu pāriem. Priekštel-
pā, tāpat arī bijušajās divāna un kamīna
telpās, sienu augšdaļā vienādas stuka frīzes
ar grifiem, mainās tikai fona krāsojuma to-
nis. Visās šajās telpās pēc fotogrāfijām re-
konstruēts griestu gleznojums ar akanta
lapu vijumiem raksturīgā krievu ampīra
dekoratīvās glezniecības stilā, kas tapis
19. gadsimta 20. vai 30. gados.

Parādes anfilādi iezīmēja durvis, kas
pēc krievu ampīra parauga bija finierētas
ar sarkankoku, tādējādi vērtnes iesaistot
mēbeļu faktūrā un kolorītā. Ailas savukārt
bija klātas ar baltu mākslīgo marmoru.
Pēckara restaurācijas laikā šī apdare netika
atjaunota, un visas vērtnes izveidoja ar bal-
ti krāsotiem paneļiem, apmalēm un vērt-
nēm - pēc pagalma puses anfilādes durvju
parauga.

Ēnainajā ēdamzālē, kuras logi iziet uz
pagalmu, valda zaļgani toņi. To nosaka da-
žādās zaļās krāsas niansēs ieturētās māks-
slīgā marmora kolonnas, frīzes fona tonis
un sienu krāsojums ar iluzoru laurlapu jos-
lu ierāmētiem pannu dalījumiem. Sienu
gleznojums atdarina sākotnējo apdares
slāni, kam pāri līmētas papīra tapetes, uz
tām 19. gadsimta otrajā pusē savukārt -
krāsainas ādas tapetes, kas 1930. gados no-
ņemtas un tagad daļēji saglabātas Baložu

дворца Межотне, воплощающий в
себе свойственную классическому сти-
лю пространственную идею, образцом
которой является здание Римского
Пантеона. Стены зала, облицо-
ванные белым искусственным мрамором,
вверху завершаются стукковым
фризом, в изящные акантовые завитки
которого вплетены фигурки зверей
и людей. Голубой фон фриза пре-
красно гармонирует с цветовой
гаммой иллюзорной росписи купола,
имитирующей рельефный декор.
Расписанный декоративными кессо-
нами купол поддерживают восемь
атлантов. В целом изысканный декор
как купольного зала, так и остальных
интерьеров несет на себе оттенок пе-
тербургского классицизма и ампира:
белый искусственный мрамор
характерен для интерьеров Кваренги,
а имитирующей рельеф гризайльной
росписью занимались многие
итальянские декораторы, в Петер-
бурге, особенно члены рода Скотти.

Из купольного зала на три стороны
расходятся открытые ниши, каждая из
которых опирается на две пары
колонн, облицованных искусствен-
ным мрамором желтоватых оттенков.
Декоративный стукковый фриз в
верхней части стен с изображением
парных грифонов стилистически

und Empire: der weiße Stuckmarmor ist den
Interieurs von Quarenghi eigen, aber die Gri-
saillemalerei ist in St. Petersburg von den
vielen italienischen Künstlern, besonders
Angehörigen der Familie Scotti, entwickelt
worden.

Der Saal hat nach drei Seiten offene Aus-
gänge, die je von zwei ionischen Säulenpa-
aren aus gelblichem Stuckmarmor flankiert
sind. Die Wandflächen der Vorhalle und
auch der ehemaligen Kamin- und Divanzim-
mer schließen oben mit einem gleichartigen
Stuckfries mit Greiffiguren ab, die sich nur im
Farbton des Hintergrundes unterscheiden.
In allen diesen Räumen ist aufgrund fotogra-
fischer Aufnahmen die Deckenbemalung
wiederhergestellt, die mit ihren Akan-
thusranken für das russische Empire der
20-er Jahre des 19. Jahrhunderts charakteris-
tisch ist.

Die Paradeenfilade zeichneten die Türen
aus, die nach dem Muster des russischen
Empire mit Mahagoni furniert waren, womit
die Türflügel in die Stimmung und den
Farbton der Möblierung des Raumes einbe-
zogen wurden. Die Türleibungen waren mit
weißem Stuckmarmor verkleidet. Die Er-
neuerung der Nachkriegszeit sah davon ab,
und die Türflügel wurden nach dem Muster
der Türen in der Enfilade an der Hofseite er-
neuert.

Im schattigen Speisesaal, dessen Fenster
auf den Hof hinausgehen, überwiegen grün-
liche Farbtöne, welche durch die in verschie-

muižas dzīvojamā ēkā Latvijas Etnogrāfiskajā brīvdabas muzejā.

Mežotnes pils īpatnība bija t. s. puķu istaba, kaut kas līdzīgs ziemas dārzam. Durvju aila uz to bija izveidota ar augstu baltā mākslīgā marmora pusloka arku, kuru augšdaļā aizsedza virsgaismas logs ar radiālu spraišļojumu, līdzīgi kā tajā laikā to varēja atrast parka paviljonos vai durvīs uz dārzu. Puķu istabas trīsdalīgais Palladio logs bija sadalīts ar mākslīgā marmorā darinātām joniskā ordera puskolonnām, kas tika daļēji atjaunotas 1986. gadā. Mākslīgā marmora puskolonnas pils interjerā atradās arī visos pārējos trīsdalīgajos logos: "zaļajā balkona istabā", kāpņu telpā, firštienes kabinetā un guļamistabā, firsta ģērbistabā.

Restaurētajās telpās jau karājas lustras, pie ēdamzāles sienām deg bronzas brākopijas no 19. gadsimta sākuma ampara stila paraugiem. Nākotnē paredzēta interjeru daļēja iekārtošana ar stilam atbilstošām mēbelēm un mākslas priekšmetiem. Protams, nav iespējams pilnībā atgriezt kaut ko līdzvērtīgu tās sākotnējai iekārtai, kas atrodama 1844. gada inventāra aprakstā un apliecina Līvenu rezidences aristokrātisko vērienu. Par gleznām aptuvenu priekšstatu

объединяет три помещения - переднюю, а также бывшие диванный и каминный кабинеты, - меняется только тон фона. Живописный декор потолков этих помещений реконструирован по сохранившимся фотографиям. Его композиция характерна для декоративной живописи русского ампира 20-30 годов XIX века.

В декоре интерьера затененной столовой, окна которой выходят во двор, доминирует зеленая цветовая гамма. Градации зеленоватых оттенков искусственного мрамора колонн перекликаются с фоном декоративного фриза и росписью стен, по композиции разделенных на декоративные панно в обрамлении из лавровых листьев.

Особенностью дворца Межотне была т. н. цветочная комната, напоминающая в некотором виде зимний сад. Вход в нее представлял собой отделанную белым искусственным мрамором арку, увенчанную радиально расчлененным окном верхнего света. Аналоги подобных дверей в то время можно искать в парковых павильонах или ведущих в сад проемах. Трехчастное палладианское окно в цветочной комнате было разделено белыми ионическими колоннами из искусственного мрамора; в 1986 году

denen grünen Farbnuancen gehaltenen Säulen aus Stuckmarmor, den Fries und die Wandbemalung mit dem Blattfries bestimmt werden. Die Wandbemalung entspricht dem ursprünglichen Dekor, das schon im ersten Drittel des 19. Jahrhunderts mit Papiertapeten und in der zweiten Hälfte des Jahrhunderts mit farbigen Ledertapeten überdeckt wurde. Letztere sind in den 1930-er Jahren abgenommen worden und sind teilweise im Herrenhaus des Gutes Bonaventura/Baložu muiža (heute Verwaltungsgebäude des Freilichtmuseums Lettlands) erhalten.

Eine Eigentümlichkeit des Schlosses Mesothien war das sogenannte "Blumenzimmer", welches an einen Wintergarten erinnerte. Den Eingang dazu bildete ein hoher Rundbogen mit weißer Stuckmarmorleibung und einem Oberlichtfenster mit radial verlaufenden Sprossen, ähnlich wie man sie damals in Parkpavillons oder in einer zum Garten führenden Tür antreffen konnte. Das dreiteilige Palladio-Fenster des Blumenzimmers war durch ionische Halbsäulen aus Stuckmarmor geteilt, die im Jahre 1986 zum Teil erneuert wurden. Solche Halbsäulen aus Stuckmarmor waren auch in den anderen dreiteiligen Fenstern des Schlosses: im "grünen Balkonzimmer", im Treppenraum, im Kabinett und Schlafzimmer der Fürstin und im Ankleideraum des Fürsten.

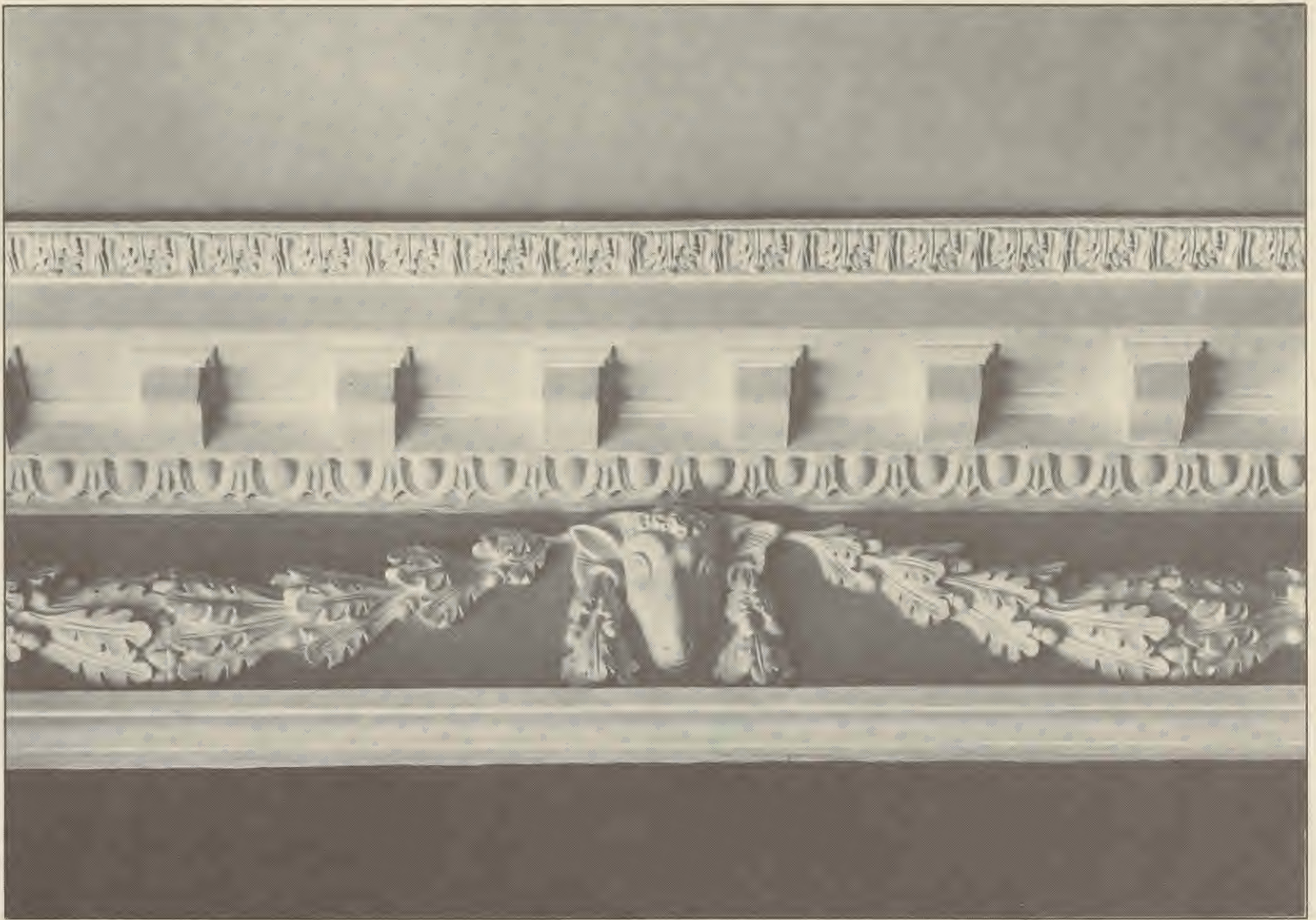
In den erneuerten Räumen hängen schon Kronleuchter, an den Wänden des Speise-

31. Ēdamzāle.

Столовая.

Speisesaal.

32. Frīze telpā pie ēdamzāles.
Фриз в помещении у столовой.
Fries im Raum neben dem Speisesaal.

33. Sarkankoka durvis kabinetā pie kupola zāles. 1931. g. foto.
Двери красного дерева в кабинете у купольного
зала. Фото 1931. г.
Mahagoniür im Kabinett neben dem Kuppelsaal. Foto 1931.

было проведено его частичное восстановление. Подобное решение окна имели и в других помещениях дворца: в "зеленой балконной комнате", на лестнице, в кабинете и спальне княгини, в гардеробной князя.

В перспективе восстановленные помещения предусмотрено обставить соответствующей мебелью и произведениями искусства. Уже сегодня мы видим здесь прекрасные люстры, на стенах столовой горят бронзовые бра в стиле ампир - точные копии с образцов начала XIX века. Конечно, нереально вернуть дворцу его первоначальное убранство, свидетельствующее, судя по инвентарной описи 1844 года, о его исключительно высоком художественном уровне. Представление о картинной галерее дают записи из дневника елгавского художника Ю. Деринга от 1848 года, где он отмечает: "осмотрели 40-50 картин - несколько старых итальянцев, - оригиналы или нет, не скажу, так же как о подлинности полотен Тициана, Андреа дель Сартто и других. Я нашел очень привлекательной "Воскресение Лазаря"... еще отметил одну монастырскую церковь а также знаменосца - последняя принадлежит кисти Рембрандта"¹⁴. В свою очередь, в брошюре, изданной Г. Гейне в 1905 году, упоминаются имена Анибале Ка-

саалес бrennen Wandleuchter, Bronze - Kopien von Empiremustern aus dem Anfang des 19. Jahrhunderts. In Zukunft ist eine teilweise Ausstattung des Interieurs mit stilechten Möbeln und Kunstgegenständen vorgesehen. Selbstverständlich kann dem Schloß nicht eine der im Inventarverzeichnis des Jahres 1844 angeführte adäquate Ausstattung wiedergegeben werden, die von dem aristokratischen Charakter der Lievenschen Residenz zeugt. Über die Gemälde gibt eine Eintragung im Tagebuch J. Dörings vom Jahre 1848 Auskunft: "... die Gemälde Galerie anzusehen, ... dieselbe enthält ungefähr 40 bis 50 Bilder alter u. neuer Maler, sogar einige alte Italiäner, ob die aber ächt sind, steht dahin, eben so ungewiß ist die Ächtheit eines kleinen Tizians, eines Andrea del Sarto u. anderer Meister, sehr schon fand ich die Auferweckung des Lazarus von einem spanischen Maler, auch Simon und seine Tochter, von einem Unbekannten, schien mir gut, ferner bemerkte ich eine Klosterkirche, sowie einen Fahnenträger, letztere von Rembrandt, interessant waren mir einige Bilder von Ringenhausen, einige Bildnisse von Rahl..."¹⁸

G. Heine erwähnt seinerseits in seiner 1905 herausgegebenen Broschüre Annibale Carracci, Guido Reni, Rubens.¹⁹ Leider sind in dem Inventarverzeichnis von 1844 die Gemälde nicht benannt, es sind nur ihre Standorte angegeben: der größte Teil war

34. Skulptūra "Amors un Psihe" no Mežotnes pils.
19. gs. sāk.

Скульптура "Амур и Психея" из Межотненского дворца. Нач. XIX в.

Skulptur "Amor und Psyche" aus dem Schloss
Mesoth. Anfang 19. Jh.

раччи, Гвидо Рени, Рубенса¹⁵. К сожалению, в инвентарной описи 1844 года картины не перечислены по названиям, указаны только места их нахождения: в основном это спальня князя, диванный и каминный кабинеты и "зеленая балконная комната". Из 81 произведения живописи, указанного в инвентарной описи 1844 года, конкретно перечислены только портреты.

Что касается скульптуры, то ее во дворце было сравнительно немного - четыре беломраморные фигуры в купольном зале, три бюста в передней, "Святой Себастьян" в цветочной комнате, "Похищение Сабинянок" из зеленого мрамора - в диванном кабинете. Последняя в поврежденном виде поступила в Рундальский дворец-музей, там же хранится белая мраморная композиция "Амур и Психея".

Как свидетельствует инвентарная опись, почти вся дворцовая мебель, типичная для первой трети XIX века, была выполнена из красного дерева.

Из уцелевшего фарфора Межотненского дворца в фондах Рундальского дворца-музея хранится ваза, выполненная на Императорском фарфоровом заводе - подарок Ш. Ливен от великой княгини Александры Павловны, кроме него - постамент черного дерева в т. н. технике Буль.

В восточной части парадного двора, напротив старого жилого дома располагается дворцовая конюшня. Во время войны она горела и позднее была перестроена до неузнаваемости.

Сегодня дорога, ведущая из Бауски, резко заворачивая, спускается к дворцу. Раньше она проходила параллельно парадному двору, давая возможность проезжающему мимо путнику любоваться прекрасной архитектурой дворца, выступающего из зелени деревьев.

Затем дорога шла мимо массивного амбара - постройки из кирпича и доломита, сохранившейся по сегодняшний день и, наконец, резко сворачивала влево, и путник оказывался в парадном дворе. С противоположной стороны, из Эмбурги, к усадьбе подходит еще одна дорога. В свое время этот въезд, включающий классический элемент усадьбы - мост, был наиболее репрезентативным, позволяя гостю еще издали обозреть архитектуру дворца. Мост был перекинут через пруд, по сути являющийся расширением природного родника.

В этом месте, где родник впадает в Лиелупе, образовался своеобразный ансамбль хозяйственных построек. На литографии 1823 года изображена большая группа простых низких строений, расположенных на берегу реки. Однако на рисунке Стафенхагена в этом же месте изображено каменное неоготическое сооружение - бывшая винокурня.

Недалеко от моста, слева от эмбургской дороги возвышается монументальное здание бывшей риги, в архитектуре которой использован

35. Vāze no Mežotnes pils. Ķeizarišķā porcelāna
manufaktūra. 19. gs. 20. gadī.

Ваза из Межотненского дворца.

Императорский фарфоровый завод, 20-е. XIX в.

Vase aus dem Schloß Mesoth. Kaiserliche
Porzellanmanufaktur, 20-er J. 19. Jh.

dod J. Dēringa dienasgrāmata, kurā 1848. gadā viņš atzīmējis: "... apskatīta gleznu galerija .. tā satur apm. 40 - 50 gleznas, - daži vecie itāļi, - vai tie īsti vai nē, nav pasakāms, tāpat kā par kādas nelielas Ticianas, kādas Andrea del Sarto un citu gleznu istumu. Par ļoti skaistu es atradu kāda spāņu gleznotāja "Lācara uzmodināšanu" .. tālāk ievēroju kādu klosterbāznicu, kā arī vienu karognēsēju - pēdējais pieder Rembranta otai".¹⁸ G. Heine 1905. gadā izdotajā brošūrā savukārt piemin Anibali Karači, Gvido Rēni, Rubensu.¹⁹ Diemžēl 1844. gada inventārā gleznas nav nosauktas, minētas tikai to atrašanās vietas: vairums bijušās izvietotas firstu guļamistabā, dīvana telpā, kamīna istabā, "zaļajā balkona istabā". 1844. gada inventārā no 81 gleznas precizēti vienīgi portreti. Firsta Johana Līvena guļamistabā atradušies viņa paša un 1839. gadā mirušās sievas Marijas portreti, meitas Marijas fon Bruiningas (1818-1853) un mazmeitas Marijas portrets, kā arī pārējo meitu Šarlotes (1823-1866) un Emīlijas (1824-1883) attēlojumi, bet dēls un mantinieks Pauls Līvens (1821-1881) bijis redzams divos portretos. Līvenu dzimtas vēsturē²⁰ uzskaitītas vēl arī trīs firstienes Šarlotes Līvenas gleznas, firstienes Dorotejas (1785-1857) un firstienes Natālijas (1842-1920) 1872. gadā Florencē A. Kasioli darinātais portrets. Priekšpēdējo Mežotnes īpašnieku firstu Paulu Līvenu mūža beigās rādīja I. Kramskoja 1879. gada glezna. Samērā nedaudz bijis skulptūru - četras balta marmora figūras kupola zālē, trīs krūšutēli priekštelpā, Sv. Sebastjans "puķu istabā", zaļa marmora "Sabīniešu

36. Telpa ar ādas tapetēm.

Помещение с кожными обоями. Фото 1933 г.

Raum mit Ledertapeten. Foto 1933.

37. Tilts ar iebrauktuvi pils pagalmā.
Мост у въезда во парадный двор.
Einfahrtsbrücke zum Schloßhof.

nolaupīšana" dīvāna istabā. Pēdējā skulptūra bojātā stāvoklī nonākusi Rundāles pils muzejā, tāpat arī balta marmora grupa "Amors un Psihe". Mēbeles, kā liecina inventārs, tipiskas 19. gadsimta pirmajai trešdaļai, gandrīz visas tās darinātas no sarkankoka. Lūk, "puķu istabas" priekštelpas iekārtojums 1844. gadā: sarkankoka sofa, 12 krēsli un 6 krēsli ar rokturem, apvilkti ar zaļu damastu, divi ovāli sarkankoka galdi ar bronzas rotājumiem, viens no tiem ar zaļu stikla virsmu, viens mazs galdiņš, ar perlmutru un dažādu koku šķirnēm intarsēts galdiņš, granīta galds, liela balta marmora vāze, bronzas lustra ar zeltījumu, sienas spogulis zeltītā rāmī, 11 eļļas glezņas zeltītos rāmjos un 5 glezņas bez rāmjiem.²¹

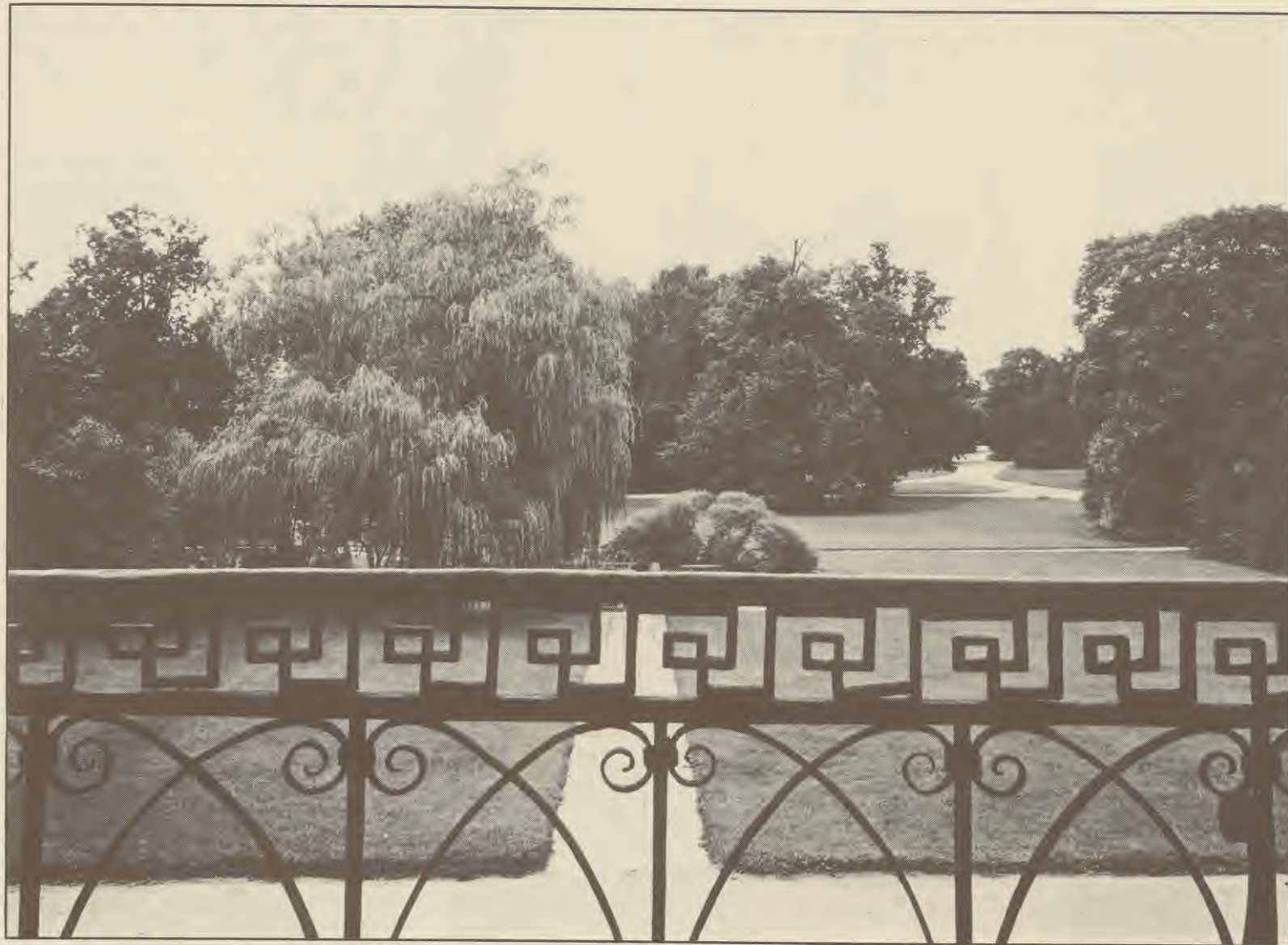
No Mežotnes pils porcelāna priekšmetiem Rundāles pilī saglabājusies Krievijas ķeizarišķās manufaktūras vāze, ko Šarlotei Līvenai dāvinājusi lielkņaze Aleksandra Pavlovna un melnkoka postaments t. s. Bula tehnikā - bruņurupuča čaula ar misiņa inkrustācijām. Postaments pieder pie 19. gadsimta otrās puses iekārtas papildinājumiem, kad interjeru stilistisko vēlinā klasicisma viengabalainību sāka nomainīt eklektisks raibums. To rāda arī 20. gadsimta sākuma fotogrāfijas. Īpaši

motivs oņon c polukruglymly zavershennymy, po stilyevomu resheniyu sozdachnyymy so zdaniem molochno go zavoda. Ono sluzhit svydetelstvom shrokykh stroitelnykh nachynanykh, razvernutykh Paulem Livenom v seredynе ХІХ veka.

V Mezhotne nakhodytsya odyn iz samykh uhozhennykh peyzazhnykh parkov Latvyy. O ego blagoustroytse upomynayetse v 1797 godu v pysme Sh. fon Liven. Na lityografyy 1823 goda dervya uze vozvyshayutsya nad kryshey dvortsa, khotya eto mozhno prynyat za nekotorye preuvelychennye avtora rysunka, t. k. na rysunkе Stafenhagena, sdellanom 35-yu godamy pozhe, dervya imeyut pochty takuyu zhe vysoty.

Ploshchad parka nevelyka. Ne schyta paradno go dvora, ona sostavlyayet ne boleye 10 gektarov, no vyzualnaya perspektiva uvelychывayet ee do 50-60 gektarov. Reka Lielupe, po beregu kotoroy prostyretse park, vyna daleko ne ыzo vsex tochyk obzora. Mestamy ona ponyavlyetse kak parkovy y vodoeom, "ozertso", za kotorym sleduyet prodolzhenye parka. Levyy zhe bereg reky c prostornyymy lugamy, spetsyalno posazhennyymy gruppay mochnykh dervyey v pologym gornym spuskom, poroshyym cheremuxoy y oreshnykom, kazyetsya zrytel'yu takzhe prodolzhenyem parka.

auf das Schlafzimmer des Fürsten, das Divanzimmer, Kaminzimmer und "grüne Balkonzimmer" verteilt. Von 81 Gemälden des Inventarverzeichnisses von 1844 sind einzig die Porträts genauer vermerkt. Im Schlafzimmer des Fürsten Johann Lieven befanden sich sein eigenes Porträt und das Porträt seiner 1839 verstorbenen Gemahlin Maria, der Tochter Maria von Bruiningk (1818-1853) und der Enkelin Maria wie auch die Bilder der übrigen Töchter Charlotte (1823-1866) und Emilie (1824-1883), aber sein Sohn und Erbe Paul Lieven (1821-1881) war auf zwei Porträts zu sehen. In der Familiengeschichte der Lieven²⁰ sind drei Porträts der Fürstin Charlotte Lieven, das Porträt der Fürstin Dorothea (1785-1857) und das von A. Cassioli 1872 in Florenz gemalte Porträt der Fürstin Natalie (1842-1920) erwähnt. Den vorletzten Besitzer Mesothens Fürst Paul Lieven zeigte in seinen alten Tagen ein 1879 von I. Kramskoy gemaltes Porträt. Plastische Arbeiten waren verhältnismäßig wenig vorhanden - vier Figuren aus weißem Marmor im Kuppelsaal, drei Büsten im Vorraum, der "Hl. Sebastian" im "Blumenzimmer", "Der Raub der Sabinerinnen" aus grünem Marmor im Divanzimmer. Die letzte Skulptur ist in beschädigtem Zustand ins Schloßmuseum Ruhenthal gekommen, ebenso eine weiße Marmorgruppe "Amor und Psyche". Wie aus dem Inventarverzeichnis zu ersehen ist, war das Mobiliar typisch für das erste Drittel des

Mežotnes pils aprakstos pieminēta bagātīga puķu un zaļumu dekorācija, kas pavadījusi augšup pa kāpnēm, sākot no ārdurvīm, un sasniegusi krāšņu kulmināciju kupola zāles milzu palmu grupās.

Parādes pagalma austrumu pusē tieši pretī vecajai dzīvojamai mājai atrodas staļļu ēka. Tā pēc nodegšanas kara laikā pilnīgi pārbūvēta, durvju un logu ailu pārveidojumi celtni izmainījuši līdz nepazīšanai.

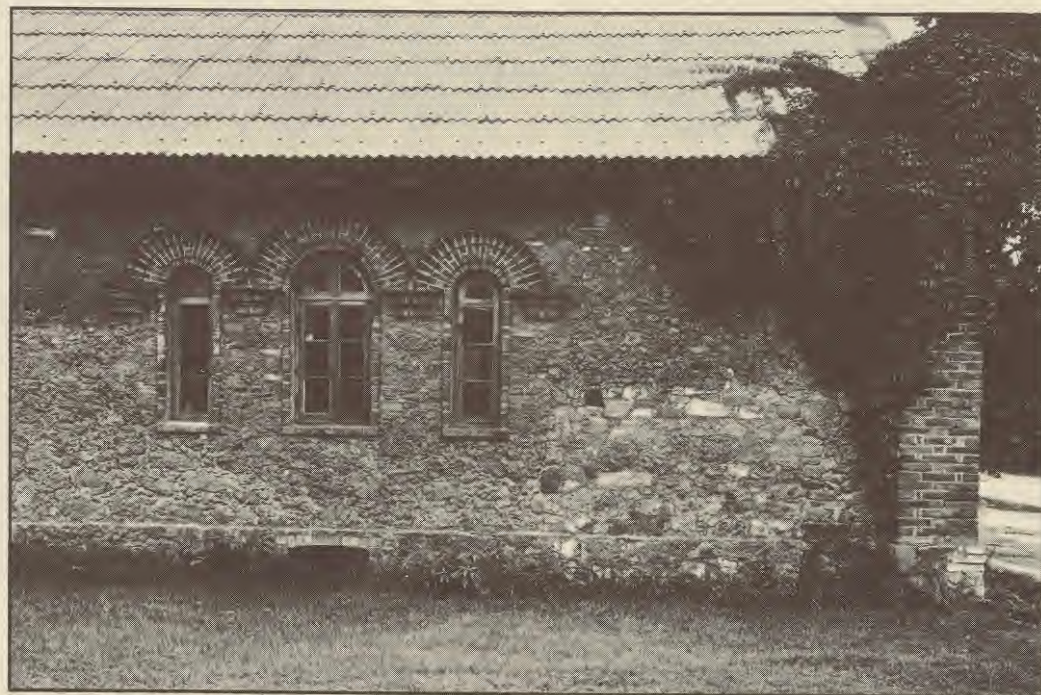
Vēl viena 19. gadsimta sākuma celtnē, bijusī dārznieka māja, atrodas staļļu aizmugurē, otrā pusē iebraucamajam ceļam, kas ieved muižā no Bauskas puses. Ēka ar mazo divasu mezonīnu un gala rizalītiem sīkākā mērogā atkārtoti gan pārvaldnieka mājas, gan staļļu kompozīciju. Mūsu gadsimta sākumā šī celtnē tika izmantota arī kā Līvenu dzimtas "bērnu dārzs".

Pie bijušās dārznieka mājas Bauskas lielceļš mūsdienās pagriežas un ved lejup uz pili. Senāk ceļš gāja paralēli muižas parādes pagalmam, un iebraucējs krāšņajai pilij vispirms devās garām, to skatot no gala, iekļautu koku zaļumā. Pabrauca garām arī muižas klētij - 19. gadsimta vidū celtai dolomīta un ķieģeļu būvei, kas joprojām labi saglabājusies, līdz beidzot sekoja straujš pagrieziens pa kreisi, un ceļotājs beidzot nokļuva pils pagalmā. Šeit pieslēdzās arī otrs ceļš, kas pagalmā ieveda no pretējās - Emburgas puses. Šāda iebraukšana muižā bija visrepresentablākā,

Длина парка с парадным двором составляет 700 метров, ширина - 200 метров. Вся его территория делится на три части: парадный двор (ок. 4 гектаров), центральная часть, где группы высоких деревьев чередуются с солнечными лужайками (ок. 8 гектаров) и плотно засаженный в основном

38. Skats uz pagalmu no pils balkona.
Вид на двор с балкона дворца.
Blick vom Schlossbalkon zum Hof.

39. Klēts sienas fragments.
Фрагмент стены амбара.
Wandteil der Kleeze.

40. Mūižas brūzis. 1936. g. foto. Винокуренный завод. Фото 1936 г. Brennerei. Foto 1936.

jo ļāva no attāluma ieraudzīt pili un ietvēra klasisko iebrauktuves elementu - tiltu. Mežotnē tas ved pār dīķi, kas izveidots kā strautes paplašinājums.

Vietā, kur straute ietek Lielupē, izvietojies lielākais saimniecības ēku ansamblis. 1823. gada litogrāfijā redzamā lielā saimniecības ēku grupa upes krastā vēl sastāv no vienkāršām zemām būvēm ar pildrežģu zeltiņiem, turpretī V. Stafenhāgens šajā vietā zīmējis iespaidīgu neogotisku dolomīta ēkas bloku. Šo celtni apraksta jau Dēriņš 1846. gadā; tā pieder pie agrīnākajiem neogotikas paraugiem Latvijā un vienlaicīgi arī pašiem efektīgākajiem - ja runā par lauku muižām. Ēka, kurā atradās spirta brūzis, ko A. Līvens savukārt pārvērtā par viesnīcu, nodega 1944. gadā un tagad šajā vietā izaudzis bezveidīgs un neglīts rūpnieciskais korpus. Tikai atsevišķi mūru fragmenti, pāris logu apmales atgādina par šīs interesantās būves kādreizējo izskatu.

Netālu atrodas deviņu ailu asu garā bijusī pienotavas un siernīcas ēka, kas būvēta 19. gadsimta vidū un izceļas ar rūpīgi apstrādātiem granīta blokiem celtnes stūros un arkādēs. Pēckara laikā tai diemžēl

19. Jahrhunderts, es war fast ausschließlich aus Mahagoni angefertigt. Hier als Beispiel die Beschreibung des Mobiliars im Vorraum zum "Blumenzimmer" aus dem Jahre 1844: ein Mahagoni-Sofa, zwölf Stühle und sechs Stühle mit Armlehnen, überzogen mit grünem Damast, zwei ovale Mahagoni-Tische mit Bronzeverzierungen, davon einer mit einer grünen Glasplatte, ein kleines Tischchen, ein mit Perlmutter und verschiedenen Holzarten intarsiertes Tischchen, ein Tisch aus Granit, eine große weiße Marmorvase, ein bronzener Kronleuchter mit Vergoldung, ein Wandspiegel in vergoldetem Rahmen, elf Ölgemälde in vergoldeten Rahmen und fünf Gemälde ohne Rahmen.

Von den Porzellangegenständen des Schlosses Mesothien hat sich im Schloßmuseum Ruhenthal eine Vase der russischen kaiserlichen Manufaktur erhalten, die der Charlotte Lieven von der Großfürstin Alexandra Pawlowna geschenkt worden ist, und ein Postament aus Ebenholz in Boulle-Arbeit - Schildpatt mit Messinginkrustation. Dieses Postament gehört zu den Ausstattungsergänzungen der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts, als man im Schloß den einheitlichen Stil des späten Klassizismus durch eine bunte Eklektik abzulösen begann. Das beweisen auch die Fotos aus dem Anfang des 20. Jahrhunderts. Besonders ist in den Beschreibungen des Schlosses eine reiche Ausstattung mit Blumen und Grünwerk erwähnt, die mit dem Treppenaufgang begann und in den Palmengruppen des Kuppelsaals ihren Höhepunkt erreichte.

An der Ostseite des Hofes befindet sich direkt gegenüber dem alten Herrenhaus das Stallgebäude. Dieses ist nach dem zweiten Weltkrieg vollständig umgebaut: die Umgestaltung der Tür- und Fensteröffnungen haben das Gebäude bis zur Unkenntlichkeit verändert.

Noch ein Gebäude aus dem Anfang des 19. Jahrhunderts - das ehemalige Gärtnerhaus - befindet sich hinter dem Stallgebäude auf der anderen Seite des Weges, der in das

41. Saimniecības ēka Lielupes krastā. 20. gs. sāk. foto.

Хозяйственные постройки на берегу Лиелупе. Фото нач. XX в.

Wirtschaftsgebäude am Flußufer. Foto Anfang 20. Jh.

42. Ieeja bijušajā siernīcā.
Вход в бывшую сыроварню.
Eingang zur ehemaligen Käseerei.

uzbūvēts otrais stāvs, bet tagad ēkā atrodas veikals, ēdnīca un dzīvokļi.

Pie Emburgas ceļa, netālu no tilta, pa ceļas monumentālā rija, kas ar savu pusloka logu motīvu sasaucas ar bijušo pienotavas ēku un arī attiecas uz firsta Paula Līvena plašajiem celtniecības pasākumiem 19. gadsimta vidū.

Mežotnē ir viens no vislabāk koptajiem ainavu parkiem Latvijā. Tā veidošana atspoguļojās Š. fon Līvenas vēstulēs jau 1797. gadā. 1823. gada litogrāfijā parka koki jau sniedzās pāri pils jumtam, kaut gan tas jāuzskata par zīmētāja pārspīlējumu - Stafenhāgens 35 gadus vēlāk kokus attēlojis tikpat augstus. 1968. gadā, pateicoties Mežotnes selekcijas un izmēģinājumu stacijas darbinieka E. Fridrihsona enerģijai un stacijas vadības atbalstam, sākās parka izkopšana.

Mežotnes parks nav liels - tā platība, neskaitot parādes pagalmu, ir tikai 10 hektāru, bet skatu perspektīvas šo platību optiski palielina līdz 50 - 60 hektāriem. Lielupe, kuras krastam parks piekļaujas, no vairākiem skatu punktiem nav redzama jeb arī parādās kā parka iekšējā ūdenskrātuve, "ezeriņš", aiz kura parks turpinās. Taču šķietamais parks ar milzīgiem zālieniem, lielām koku grupām un plašu

hvojnými деревьями южный участок (ок. 2 гектаров).

Открывающаяся из окон дворца парковая перспектива характерна не только для Межотне, но и для других подобных ансамблей Курземе. От южного дворцового фасада парк начинается с обширной зеленой поляны, в центре которой на расстоянии 100 метров от дворца растет старый кудрявый дуб и от него поляна как бы разветвляется на три зеленых рукава. В каждом из этих направлений на расстоянии 200-300 метров от дворца высажены группы хвойных деревьев и компактные липовые рощицы из 3-9 деревьев в одном гнезде.

Подобные решения зрительных перспектив можно встретить и в других парках Курземе - в Элее, Казданге, Пилсблидене, Дурбе и Вандзене. В создании всех этих ансамблей, за исключением Вандзене, принимал участие И. Г. А. Берлиц.

Из парковой архитектуры до нас дошел построенный во второй четверти XIX века павильон, массивную, увенчанную небольшим куполом крышу которого поддерживают четыре группы деревянных столбов. Вверху они соединены прорезными металлическими кронштейнами в

Gut von Bauske führt. Das Gebäude mit dem kleinen zweiachsigen Dachausbau und Endrisaliten gibt in kleinerem Maßstab den Entwurf sowohl des Verwaltungsgebäudes als auch des Stalls wieder. Anfang unseres Jahrhunderts wurde es als "Kindergarten" der Familie Lieven genutzt.

Am ehemaligen Gärtnerhaus biegt die Landstraße von Bauske heute nach unten in den Schloßhof ein. Früher verlief die Landstraße parallel zum Paradehof, und der Besucher begab sich zuerst am schönen Schloß vorbei und konnte es sich anfangs nur durch das Grün der Bäume anschauen. Er fuhr auch an der in der Mitte des 19. Jahrhunderts aus Dolomitstein und Ziegeln gebauten noch gut erhaltenen Kleete vorbei, als dann plötzlich eine schroffe Biegung nach links ihn endlich in den Paradehof führte. Hier mündete auch die Landstraße, die aus der entgegengesetzten Richtung - aus Annenburg/Emburga - kam. Diese Anfahrt in den Hof war die wirkungsvollste, denn sie bot den Anblick des Schlosses aus einer guten Entfernung und enthielt auch das klassische Einfahrtselement - eine Brücke. In Mesothene führt sie über einen Teich, der als Ausweitung eines Baches gestaltet ist.

An der Mündungsstelle des Baches in die Kurische Aa sind die Wirtschaftsgebäude angelegt. In einer Lithographie von 1823 sind die Wirtschaftsgebäude als Gruppe einfacher niedriger Bauten mit Fachwerkgiebeln zu sehen, aber W. Stavenhagen hat an dieser

43. Skats no kupola zāles uz parku.
Вид с купольного зала на парк.
Blick vom Kuppelsaal zum Park.

masīvu kalna nogāzē patiesībā ir Lielupes kreisā krasta ganības ar atsevišķām, speciāli stādītām koku grupām un senkrasta nogāzi, kas apaugusi ievām un lazdām, bet nogāzes augšmalā stādīti vai laikus saglabāti atsevišķi ozoli un gobas.

Mežotnes parka garums, ieskaitot parādes pagalmu, ir apmēram 700 metru, bet platums 200 metri. Tam ir trīs atsevišķas daļas: parādes pagalms (apm. 4 hektāri), centrālā daļa, kur lielākas koku grupas mijas ar saulainiem zālieniem (apm. 8 hektāri) un neliela blīvu stādījumu dienviddaļa (apm. 2 hektāri) ar daudziem skuju kokiem.

Mežotnes centru šķērso divas gravas. Viena no tām atrodas parkā un atdala dienviddaļu no centrālās. Tuvojoties parkam, grava paplašinās un padziļinās; parka teritorijā ar aizsprostiem bijuši izveidoti divi dīķi. Parka centrālo daļu ziemeļos norobežo pils, dienvidos - grava ar dīķi, austrumos - lauki un ceļš, rietumos - Lielupes krasta krauja. Galvenie pastaigu celiņi pa perimetru aptver gan parka centrālo, gan dienviddaļu. Parka austrummalā celiņu ieskauj aleja, kam piekļaujas samērā blīvas stādījumu grupas. Parka rietumu daļā celiņš līkumo pa augsto upes krastu, kurā izveidotas dažas lēzenas iepakas. Vairums skatu punktu ir uz šī celiņa pie iepakas vienas vai otras malas,

неоготическом стиле. Прекрасный вид из павильона, высоко поднятого на основании из тесаных камней, простирается как на дворец, так и в сторону реки.

Примерно тогда же, во второй четверти XIX века на берегу недалеко от дворца был возведен еще один павильон восьмигранной формы, который не сохранился. В каждую из восьми граней постройки была вделана стеклянная дверь с готическим арочным завершением, а каждый из восьми треугольных фронтонов был увенчан неоготическими фиалами.

Несколько чужеродную струю вносит в романтическую атмосферу усадьбы установленный в 1915 году на берегу пруда крест с надписью на немецком языке "Семерым отважным русским". Он был установлен оккупационными властями после битвы у Межотне на могиле погибших русских солдат. В рощице на берегу Лиелупе установлен еще один надгробный памятник с урной, высеченный из песчаника. Он посвящен умершему в 1814 году офицеру русской армии А. фон Зальцману. Памятник очень удачно вписывается в пейзаж, хотя переведен сюда всего несколько десятилетий назад с Межотненского кладбища, находящегося на левом берегу Лиелупе.

Stelle schon einen ansehnlichen Gebäudeblock aus Feldsteinen gezeichnet. Diesen Bau beschreibt 1846 schon Döring; er gehörte also zu den frühesten Zeugen der Neugotik in Lettland und gleichzeitig zu den wirkungsvollsten, wenn es um Gutsbauten geht. Das Gebäude, in dem eine Branntweinbrennerei war und das der Fürst A. Lieven zum Hotel umwandelte, brannte 1944 nieder, und jetzt ist hier ein häßlicher formloser Industriebau entstanden. Nur einzelne Bruchteile der Mauer, etliche Fensterumrahmungen erinnern an den einstigen interessanten Bau. Unweit davon befindet sich die neun Achsen lange ehemalige Molkerei und Käserei, die in der Mitte des 19. Jahrhunderts erbaut worden ist und sich durch sorgfältig bearbeitete Granitsteine an den Ecken und Arkaden des Gebäudes hervorhebt. In der Nachkriegszeit wurde ihr leider ein zweites Geschöß hinzugefügt, und jetzt sind in diesem Gebäude ein Laden, eine Speisestube und Wohnungen untergebracht.

An der Landstraße nach Annenburg, unweit der Brücke, erhebt sich die monumentale Getreidedarre (Riege), die mit dem Motiv halbrunder Fenster dem ehemaligen Molkereigebäude entspricht und auch zu den Bauaktivitäten des Fürsten Paul Lieven aus der Mitte des 19. Jahrhunderts gehört.

Mesoth hat einen der gepflegtesten Landschaftsparks Lettlands, dessen Gestaltung sich schon in dem Briefwechsel der Charlotte von Lieven aus dem Jahre 1797 widerspiegelt. In der Lithographie von 1823 überragen die Bäume das Dach des Schlosses, obgleich dies als Übertreibung des

44. Skats no balkona uz parku.
Вид с балкона дворца на парк.
Blick vom Balkon zum Park.

radot jau pieminēto mājīgo iespaidu, ka aiz "ezeriņa" parks turpinās. Šo iespaidu vēl pastiprina lielā lapu koku grupa upes kreisajā krastā. Šī grupa ir vairāku skatu perspektīvu noslēgums. Tālāk redzama ar mežu apaugusi nogāze, pār kuru paceļas atsevišķi simtgadīgi koku vainagi.

Skatu perspektīvas, kas paveras no pils parka puses lieveņa vai logiem, ir raksturīgas ne tikai Mežotnei, bet arī citiem tā laika Kurzemes ainavu parkiem. Parks pils dienvidpusē sākas ar plašu lauci, kuras vidū 100 metru no pils aug kupls ozols, pie kura lauce sadalās divos tālumā aizējosos zaros. Katra lauces atzara dziļumā 200-300 metru attālumā no pils stādītas skuju koku grupas un lieli, kompakti liepu puduri - 3-9 koki vienā ligzdā.

Līdzīgi risinātas skatu perspektīvas vairākos citos Kurzemes parkos - Elejā, Kazdangā, Pilsblidenē, Durbē un Vandzenē. Visu minēto piļu celtniecībā, izņemot Vandzeni, ir zināma J. G. Ā. Berlica līdzdalība. Tas liek domāt, ka šie parki ir paša Berlica vai ar viņu kopā strādājušu parku speciālistu vai dārznieku darbs.

Laikā, kad tapa Mežotnes parks, zināmi arī šeit darbojošos dārznieku vārdi. 1797. gadā tas bijis dārznieks Zigmunds, 1800. - 1803. gadā Mežotnes baznīcas grāmatās minēts Johans Frīdrihs Šubarts, 1809. - 1811. - "mākslas dārznieks"

МЕЖОТНЕНСКАЯ ЦЕРКОВЬ

Значительное место в природном окружении усадьбы Межотне, так же как и в жизни ее, занимали строения, расположившиеся на противоположном левом берегу Лиелупе - это усадьба Мазмежотне, церковь и пасторат. Роль их еще более возросла, когда в 1828 году около церкви было основано родовое кладбище Ливенов.

Церковь была заложена вследствие указа герцога Готхарда от 28 февраля 1567 года о строительстве 70-ти новых храмов в Курземе и Земгале. Первая церковь в Межотне, как это часто происходило во время воплощения этого грандиозного замысла, была построена из дерева. С 1599 года ее настоятелем стал священник К. Мейер, переживший следующий этап строительства церкви. Она превратилась в каменное здание, которое в виде печальной руины видно по сей день.

Несмотря на то, что нет точных сведений о строительстве церкви, выводы можно сделать на основании следующих фактов: в церковной описи 1711 года идет речь об оконном витраже с изображением герба герцога курляндского Фридриха. Значит, строительство завершилось не позднее 1642 года. Однако отлитый в 1617 году колокол, а также датированный 1611 годом потир и пода-

Zeichners anzusehen ist, denn Stavenhagen hat 35 Jahre später die Bäume genauso hoch gezeichnet. Im Jahre 1968 wurde, dank der Energie des Mitarbeiters der Versuchs- und Zuchtstation E. Fridrihsons, mit Unterstützung der Administration mit der Pflege des Parks begonnen.

Der Schloßpark in Mesothien ist nicht groß - er nimmt nur, ohne den Paradehof, eine Fläche von 10 Hektar ein, aber die weiten Perspektiven vergrößern ihn optisch bis auf 50-60 Hektar. Die Kurische Aa, an deren Ufer sich der Park anschließt, ist von mehreren Blickpunkten nicht zu sehen oder aber erscheint als innere Wasserfläche des Parks, ein "kleiner See", hinter welchem sich der Park weiter erstreckt. Doch ist der vermeintliche Park mit großen Baumgruppen, weiten Grünflächen am Abhang großer Hügel eigentlich eine Weide am linken Ufer der Kurischen Aa - mit Wiesen, eigens zu diesem Zweck gepflanzten Baumgruppen und dem Abhang des Urstromtales, der mit Haselnußsträuchern und Faulbäumen bewachsen ist.

Die Länge des Parkes in Mesothien beträgt, den Paradehof einbezogen, etwa 700 Meter und seine Breite 200 Meter. Er besteht aus drei Teilen: dem Paradehof (etwa 4 Hektar), dem zentralen Teil, in welchem einzelne Bäume und Baumgruppen inmitten sonniger Rasenflächen stehen (etwa 8 Hektar) und dem dicht bewaldeten Südteil (etwa 2 Hektar) mit vielen Nadelbäumen.

Das Gutszentrum Mesothens wird von zwei Schluchten durchzogen. Eine von ihnen

MEŽOTNES BAZNĪCA.

Mežotnes muižas dzīvē un arī ainavas kompozīcijā ievērojamu vietu ieņēma Lielupes pretējā, kreisā krasta apbūve - Mazmežotnes muiža, Mežotnes baznīca un pastorāts. Jo vairāk to izcēla firstu Līvenu dzimtskapu izveidošana pie baznīcas 1828. gadā.

Baznīca Mežotnē dibināta ar hercoga Gotharda 1567. gada 28. februāra rīkojumu par 70 jaunu dievnamu būvi Kurzemē un Zemgalē. Pirmā baznīca Mežotnē, kā tas bieži notika šīs grandiozās ieceres piepildīšanas gaitā, celta no koka. Kopš 1599. gada Mežotnes draudzei bija savs pastāvīgs mācītājs K. Meijers, kuram izdevās piedzīvot arī nākošās baznīcas celšanu. Tā bija mūra ēka, kas sakropļotu drupu izskatā redzama joprojām. Celšanas gads nav zināms, taču dažas norādes ļauj izdarīt secinājumus: 1711. gada baznīcas aprakstā pieminēta vitrāža altārtelpas logā ar Kurzemes hercoga Frīdriha ģerboni. Tātad celtne tapusi ne vēlāk par 1642. gadu, bet 1617. gadā lietais zvans, 1611. gada Sv. vakarēdiena kauss un 1619. gadā dāvinātais kroņlukturis vedina precizēt baznīcas celšanas laiku ar 17. gadsimta otro gadu desmitu.²²

Jaunuzceltā ēka visumā atbilda Kurzemē un Zemgalē izplatītajam baznīcu paveidam - ar sašaurinātu poligonālu

stāvēja ceremonija osveicēšana vno v restorovannogo zdanija cerkvi, bashnia kotoroi priobrela eše bolēe vpečatļiyoše zaveršenie, čē do voynny.

Во время второй мировой войны здание церкви пострадало значительно серьезнее. На сей раз кроме башни сгорела и крыша. Запланированное восстановление прервала депортация 1949 года. В последующие десятилетия бесхозное строение подверглось вандалистскому разрушению. В 60-х годах в нем был устроен склад минеральных удобрений, существующий и по сей день. Колонный портал разобрали для проезда грузовых машин, кроме того, были разбиты своды и частично замурованы окна. Башня так и осталась без покрытия, само же здание церкви было покрыто приземистой шиферной крышей.

Не менее плачевная судьба ожидала после войны и церковное кладбище. В свое время, в связи с похоронами Ш. Ливен, в его восточной части было положено начало родовому захоронению Ливенов. Похороны княгини состоялись 2 марта 1828 года, после чего на могиле был установлен белый надгробный памятник работы итальянского скульптора Паоло Трискорни младшего. Изображение фигуры скорбящей женщины, поникшей над гробом, является копией фрагмента надгробного памятника папы Клементя XIV,

drei bis neun Bäumen bestehend.

Ähnlich angelegt sind die Perspektiven in mehreren anderen kurländischen Parkanlagen - in Elley, Katzdangen, Schloß Blieden, Durben und Wandsen/Vandzene. Am Bau dieser obengenannten Schlösser ist auch die Teilnahme J. G. A. Berlitzs bekannt, mit Ausnahme von Wandsen. Dieses läßt annehmen, daß diese Parkanlagen von Berlitz selbst oder von mit ihm arbeitenden Parkspezialisten oder Gärtnern angelegt worden sind.

Aus der Zeit, als der Park in Mesothens entstand, sind auch die Namen der hier angestellten Gärtner bekannt. Im Jahre 1797 war es der Gärtner Siegmund, 1800-1803 wurde in den Kirchenbüchern Mesothens Johann Friedrich Schubart, 1809-1811 "Kunstgärtner" Georg Adolf Krüger, 1814-1818 Radeike erwähnt.

Von der Parkarchitektur hat sich bis heute nur der im zweiten Viertel des vorigen Jahrhunderts gebaute Pavillon erhalten, dessen massives Dachquadrat mit einer kleinen zentralen Kuppel von vier Holzpfeilgruppen gestützt wird, die am Dachrand von neugotischen durchbrochenen Metallverzierungen gekrönt sind. Der Pavillon erhebt sich auf einem hohen aus behauenen Feldsteinen gemauerten Podest, und von ihm eröffnet sich ein schöner Ausblick auf das Schloß, den nebenan liegenden Teich und die Kurische Aa. Etwa zur selben Zeit ist der nicht mehr erhaltene Pavillon erbaut worden, der am Ufer des Flusses auf einer Anhöhe stand. Im achtseitigen Pavillon öffneten sich in acht Himmelsrichtungen verglaste Türen mit gotischem Türsturz, und die dreieckigen Tür-

46. Skats no parka uz pili.

Вид с парка на дворец.

Blick vom Park auf das Schloß.

altārgalu, logiem ar pusaploces pārsedzi, kas dziļi iegriežas biežajās sienās, ar stāvu kārniņu jumtu. Toties trūka šim askētiskās arhitektūras tipam piederīgais masīvais tornis. Mežotnē tas bija celts pildrežģu konstrukcijā, un torņa bēdīgais stāvoklis atzīmēts jau 1647. gada baznīcas vizitācijā. 1778. gadā torni nācās nojaukt pavisam, bet trīs zvanus uzstādīja koka pagaidu tornītī kapsētā. Tikai 1817. gadā par grāfienes Š. Livenas līdzekļiem uzcēla jaunu torni, kura augšdaļa bija tikpat vienkārša un tradicionālajām būvformām pieskaņota, cik moderni veidots bija ieejas portāls. Tā druknās toskāņu kolonnas, kas balsta smagnēju antablementu, ļauj portālu piekārt Kurzemes guberņas arhitektam Heinriham Eduardam Dihtam. 1820. - 1821. gadā notika arī pašas baznīcas pārbūve, kuras laikā izbūvēja draudzes telpas mūra velves un nomainīja iekšējo iekārtu - polihromais un zeltītais manierisma altāris ar gleznām, kas attēloja Sv. vakarēdienu, Golgātu un Kristus kristīšanu, atdeva savu vietu vienkāršākam ampara stila darinājumam ar divām Pēterburgā tapušām gleznām.

1915. gada kauju laikā Mežotnes baznīca tika sašauta, sagrauta torņa smaile, izpostīta iekšējā iekārta. Kad 1930. gada 20. jūlijā iesvētīja atjaunoto baznīcu, tornis

находящегося в соборе Святых Апостолов в Риме (А. Канова, 1783-1787). Памятник пострадал во время второй мировой войны и особенно в эпоху послевоенного вандализма. В 60-х годах он был переведен в Межотненский парк, а затем передан на хранение в Рундальский дворец-музей, где после реставрации занял место в музейной экспозиции.

Из остальных примерно 35-ти надгробий представителей рода Ливенов, на сегодня сохранились только два. По иронии судьбы это первое и последнее погребения после основательницы княжеского рода Ш. Ливен. Первый памятник - надгробие сына Иоганна Ливена Карла Александра, представляющее собой большой крест из песчаника, второй - небольшая гранитная плита, свидетельствующая о кончине последнего владельца Межотне - Анатоля Ливена 3 апреля 1937 года. Первый памятник, несмотря на старания вандалов, еще стоит на своем месте, второй - давно сброшен, а могила разрыта.

На краю кладбища валяется еще один поломанный крест из песчаника. Когда-то он стоял на могиле генерал-адъютанта императора

giebel krönten neugotische Fialen.

Eine dem romantischen Gutsleben fremde Stimmung bringt das am Teichrande im Jahre 1915 aufgestellte Kreuz mit der deutschen Inschrift: "Hier ruhen 7 tapfere Russen", das den im August 1915 bei Mesothenen gefallenen russischen Soldaten galt. Beim Weg am Ufer erhebt sich inmitten einer Baumgruppe ein Sandsteingrabmal mit einer Urne, das für den 1814 gestorbenen russischen Offizier A. von Salzmänn errichtet worden ist und erst vor einigen Jahrzehnten aus dem Friedhof jenseits der Aa hierher versetzt wurde und gut hier hineinpaßt.

DIE KIRCHE ZU MESOTHEN.

Im Leben des Gutes Mesothenen und auch in der Landschaftsgestaltung nahmen die Bauten des linken Ufers der Kurischen Aa - Gut Klein-Mesothenen, die Kirche und das Pastorat einen bedeutenden Platz ein. Besondere Bedeutung gewann dieser Ort durch die Errichtung des fürstlich Lievenschen Erbegräbnisses an der Kirche im Jahre 1828.

Die Kirche in Mesothenen ist laut Erlass des Herzogs Gotthard Kettler vom 28. Februar 1567 gegründet worden. Dieser Erlass befahl den Bau von 70 Kirchen in Kurland und Semgallen. Die erste Kirche in Mesothenen wurde, wie es damals oft beim Verwirklichen dieser

47. Skats no parka uz koku grupu Lielupes kreisajā krastā.
Вид с парка на группу деревьев на противоположном берегу Лиелупе.
Blick vom Park zur Baumgruppe auf dem linken Flußufer.

bija ieguvis vēl iespaidīgāku nobeigumu, nekā tas bija līdz karam. Piramidālās smailes vietā izbūvēja barokālu kupolu ar galeriju un vainagojošu astoņstūra smaili. Pieskaņojoties izpostītās iekārtas stilam, ar labu gaumi tika darināts jauns altāris, kancele un lukstas.

Otrā pasaules kara laikā baznīca cieta vēl smagāk nekā iepriekšējā. Atkal sašāva torni, un šoreiz nodega arī jumts. Iecerēto atjaunošanu izjauca 1949. gada deportācija. Visa tālākā celtnes vēsture ir nepārtrauktas lejupslīdes un vandālisma stāsts. 60. gados baznīcā ierīkoja minerālmēslu noliktavu, kas nav izvākta vēl šodien. Lai ēkā varētu iebraukt kravas automašīnas, izlauza Dihta projektētās kolonnas, nojauca veltes, daļēji aizmūrēja logus. Tornis palika neapjūmsts, bet baznīcas korpuss ieguva zemu viļņotā šifera jumtu.

Pēckara nemitīgās demolēšanas viļņi gandrīz neko nav atstājuši arī no baznīcu aptverošās kapsētas. Tās austrumu galā līdz ar firstienes Š. Līvenas apbedījumu sākās Līvenu dzimtas kapu veidošanās. 1828. gada 2. martā notika firstienes bēres Mežotnē, un uz kapa pēc tam uzstādīja itāļu tēlnieka Paolo Triskorni Jaunākā darinātu balta marmora pieminekli. Attēlotā sieviete, kas pārliekusies zārkam, kopē vienu no sānu figūrām pāvesta Klementa XIV kapa pieminekli Sv. Apustuļu baznīcā Romā (A. Kanova, 1783-1787).

Николая I, члена Российского Государственного совета и кавалера всех российских орденов - Кристофа Ливена (1774-1838). В период с 1812 по 1834 год он выполнял миссию русского посла в Лондоне, однако как в европейских дипломатических кругах, так и в высших слоях аристократического общества наибольшую популярность снискала его выдающаяся жена Доротея, урожденная графиня Бенкендорф. Интимная подруга прославленного Меттерниха и одновременно враг не менее знаменитого Талейрана, Д. Ливен скончалась в Париже, во дворце своего бывшего противника в 1837 году. В завещании она написала, чтобы ее похоронили на Межотненском кладбище рядом с мужем и двумя сыновьями, смерть которых в 1835 году оставила неизгладимый след на всей ее последующей жизни. Ее друг, французский министр Гизо вспоминал, что Д. Ливен показывала эскиз надгробного памятника умершим в Петербурге сыновьям Георгу и Артуру, предназначенный¹⁷ для родового кладбища в Межотне.

Памятник можно было видеть на месте еще в 1964 году, сейчас же от надгробия не осталось и следа.

großangelegten Aktion der Fall war, aus Holz erbaut. Seit dem Jahre 1599 hatte die Gemeinde in Mesoth den eigenen Pastor K. Meyer, der auch den Bau einer neuen Kirche erlebte. Es war der Steinbau, der heute in Ruinen steht. Das Baujahr ist nicht bekannt, aber einige Hinweise lassen auf die Bauzeit schließen: in der Kirchenbeschreibung vom Jahre 1711 wird ein Glasfenster im Altarraum mit dem Wappen des kurländischen Herzogs Friedrich erwähnt. Demnach ist die Kirche nicht später als 1642 erbaut worden, aber die 1617 gegossene Glocke, der Abendmahlskelch aus dem Jahre 1611 und der im Jahre 1619 gestiftete Kronleuchter engen die vermutliche Bauzeit auf das zweite Jahrzehnt des 17. Jahrhunderts ein²².

Der Neubau entsprach dem damals in Kurland und Semgallen üblichen Typ - mit einem polygonalen Altarteil, mit Rundbogenfenstern, die sich tief in die dicken Wände hineinschneiden, mit einem steilen Dach. Doch fehlte der dieser asketischen Architektur meistens zugehörige massive Turm. In Mesoth war der Turm in Fachwerk gebaut, und seine Bauzeit wurde schon in der Visitation von 1647 vermerkt. Im Jahre 1778 wurde der Turm vollständig abgetragen, aber die drei Glocken wurden in einem zeitweiligen Holzturm auf dem Friedhof aufgehängt. Erst im Jahre 1817 wurde mit Mitteln der Gräfin Charlotte Lieven ein neuer steinerner Turm erbaut,

48. Paviljons pie parka gravas. Павильон у оврага в парке. Pavillon am Schlucht im Park.

49. Parks ar gotisko paviljonu 20. gs. sāk. (reprodukcija).
 Парк с готическим павильоном в нач. XX в. (репродукция).
 Park mit dem gotischen Pavillon am Anfang des 20. Jh. (Reproduktion).

Piemineklis cieta otrā pasaules kara laikā, bet galvenokārt no vandālisma pēckara gados. 60. gados to pārveda uz Mežotnes parku, tad pieminēklis tika nodots Rundāles pils muzejam, kur tas pēc restaurācijas eksponēts. Gājis bojā pieminēkļa apakšējais postaments ar balta marmora plāksni, uz kuras bija uzraksts: Unter diesem Stein ruhet die sterbliche Hülle der weiland Fürstin Charlotta Margaretha Lieven geborne Baronesse Gaugreben, Russisch Kayserlich Staats- und Gross- Kreuz Ordens-Dame. Von Anno 1783 d. 9ten November an Erzieherin der Kayserlichen Kinder, geboren Anno 1743 d. 27ten Juny, verschieden Anno 1828 d. 24ten Februar.

No pārējo - apmēram 35 - Līvenu dzimtas locekļu kapa pieminēkliem patlaban savās vietās vēl atrodami tikai divi. Aizlikteņa ironijas tie ir pirmais un pēdējais apbedījums šajos kapos pēc ciltsmātes Šarlotes Līvenas nāves - 1830. gadā mirušā Johana Līvena dēla Karla Aleksandra lielais smilšakmens krusts un pēdējā Mežotnes īpašnieka firsta Anatola Līvena pieticīgais pieminēklis ar mazu granīta plāksnīti, kas vēsta par viņa nāvi 1937. gada 3. aprīlī. Pirmais pieminēklis, spītējot vandaļu pūlēm, vēl stāv kā vienīgais visā kapsētā, otrs - jau sen apgāzts, bet kaps izraknāts.

Kapu malā mētājas vēl kāds salauzts smilšakmens krusts, zem kura kādreiz atdusējies ģenerālis, ķeizara Nikolaja I ģenerāladjutants, Krievijas Valsts padomes loceklis un visu Krievijas ordeņu kavalieris firsts Kristofs Līvens (1774-1838). Laikā no 1812. gada līdz 1834. gadam viņš bija Krievijas sūtnis Londonā, taču Eiropas diplomātijas un augstākās sabiedrības vēsturē gan vairāk bija pazīstama viņa izcilā sieva Doroteja, dzimusi grāfiene Benkendorfa. D. Līvena, slavenā Meterniha intīmā draudzene un tikpat slavenā Taleirāna ienaidniece, mira Parīzē sava bijušā pretinieka pilī 1857. gadā. Viņa atstāja novēlējumu, lai pēc nāves nekavējoties tiktu aizvesta uz Kurzemi un guldīta Mežotnes kapos blakus vīram un abi 1835. gadā mirušajiem dēliem, kuru pēkšņā un vienlaicīgā nāve uzlika zīmogu visai firstienes

МЕЖОТНЕНСКИЙ ПАСТОРАТ

Рядом с церковью располагалось поместье местного священника. Теперь все воспоминания о нем отошли в прошлое, и только поросшие сорня-

51. Parka grava ar dūki.
 Овраз с прудом в парке.
 Schlucht mit dem Teich im Park.

dessen Helm einfach und den traditionellen Bauformen angepaßt war und mit der modernen Architektur des Eingangsportals kontrastierte. Die toskanischen Säulen und das von ihnen getragene schwerfällige Gebälk deuten auf den kurländischen Gouvernementsarchitekten Heinrich Eduard Dicht als Urheber dieses Portals hin. Im Jahre 1820/21 wurde auch ein Umbau des Kirchengebäudes vorgenommen, wobei der Gemeinderaum eingewölbt und die Innenausstattung erneuert wurde - der alte polychrome und vergoldete Altar im Stile des Manierismus mit den Gemälden vom Heil. Abendmahl, Golgatha und der Taufe Christi trat seinen Platz einem einfacheren, im Stile des Empire mit zwei in St. Petersburg gemalten Gemälden ab.

In den Kampfhandlungen des Jahres 1915 erhielt die Kirche Treffer. Der Turmhelm wurde zerstört und die Innenausstattung vernichtet. Als am 20. Juli 1930 die wiederhergestellte Kirche eingeweiht wurde, hatte der neue Turm eine noch eindrucksvollere Spitze als vor dem Krieg. Anstelle des pyramidalen Helmes stand eine barocke Kuppel mit einer Galerie und einer achtseitigen Turmspitze.

50. Kara pieminēklis 7 krievu karavīriem parkā.
 Надгробный памятник 7 русским солдатам в парке.
 Grabmal der 7 russischen Soldaten im Park.

52. Mežotnes mācītājmuiža un baznīca ar veco torņa smaili. 20. gs. sāk. foto.
Дом пастора и церковь со старым шпилем. Фото нач. XX в.
Pastorat Mesothen und die Kirche mit der alten Turmspitze. Foto Anfang 20. Jh.

53. Baznīcas tornis. Шпиль церкви. Kirchenturm.

An die alte Innenaustattung angelehnt wurden ein geschmackvoller neuer Altar, Kanzel und Emporen angefertigt.

Während des zweiten Weltkrieges wurde die Kirche noch einmal beschädigt. Wieder wurde der Turm zerschossen, und diesmal brannte auch das Dach aus. Die in Angriff genommene Erneuerung der Kirche wurde durch die Massendeportation des Jahres 1949 unterbrochen. Die weitere Geschichte des Kirchenbaues ist ein trauriger Bericht von ununterbrochenem Ruin und Wandalismus. In den 60-er Jahren wurde in der Kirche ein Abstellraum für Kunstdünger eingerichtet, der noch heute nicht ausgeräumt ist. Damit der Raum mit Lastkraftwagen befahren werden konnte, wurden die Portalsäulen entfernt, die Kirchengewölbe ausgebrochen, zum Teil die Fenster vermauert. Der Turm blieb ohne Bedachung, aber der Kirchenraum erhielt ein mit Schiefer gedecktes niedriges Dach.

Die ununterbrochenen Zerstörungsprozesse der Nachkriegszeit ließen auch fast nichts von dem die Kirche umgebenden Friedhof übrig. Im östlichen Teil wurde mit der Bestattung der Fürstin Charlotte Lieven die Gestaltung eines Erbbegräbnisses begonnen. Am 2. März 1828 wurde die Fürstin in Mesothien zu Grabe getragen und danach ein vom italienischen Bildhauer Paolo Triskorni (jun.) angefertigtes weißes Marmordenkmal aufgestellt. Die hier über den Sarg gebeugte Frauenfigur ist eine Kopie einer der Seitenfiguren vom Grabmal des Papstes Klemens XIV. in der Apostelkirche zu Rom (Antonio Canova, 1783-87). Das Grabdenkmal wurde während des zweiten Weltkrieges beschädigt, aber es litt besonders unter dem Wandalismus der Nachkriegszeit. In den 60-er Jahren wurde es in den Schloßpark von Mesothien gebracht, und später ins Schloßmuseum Ruhenthal/Rundale gerettet, wo es seit seiner Restauration ausgestellt ist. Der untere Sockel des Grabdenkmals mit einer weißen Marmorplatte, auf der die Inschrift: "Unter diesem Stein ruhet die sterbliche Hülle der weiland Fürstin Charlotta Margaretha Lieven geborne Baroness Gaugreben, Russisch-Keyserlich Staats- und Gross-Kreuz Ordens-Dame. Von Anno 1783 d. 9ten November an Erzieherin der Kayserlichen Kinder, geboren Anno 1743 d. 27ten Juny, verschieden Anno 1828 d. 24ten Februar" stand, ist vernichtet.

Von den übrigen etwa 35 Grabmälern der Familie Lieven sind heute nur noch zwei an ihrem Platz zu finden. Als Ironie des Schicksals sind es die Denkmäler der ersten und letzten Bestattung nach dem Tode der Stammutter Charlotte Lieven - das große Sandsteinkreuz des 1830 verstorbenen Sohnes von Johann Lieven, Karl Alexander, und das bescheidene Denkmal des letzten Besitzers von Mesothien, Fürst Anatol Lieven, mit einer kleinen Granitplatte, die von seinem Tode am 3. April 1937 berichtet. Das erste Denkmal steht noch heute als einziges, allem Wandalismus trotzend, im Friedhof, das zweite ist schon längst umgekippt, das Grab ausgebuddelt.

Am Rande des Friedhofs liegt noch ein zerbrochenes Sandsteinkreuz, unter dem seinerzeit die sterblichen Reste eines Generals, des Generaladjutanten des Kaisers Nikolaus I., Mitglied des Staatsrates und

Dorotejas dzīvei. Viņas draugs, Francijas ministrs Gizo atcerējās, ka D. Līvena radījusi zīmējumu no šo Pēterburgā mirušo dēlu Georga un Artura kapu pieminēkļa Mežotnes kapos.²³ Vēl 1964. gadā tas bija redzams, tagad no pieminēkļa nav vairs nekādu pēdu. Ap 1962. gadu granīta un marmora pieminēkļi tika atdoti Bauskas komunālo uzņēmumu kombinātam pārstrādāšanai, tad pakāpeniski izzuda arī pārējie, līdz beidzot kapu laukums tika nolīdzināts ar buldozeru. Tas bija sava laikmeta un vides cienīgs epilogs Līvenu dzimtas miera vietai, par kuru J. fon Laurenti 1866. gadā rakstīja: „..pieminēkļu balto marmoru apvij svētu atmiņu efejas! Mieru dvēš šī vieta, miers visiem, kas šeit atdusas!”²⁴

MEŽOTNES MĀCĪTĀJMUIŽA.

Blakus Mežotnes baznīcai atrodas Mežotnes mācītājmuiža. Tas gan jāsaka pagātnes formā, jo tikai nezālēs icaugušas baļķu paliekas un divi skursteņi vēl rāda pastorāta dzīvojamās mājas vietu. Ēka bija tapusi 19. gadsimta otrajā gadu desmitā, domājams, līdz ar grāfienes Š. Līvenas rūpēm par Mežotnes baznīcas atjaunošanu. Pirms tam pastorātam nebija veicies,

kom ostatki бревен да две сиротливо торчащие трубы указывают на место бывшего жилого дома.

Возникновение обширной жилой постройки приходится на второе десятилетие XIX века. Его строительство было возможным благодаря стараниям Ш. Ливен, проявившей заботу о восстановлении церкви. До этого местному пасторату не везло, потому что церковь не имела постоянного покровителя, так как герцог, а позднее Курляндское губернское правление и местные дворяне не могли договориться о своих обязанностях по ее содержанию. Уже в 1806 году межотненский священник П. Парлеман обращался в церковную визитационную комиссию с просьбой помочь в строительстве нового жилого дома для священнослужителей, поскольку старый пребывал в весьма плачевном состоянии.

Новый деревянный дом межотненского пастората, довольно большой по размерам, был по-деревенски прост, в отличие от соседних пасторатов в Иецаве и Салгале с их современной ампирной архитектурой. Однако некоторые детали его

Ritter aller Orden Rußlands, Fürst Christoph Lieven (1774-1838), lagen. In der Zeit von 1812 bis 1834 war er Gesandter Rußlands in London, doch in der Geschichte der Diplomatie und der höheren Gesellschaft Europas ist wohl seine Gemahlin Dorothea geborene Gräfin Benkendorff mehr bekannt. Dorothea Lieven, die intime Freundin des ruhmreichen Metternich und die Feindin des nicht weniger berühmten Talleyrand, starb 1857 in Paris im Palast ihres ehemaligen Feindes. Sie hinterließ ein Testament, dem zufolge sofort nach ihrem Tode ihre sterblichen Reste nach Kurland gebracht und neben ihrem Gemahl und ihren beiden 1835 plötzlich und gleichzeitig gestorbenen Söhnen bestattet werden sollten. Der Tod ihrer beiden Söhne hatte einen tiefen Einschnitt im Leben der Fürstin Dorothea bedeutet. Ihr Freund, der französische Minister Guizot, erinnerte sich daran, daß Dorothea Lieven ihm die Zeichnung vom Grabdenkmal ihrer in Petersburg gestorbenen Söhne Georg und Arthur auf dem Friedhof zu Messothen gezeigt hatte.²³ Noch im Jahre 1964 war dieses Denkmal zu sehen, heute ist von ihm keine Spur zu finden. Um das Jahr 1962 wurden die Granit- und Marmordenkmäler an die Bausker Kommunalwirtschaft zur weiteren Überarbeitung gegeben, dann ver-

54. Mežotnes baznīca, skats uz ziemeļrietumiem. 1938. g. foto. Церковь Межотне, вид на северо запад. Фото 1938 г. Kirche zu Messothen, Blick nach Nordwesten. Foto 1938.

kā tas parasti notika gadījumos, kad nebija viena noteikta baznīcas patrona, jo hercogs - vēlāk Kurzemes guberņas valde - un apkārtējie muižnieki nevarēja vienoties par saviem pienākumiem baznīcas un mācītāja muižas ēku uzturēšanā. Jau 1806. gada sākumā Mežotnes mācītājs P. Parlemanis griezies pie baznīcu vizitācijas komisijas ar lūgumu panākt jaunas dzīvojamās ēkas celšanu, jo esošā atrodas ārkārtīgi sliktā stāvoklī.

Mācītājmuižas koka dzīvojamā ēka izmēru ziņā bija liela un laicnieciski vienkārša atšķirībā no netālajiem Iecavas un Salgaļes pastorātiem ar to moderno ampīra arhitektūru. Iekšpusē dažas detaļas tomēr liecināja par zināmām nodevām reprezentācijai - toskāņu ordeņa puskolonnas

внутреннего убранства свидетельствовали о претензиях на известную репрезентативность - полуколонны тосканского ордера в центральном зале, печь с ионическими пилястрами и рельефной ампирной орнаментикой.

Разрушение жилого дома пастората проходило поэтапно. Сначала была разобрана его средняя часть, в результате чего строение разделилось на две отдельные половины. Со временем прорыв расширился до тех пор, пока жители покинули здание навсегда. В 1989 рухнула крыша, положив конец истории Межотненского пастората.

56. K. A. Līvena kapa krusts pie Mežotnes baznīcas.
Надгробный крест К. А. Ливена у церкви Межотне.

Grabkreuz von K. A. Lieven bei der Kirche Mesothien.

schwanden nach und nach auch alle anderen, bis zuletzt der ganze Friedhof mit einem Bulldozer eingeebnet wurde. Dieses war ein der damaligen Zeit würdiger Epilog der Ruhestätte der Familie Lieven, von der J. von Laurenty 1866 schrieb: "...der weiße Marmor der Monumente wird hier von Epheu heiliger Erinnerungen umrankt! Frieden athmet die Stätte - Frieden für Alle, die hier ruhen".²⁴

PASTORAT MESOTHEN

Neben der Kirche zu Mesothien befindet sich das Pastorat. Zwar müsste man die Vergangenheitsform gebrauchen, denn nur von Unkraut überwucherte Reste vom Gebäck und zwei Schornsteine bezeichnen den Standort des ehemaligen Pastoratswohnhauses. Das Gebäude entstand im zweiten Jahrzehnt des 19. Jahrhunderts, vermutlich durch die Fürsorge der Gräfin Charlotte Lieven für die Erneuerung der Kirche zu Mesothien. Bis dahin hatte das Pastorat kein Glück gehabt, wie gewöhnlich, wenn die Kirche keinen Patron hatte, denn der Herzog - später die Gouvernementsverwaltung Kurlands - und die benachbarten Gutsbesitzer konnten sich nicht über die Pflichten zur Erhaltung der Kirche und des Pastorats einigen. Der Pastor Mesothens P. Parlemann wandte sich schon 1806 an die Kirchenvisitationskommission mit der

55. Š. M. Līvenas kapa piemineklis. 1938. g. foto.
Надгробный памятник Ш. М. Ливен. Фото 1938 г.
Grabendenkmal der Ch. M. Lieven. Foto 1938.

57. A. fon Zalcmaņa kapa piemineklis pie Mežotnes baznīcas. 1936. g. foto.

Надгробный памятник А. фон Зальцману у церкви Межотне. Фото 1936. г.

Grabmal von A. von Salzmann bei der Kirche Mesothien. Foto 1936.

ēkas centrālajā telpā, krāsns ar joniskiem pilastriem un reljefu ampīra ornamentiku.

Ēka aizgāja bojā pakāpeniski. Vispirms nojauca tās vidusdaļu, kas garo celtni sašķēla divās atsevišķās daļās. Pārrāvums pletās, tad 80. gadu vidū ēku pameta iedzīvotāji, bet 1989. gadā līdz ar jumta konstrukcijas nograušanu mācītāja dzīvojamās ēkas mūžam pienāca gals.

MAZMEŽOTNES MUIŽA.

Piemuiža Mazmežotnē, pēc savas funkcijas tipiska ferma, tomēr ieguva rūpīgāku apbūvi nekā vairums šādu lauksaimniecisko ražotņu, jo to noteica ainavā eksponētā vieta pretī Mežotnes pilij un parkam.

Muižā ievēd skaists, gan daļēji sabrucis tilts no rūpīgi kaltiem granīta kvadriem (19. gadsimta I ceturksnis). Vecākā celtnē Mazmežotnē ir laukakmeņu mūra klēts, kas joprojām saglabājusi arī kārniņu jumtu un attiecas uz S. Līvenas laika būvēšanās rosību. Par citām ēkām grūti spriest, jo rījas un stalli nodega jau pirmajā pasaules karā, taču iespējams, ka muižas pamatapbūve tapusi apmēram vienā laikā. Par to liecina arī kūts uzbrauktuves pandusa

58. A. fon Zalcmaņa kapa pieminekļa urna jaunajā vietā Mežotnes parkā.

Урна памятника А. фон Зальцману на новом месте в парке Межотне.

Urne vom Grabdenkmal des A. von Salzmann am neuen Standort im Park Mesothien.

ПОМЕСТЬЕ МАЗМЕЖОТНЕ

По своей функции это небольшое поместье напоминало типичную ферму, однако в отличие от большинства подобных хозяйств, благодаря своему расположению недалеко от дворца и парка оно было более тщательно ухожено и обустроено.

К поместью подводит красивый, хотя и частично разрушенный мост из тесаных гранитных блоков (первая четверть XIX века). По сей день еще сохранился старый амбар каменной кладки с черепичной крышей - свидетельство активной строительной деятельности Ш. Ливен. Об остальных постройках сейчас судить очень трудно т. к. рига и конюшня,

Bitte um den Bau eines neuen Pastoratshauses, denn das alte sei baufällig.

Das Holzhaus des Pastorats war in seinen Ausmaßen groß aber bäuerlich einfach im Unterschied zu den unweit gelegenen Pastoraten in Eckau/Iecava und Sallgalln/Salgale mit deren moderner Empire-Architektur. In der Innenausstattung zeugten jedoch etliche Details von einem gewissen Tribut an die Repräsentation - toskanische Halbsäulen im Zentralraum des Hauses, ein Ofen mit ionischen Pilastern und erhabener Empire-Ornamentik.

Das Gebäude verfiel stufenweise. Zuerst wurde der Mittelteil abgerissen, wodurch das Gebäude in zwei verwandelt wurde. Der Zerfall aber ging weiter, und in der Mitte der

59. *Mežotnes mācītājmuižas dzīvojamā ēka. 1936. g. foto.*
Жилой дом пастора в Межотне. Фото 1936 г.
Wohnhaus des Pastors Mesothen. Foto 1936.

60. *Krāsns mācītājmuižas dzīvojamā ēkā. 1969. g. foto.*
Печь в доме пастора. Фото 1969 г.
Ofen im Wohnhaus des Pastors Mesothen. Foto 1969.

например, сгорели еще в первую мировую войну; по всем приметам они были возведены одновременно с основным жилым строением. Об этом свидетельствует и характерная для этого времени отделка въездного пандуса хлева - кладка, выполненная из больших камней, в раствор между которыми вставлены мелкие камешки. В середине XIX века в поместье было построено жилое здание, наподобие виллы швейцарского типа. Двухэтажный дом с укрепленной на кронштейнах шатрообразной приземистой крышей поднимался над речным обрывом, внося романтический акцент в окружающий пейзаж. О нем также имеется запись в упомянутом альбоме В. Стафенхагена. Во время второй мировой войны здание горело, а затем, после восстановления в 1952 году обрело новую крышу более упрощенной формы. Еще одно небольшое строение, приютившееся у основания речного обрыва, сохранилось до наших дней - это бывшая баня. Сложенный из красного кирпича, словно сказочный домик с белыми фахверковыми линиями вносит в земгалльский пейзаж романтическую нотку середины XIX века.

В период аграрной реформы, ссылаясь на достижения в развитии местного сельского хозяйства, князь А. Ливен подал прошение оставить ему поместье Лиелмежотне, высказав желание вновь создать из него образцовое хозяйство. В январе 1921 года он, однако, получил лишь поместье Мазмежотне. А. Ливену был передан 101 гектар земли, девять обгоревших строений и кирпичный завод. Несмотря на полученное в Петербурге юридическое образование, князь очень серьезно углублялся во многие сферы сельского хозяйства;¹⁸ созданная им в начале века

80-е годы покинули его жители. В 1989 году с его разрушением и сносом здания пасторского дома закончилась его история.

GUT KLEIN - MESOTHEN

Das Beigut Klein-Mesothen, das seiner Funktion nach eine typische Farm war, wurde jedoch schöner ausgebaut als der größte Teil solcher Landwirtschaftsbetriebe sonst, was durch seine bedeutende landschaftliche Lage gegenüber dem Schloß und Park Mesothen bedingt war.

In das Gut führt der Weg über eine schöne, wohl teilweise schadhafte Brücke aus sorgfältig gehauenen Granitquadern (erstes Viertel des 19. Jahrhunderts). Der älteste Bau in Klein-Mesothen ist die aus Feldsteinen gemauerte Kleete, die ihr Pfannendach bis heute erhalten hat und aus der Bauzeit der Charlotte Lieven stammt. Über die übrigen Gebäude ist schwer zu urteilen, denn die Riegen, Tennen und Ställe brannten schon im ersten Weltkrieg nieder, doch möglich ist, daß der Bau der ganzen Gutsanlage gleichzeitig gewesen ist. Dafür spricht auch die Verzierungsart an der Stallauffahrt - eine Steinmauer mit im Putz eingearbeiteten kleinen Steinchen. In der Mitte des 19. Jahrhunderts wurde das Wohnhaus gebaut, dessen Form an eine Schweizer Villa erinnert. Der zweigeschossige Bau mit seinem niedrigen, von ausragenden Kragsteinen getragenen Zeltdach erhob sich über den Rand des Flußtales und verlieh der Landschaft einen romantischen Akzent, was schon in der Beschreibung in Stavenhagens "Album kurländischer Ansichten" vermerkt ist. Ende des zweiten Weltkrieges brannte das Haus nieder und wurde 1952 mit einer vereinfachten Dachform erneuert. An der unteren Uferböschung steht am Wiesenrande noch ein kleines Gebäude - ein Badehaus aus roten Ziegeln mit weißen Fachwerklinien, wie ein kleines Märchenhaus, das gleich dem oben erwähnten eine dem 19. Jahrhundert eigene romantische Stimmung in die Semgallische Landschaft hineinzaubern sollte.

Zur Zeit der Agrarreform 1920 bat Fürst Anatol Lieven, angesichts seiner Verdienste um die Förderung der örtlichen Landwirtschaft und auch zur Errichtung einer Musterwirtschaft, ihm das Schloß und Gut Mesothen zu belassen. Im Jahre 1921 wurde ihm jedoch nur Klein-Mesothen als Restgut zugewiesen. Er erhielt 101 Hektar Land, neun zum Teil abgebrannte Gebäude und einen Ziegelofen. Der Fürst bearbeitete auch tatsächlich seine Wirtschaft, und Klein-Mesothen wurde zu einem der wenigen Restgüter in Lettland, deren Besitzer ein erfolgreicher Farmer war.²⁵ Trotz seiner in Petersburg erworbenen juristischen Bildung vertiefte sich A. Lieven mit Verständnis in verschiedene Zweige der Landwirtschaft, und die in Mesothen bestehende Versuchs- und Zuchtstation ist eigentlich eine Fortsetzung des schon am Anfang des Jahrhunderts im Gute Mesothen eingerichteten Laboratoriums für Zuckerrübenzucht. Im Jahre 1990 wurde Klein-Mesothen zur Neubauerwirtschaft, und der neue Besitzer V. Šulcs ist bereit, genauso wie A. Lieven vor 70 Jahren, mit dem Neuaufbau des heruntergewirtschafteten und vernachlässigten Anwesens zu beginnen.

raksturīgā apdare - laukakmens mūris ar sīkajiem apmetumā iestrādātajiem akmeņiem. 19. gadsimta vidū tika celta dzīvojamā ēka, kuras izskats uzrāda šveiciešu tipa villu iespaidus. Divstāvu būvbloks ar kronšteinu nesto pazemo teltsveida jumtu pacēlās pāri Lielupes senlejas krasta kraujai un piešķīra ainavai romantisku akcentu, kas pamanīts un atzīmēts jau V. Stafenhāgena albuma rakstā. Otrā pasaules kara beigās ēka nodega un tika atjaunota 1952. gadā ar vienkāršotu jumta formu.

Agrārās reformas laikā firsts A. Līvens lūdza viņam atstāt Lielmežotnes muižu, pamatojoties uz saviem nopelniem vietējās lauksaimniecības pacelšanā un vēloties atkal izveidot paraugsaimniecību. 1921. gada janvārī neatsavināmā daļa tomēr tika ierādīta Mazmežotnē. A. Līvens saņēma 101 hektāru zemes, deviņas daļēji nodegušas ēkas un ķieģeļu cepli. Firsts tiešām pats arī apstrādāja savu saimniecību, un Mazmežotne bija viena no tām nedaudzajām muižu neatsavināmajām daļām Latvijā, kur bijušais īpašnieks kļuva par veiksmīgu fermeri.²⁵ Neskatoties uz savu Pēterburgā gūto juridisko izglītību, A. Līvens ar izpratni iedziļinājās dažādās lauksaimniecības nozarēs, un Mežotnē pastāvošā selekcijas un izmēģinājumu stacija būtībā ir turpinājums jau gadsimta sākumā Mežotnes muižā izveidotajai cukurbiešu selekcijas laboratorijai. 1990. gadā Mazmežotne atkal kļuva par jaunsaimniecību. Jaunais īpašnieks Vismants Šulcs, tāpat kā Anatols Līvens pirms 70 gadiem, ir gatavs atsākt nolaistās un nodzīvotās saimniecības celšanu.

лаборатория по селекции сахарной свеклы нашла свое продолжение в существующей ныне в Межотне опытно-селекционной станции. В 1990 году Мазмежотне снова стало частным хозяйством. Его новый владелец Висмантс Шульц, так же как в свое время Анатолий Ливен, по прошествии 70-ти лет одержим желанием возродить к жизни заброшенную усадьбу.

61. Mazmežotnes dzīvojamā ēka. 20. gs. 20. gadu foto.
Жилой дом в Мазмежотне. Фото нач. XX в.
Wohnhaus in Klein - Mesothien. Foto d. 20-er J. 20. Jh.

62. Mazmežotnes muižas centrs.
Мазмежотне.
Hoflage Klein - Mesothien

63. Mazmežotne. Мазмежотне. Klein - Mesothen.

64. Mežotnes, Mazmežotnes un mācītājmuižas plāns. План Межотне. Situationsplan der Güter Mesothen, Klein - Mesothen und des Pastorats.

Avotu un literatūras paskaidrojumi

- ¹ Album kurländischer Ansichten, gezeichnet und herausgegeben von Wilhelm Siegfried Stavenhagen in Mitau. - Mitau, 1866. - S. 1-4. V. Z. Stafenhägena zīmējumi tapuši agrāk, starp 1859. un 1860. g.
- ² Indriķa Livonijas hronika. - R., 1936. - 157. lpp.
- ³ Mežotnes muižas inventāriji no 1707., 1722., 1725., 1727., 1729., 1735., 1738., 1739., 1741., 1743., 1747., 1750., 1756., 1759., 1765., 1785., 1791., 1795., 1797. g. LRVVA, 1100. f., 8. apr., 53. - 55. l.; 6999. f., 44. apr., 595. - 598. l.
- ⁴ Lieven A. von. Der General Baron Otto Heinrich von Lieven und seine Gemahlin, die Staatsdame Charlotte, geb. Freiin von Gaugreben, Fürstin. - Riga, 1915. - S. 20. Šajā izdevumā citētās Š. fon Livenas vēstules toreiz atradušās Mercendarbes/Merzendorf muižas arhīvā.
- ⁵ Turpat, S. 22.
- ⁶ Kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas arhīvs: J. Āboliņa pieminekļa apraksta lapa no 1931. g. Ziņas sniedzis A. Līvens: "Pils celta no 1799. līdz 1802. g. pēc itāļu arhitekta Kvarenģi projekta". Pie arhitekta uzvārda J. Āboliņš pielicis divas jautājuma zīmes.
- ⁷ Lieven A. von. Der General... - S. 24.
- ⁸ Turpat, S. 24.
- ⁹ LRVVA, 472. f., 11. apr., 36.l., 183. lp.
- ¹⁰ Lieven A. von. Der General... - S. 28.
- ¹¹ LRVVA, 1100. f., 13. apr., 798. l., 55. lp.
- ¹² LRVVA, 235. f., 5. apr., 48. l., 48. lp.
- ¹³ Sloka L. Kurzemes draudžu hronikas // Valsts archiva raksti. - R., 1934. - 3. d. - 79. lpp. Attiecīgais sējums LRVVA vairs nav saglabājies.
- ¹⁴ /Ouvarov, S./ Hommage à la mémoire de Madame la princesse de Lieven. - St. Petersburg, 1828. - P. 2-3. Album kurländischer ... - S. 4.
- ¹⁵ Sīki materiāli par Mežotnes muižas inventarizāciju un sadalīšanu agrārās reformas gaitā: LRVVA, 1677. f., 14. apr., 1490. l.; 1677. f., 22. apr., 46. l.; 1679. f., 172. apr., 165. l.; 1679. f., 175. apr., 230. l.
- ¹⁶ Viksne A. Kuru soda likums? // Cīņa. - 1956. g. 1. nov.
- ¹⁷ LRVVA, 5759. f., 2. apr., 1123/4, 40. lp.

Источники литературы

- ¹ Lieven A. von. Der General Baron Otto Heinrich von Lieven und seine Gemahlin, die Staatsdame Charlotte, geb. Freiin von Gaugreben, Fürstin. - Riga, 1915. - S. 20. Приведенное в этом издании письмо Ш. фон Ливен в это время находилось в архиве усадьбы Мерцендорф / Merzendorf.
- ² Там же, S. 22.
- ³ Kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas arhīvs, (Архив Инспекции по охране памятников культуры): лист с описанием памятника в 1931 г., составленный Я. Аболиньшем. Сообщение А. Ливена: "Дворец строился с 1799 по 1802 г. по проекту итальянского архитектора Кваренги". Около фамилии архитектора Я. Аболиньш поставил два вопросительных знака.
- ⁴ Lieven A. von. Der General ... - S. 24.
- ⁵ Там же, S. 24.
- ⁶ LRVVA, 472.f., 11.apr., 36.l., 183.lp.
- ⁷ Lieven A. von. Der General ... - S. 28.
- ⁸ LRVVA, 1100.f., 13.apr., 798.l., 55.lp.
- ⁹ Sloka L. Kurzemes draudžu hronikas // Valsts archiva raksti. - R., 1934.g. - 3.d. - 79.lpp. Выписки из Государственного архива. Соответствующий том в LRVVA не сохранился.
- ¹⁰ [Ouvarov S.] Hommage à la mémoire de Madame la Princesse de Lieven. - St. Petersburg, 1828. - P.2-3.
- ¹¹ Album kurländischer ... - S. 4.
- ¹² Подробные материалы по инвентаризации и разделе Межотненской усадьбы в ходе аграрной реформы: LR VVA, 1677.f., 14.apr., 1490.l.; 1677.f., 22.apr., 46.l.; 1679.f., 172.apr., 165.l.; 1679.f., 175.apr., 230.l.

Anmerkungen

- ¹ Album kurländischer Ansichten, gezeichnet und herausgegeben von Wilhelm Siegfried Stavenhagen in Mitau. - Mitau, 1866. - S.1-4. Die Zeichnungen Stavenhagens sind in den Jahren 1859-60 entstanden
- ² Heinrich's von Lettland Livländische Chronik/ Übersetzt und erläutert von Eduard Pabst. - Reval, 1867. - S.253.
- ³ Inventarverzeichnisse des Gutes Mesothen aus den Jahren 1707, 1722, 1725, 1727, 1729, 1735, 1738, 1739, 1741, 1743, 1747, 1750, 1756, 1759, 1765, 1785, 1791, 1795, 1797. Latvijas Republikas Valsts vēstures arhīvs (ferner - LRVVA) 1100, 8, 53-55; 6999, 44, 595-598.
- ⁴ Lieven, A. von. Der General Baron Otto Heinrich von Lieven und seine Gemahlin, die Staatsdame Charlotte, geb. Freiin von Gaugreben, Fürstin. - Riga, 1915. - S. 20. Die in dieser Ausgabe zitierten Briefe der Charlotte von Lieven befanden sich damals im Archiv des Gutes Merzendorf/Mercendarbe
- ⁵ Dasselbst, S. 22.
- ⁶ Archiv der Denkmalschutzinspektion: Beschreibung des Denkmals vom Jahre 1931. Die Angaben von A. Lieven: "Das Schloß ist 1799-1802 nach dem Entwurf des italienischen Architekten Quarenghi erbaut" Beim Namen des Architekten hat J. Āboliņš zwei Fragezeichen gestellt.
- ⁷ Lieven, A. von. Der General... - S. 24.
- ⁸ Dasselbst, S. 24.
- ⁹ LRVVA, 472, 11, 36, 183.
- ¹⁰ Lieven, A. von. Der General... - S. 28.
- ¹¹ LRVVA, 1100, 13, 798, 55.
- ¹² LRVVA, 235, 5, 48, 48.
- ¹³ Sloka, L. Kurzemes draudžu hronikas // Valsts archiva raksti. - R., 1934. - 10.sēj. - 3.d. - 79.lpp. Der entsprechende Band ist im Archiv nicht mehr erhalten.
- ¹⁴ /Ouvarov, S./ Hommage à la mémoire de Madame la princesse de Lieven. - St. Petersburg, 1828. - P.2-3.
- ¹⁵ Album kurländischer ... - S. 4.
- ¹⁶ Ausführliches Material über die Bestandaufnahme und Aufteilung des Gutes Mesothen im Laufe der Bodenreform: LRVVA, 1677, 14, 1490; 1677, 22, 46; 1679, 172, 165; 1679, 175, 230.

¹⁹ Heine, G. Kurländische Güter und Schlösser geschildert von G. Heine nach eigenen Erlebnissen auf seinen Wanderungen durch Kurland. - Riga, 1905.- S. 28.

²⁰ Lieven, A. von. Urkunden und Nachrichten zu einer Familiengeschichte der Barone, Freiherren, Grafen und Fürsten Lieven. - II Theil. Die Lieven in Kurland und in den Grenzgebieten von Littauen. - Mitau, 1911. - S. 482 - 487.

²¹ LRVVA, 1100. f., 8. apr., 56. l. 1844. g. 22. martā sastādīts inventārijs.

²² Detalizētākais baznīcas apraksts dots 1711. g. vizitācijas laikā: LRVVA, 2728. f., 8. apr., 25. l.

²³ Daudet, E. Une vie d'ambassadrice au siècle dernier. La Princesse de Lieven. - Paris, 1903. - P. 392. Bez šīs plašās D. Līvenas biogrāfijas mināma vēl priekšpēdējam Mežotnes īpašniekam firstam Paulam Līvenam veltīta monogrāfija: Staël von Holstein, R. Fürst Paul Lieven als Landmarschall. Riga, 1906. Mežotnes kapus 1918. g. jūlijā aprakstījis prof. O. Klemens: Clemen, O. Auf dem Friedhof von Mesothien // Beiträge zur Deutschen Kulturgeschichte aus Riga, Reval und Mitau von Professor Dr. Otto Clemen // Baltische Bücherei, Bd. 19.- Berlin - Riga - Leipzig, 1919.- S. 221-225.

²⁴ Album kurländischer ... - S. 4.

²⁵ Grinbergs K. Kā tagad dzīvo un strādā firsts Līvens // Atpūta. - 1927. - Nr. 144.- 12. lpp.

¹⁵ Heine, G. Kurländische Güter und Schlösser geschildert von G. Heine nach eigenen Erlebnissen auf seinen Wanderungen durch Kurland. - Riga, 1905.- S. 28.

¹⁶ Более подробное описание церкви дано в протоколе визитации 1711 г.: LRVVA, 2728.f., 8.apr., 25.1.

¹⁷ Daudet E. Une vie d'ambassadrice au siècle dernier. La Princesse de Lieven. - Paris, 1903.- P.392. Кроме этой подробной биографии Д. Ливен следует упомянуть монографию, посвященную последнему владельцу Межотне Паулю Ливену: Stael von Holstein, R. Fürst Paul Lieven als Landmarschall. Riga, 1906. В июле 1918 года Межотненское кладбище было описано проф. О. Клеменом: Clemen, O. Auf dem Friedhof von Mesothien // Beiträge zur Deutschen Kulturgeschichte aus Riga, Reval und Mitau von Professor Dr. Otto Clemen // Baltische Bücherei, Bd. 19.- Berlin - Riga - Leipzig, 1919.- S.221. - 225.

¹⁸ Grinbergs K. Kā tagad dzīvo un strādā firsts Līvens // Atpūta. - 1927.- Nr.144.- 12.lpp.

¹⁷ Viksne A. Kuru soda likums? // Cīņa. - 1956. g. 1. nov.

¹⁸ LRVVA, 5759, 2, 1123/4, 40.

¹⁹ Heine, G. Kurländische Güter und Schlösser geschildert von G. Heine nach eigenen Erlebnissen auf seinen Wanderungen durch Kurland. - Riga, 1905.- S. 28.

²⁰ Lieven, A. von. Urkunden und Nachrichten zu einer Familiengeschichte der Barone, Freiherren, Grafen und Fürsten Lieven. - II Theil. Die Lieven in Kurland und in den Grenzgebieten von Litauen. - Mitau, 1911.- S.482-487.

²¹ LRVVA, 1100, 8, 56. Inventarverzeichnis vom 22. März 1844.

²² Die ausführlichste Beschreibung der Kirche in der Visitation von 1711: LRVVA, 2728, 8, 25.

²³ Daudet, E. Une vie d'ambassadrice au siècle dernier. La Princesse de Lieven. - Paris, 1903.- P.392. Außer dieser ausführlichen Biographie der Fürstin D. Lieven ist noch die dem vorletzten Besitzer Fürsten Paul Lieven gewidmete Monographie zu erwähnen: Stael von Holstein, R. Fürst Paul Lieven als Landmarschall. Riga, 1906. Den Friedhof Mesothien hat im Juli 1918 der Prof. O. Clemen beschrieben: Clemen, O. Auf dem Friedhof von Mesothien// Beiträge zur Deutschen Kulturgeschichte aus Riga, Reval und Mitau von Professor Dr. Otto Clemen// Baltische Bücherei, Bd.19.- Berlin-Riga-Leipzig, 1919.- S.221-225.

²⁴ Album kurländischer ... - S.4.

²⁵ Grinbergs, K. Kā tagad dzīvo un strādā firsts Līvens// Atpūta. - 1927.- Nr.144.- 12.lpp. (Wie jetzt der Fürst Lieven lebt und arbeitet).

65. Pils no upes puses. Дворец со стороны реки. Schloß von der Flußseite.

- Teksta autori:** I. Lancmanis, I. Janele (parks)
Авторы текста: И. Ланцманис, И. Янеле (парк)
Text: I. Lancmanis, I. Janele (Park)
- Makets:** L. Lancmane
Художник: Л. Ланцмане
Graphische Gestaltung: L. Lancmane
- Tulkojums:** A. Neilands (vācu val.), J. Kuzņесова (krievu val.)
Перевод: А. Нейланд (на нем. яз.), Е. Кузнецова (на русск. яз.)
Übersetzung: A. Neuland (deutsch), J. Kusnetzowa (russisch)
- Rundāles pils muzeja izdevumu redaklēģija (vad. D. Bruģis)**
Редколлегия изданий Рундальского дворца-музея (руков. Д. Бругис)
Redaktion unter der Leitung von D. Bruģis
- Attēlu avoti**
Источники иллюстраций
Abbildungsnachweis
- Fotogrāfi. Фотографы. Fotografen:**
- I. Lūsis (Rundāles pils muzejs) - 3; 19; 20;
 И. Лусис (Рундальский дворец-музей) 22; 23; 25;
 I. Lūsis (Schloßmuseum Ruhental) 26; 27; 28;
 29; 30; 31; 32; 35; 37; 38; 39; 42; 43;
 44; 45; 46; 50; 51; 53; 62; 63; 65.
Reprodukcijas. Репродукции. Reproduktionen - 1; 4; 6; 7; 8; 9; 10; 11; 14; 52; 61.
- V. Leijere (Rundāles pils muzejs) - 21; 47; 48.
 В. Лейере (Рундальский дворец-музей)
 V. Leijere (Schloßmuseum Ruhental)
Reprodukcijas. Репродукции. Reproduktionen - 5; 18; 41; 49.
- I. Lancmanis (Rundāles pils muzejs) - 15; 17;
 И. Ланцманис (Рундальский дворец-музей)
 I. Lancmanis (Schloßmuseum Ruhental) 56; 58.
- I. Kļaviņš (Rundāles pils muzejs) - 60.
 И. Клявиныш (Рундальский дворец-музей)
 I. Kļaviņš (Schloßmuseum Ruhental)
- M. Brašmane (Rundāles pils muzejs) - 34.
 М. Брашмане (Рундальский дворец-музей)
 M. Brašmane (Schloßmuseum Ruhental)
- A. Gusārs (negatīvi Rundāles pils muzejā) - 54; 55.
 А. Гусарс (негативы в Рундальском дворце-музее)
 A. Gusārs (Negative im Schloßmuseum Ruhental)
- Rundāles pils muzeja zinātniskais arhīvs - 9; 11.
 Научный архив Рундальского дворца-музея
 Archiv des Schloßmuseums Ruhental
- Pieminekļu valdes fotonegatīvu fonds Latvijas Vēstures muzejā
 Фонд фотонегативов управления памятников в Музее истории Латвии
 Fotonegativenbestand des Denkmalamts im Historischen Museum Lettlands - 2; 12; 13; 14; 33; 36; 40; 57; 59.
- V. Eihenbauma kolekcija Rīgā - 52.
 Коллекция В. Эйхенбаума в Риге
 Sammlung V. Eihenbaums in Riga
- Kurzemes bruņniecības fotoattēlu krājums VFR - 10.
 Собрание фотографий курляндского рыцарства в ФРГ
 Fotosammlung der Kurländischen Ritterschaft in BRD
- Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas arhīvs - 16.
 Архив государственной инспекции по охране памятников культуры
 Archiv der staatlichen Inspektion für Denkmalpflege
- Mārburgas Filipa universitātes Mākslas vēstures institūta fotoarhīvs (VFR) - 61.
 Фотоархив института искусствоведения при университете г. Марбурга (ФРГ)
 Bildarchiv Foto Marburg im kunstgeschichtlichen Institut der Philipps - Universität Marburg
- J. Zivarta kolekcija Iecavā - 30; 41.
 Собрание Я. Зиварта в Иецаве
 Sammlung J. Zivarts in Eckau
- Fasāžu shēmas un pils plānu zīmējuši I. Dirveiks un A. Ceļmalis
 Схемы фасадов и плана дворца - И. Дирвейкс, А. Цельмалис
 Fassadenschemen und Plan - I. Dirveiks, A. Ceļmalis - 6; 24.
- Mežotnes situācijas plānu zīmējusi B. Zasa 64
 Ситуационный план: Б. Заса
 Situationsplan: B. Zasa
- Reprodukcijas:**
Репродукции:
Reproduktionen:
- Album kurländischer Ansichten / gez. und herausg. von Wilhelm Siegfried Stavenhagen in Mitau. — Mitau, 1866. - Abb. vor Seite 1. - 1.
- Lieven A. v. Der General... - Abb. S. 19. - 4.
- "Atpūta". - 1927. - Nr. 144. - 12. lpp. - 8.
- Pirang H. Das baltische Herrenhaus. - Bd. 3. - Riga, 1930. - Taf. 43, Abb. 120. - 18.
- Heine G. Kurländische Güter und Schlösser. - Riga, 1905. - Abb. S. 27. - 49.
- Attēli fotografēti no eksponātiem Rundāles pils muzejā - 5; 34; 35.
 Фото с экспонатов Рундальского дворца-музея
 Foto von den Originalen im Schloßmuseum Ruhental
- Attēli fotografēti no eksponātiem Latvijas Vēstures muzejā
 Фото с экспонатов Музея истории Латвии
 Foto von den Originalen im Historischen Museum Lettlands - 7.
- Общий гербовник дворянских родов Всероссийской Империи. - Ч. 10. - [Спб., 1836]. - С. 2. - (ģerbonis, герб, Wappen)

Iespiests Rīgas Paraugtipogrāfijā
 Vienības gatvē 11, Rīgā, LV-1004
 Pasūt. Nr. 100144. Metiens 1000 eks.
 Izdevējdarbības reģistrācijas apliecība Nr. 2-0555

L_s 0,55

Kontroleksemplārs